

POLIISIN TIEToon TULLUT
VIHARIKOLLISUUS SUOMESSA 2008

**POLIISIN TIEToon TULLUT
VIHARIKOLLISUUS SUOMESSA 2008**

LAURA PEUTERE

Tämä julkaisu on tuotettu osana YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle -hanketta, joka on saanut rahoitusta Euroopan yhteisön työllisyyttä ja sosiaalista yhteisvastuuta koskevasta PROGRESS -ohjelmasta (2007–2013). Julkaisussa ilmaistut mielipiteet ovat kirjoittajan omia, eikä Euroopan komissio vastaa julkaisun sisällön käytöstä. Tämän julkaisun sisältö ei välttämättä edusta Euroopan komission kantoja tai näkemyksiä.

Poliisiammattikorkeakoulu
Tampere, 2009

Laura Peutere
POLIISIN TIETOON TULLUT VIHARIKOLLISUUS SUOMESSA
2008
Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 85/2009

ISBN 978-951-815-182-4 (painettu)
ISBN 978-951-815-183-1 (pdf)
ISSN 1797-5743

Kannet: Mainoscrafft Oy
Taitto ja Paino: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print,
Tampere 2009

ESIPUHE

Suomessa on tilastoitu poliisin tietoon tulleen rasistisen rikollisuuden määrää kymmenen vuoden ajan. Kansainvälisissä vertailuissa tilastoja on pidetty kattavina. Tilastot on koottu vuosittain poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä osittain poliisin käyttämän ”rasismijuttu” -luokituksen avulla, osittain muilla keinoilla. Suomessa on kuitenkin ollut saatavilla vain hyvin vähän tutkimustietoa siitä, minkä verran muut kuin etniset tai kansalliset vähemmistöryhmät kohtaavat esimerkiksi syrjintää tai väkivaltaa edustamansa viiteryhmän vuoksi. Myöskään poliisilla ei ole tällaisille tapauksille luokitusta käytössään. Tämän hankkeen tarkoituksena on ollut laajentaa poliisin tietoon tulleen rasistisen rikollisuuden tilastointia ottamalla huomioon myös sellaiset epäillyt rikokset, joiden syynä on ollut uhrin uskonnollisen vakaumus, seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen tai vammaisuus. Näitä rikoksia kutsutaan yhteisellä käsitteellä ”viharikos”. Tavoitteena on, että laajempaa viharikollisuuden seurantaa voitaisiin tehdä jatkossa vuosittain.

Tutkimus tehtiin osana sisäasiainministeriön YES II Yhdenvertaisuus etusijalle -hanketta, joka on EU:n Progress-ohjelman rahoittama.

Hankkeen toteuttamisessa suurena apuna ovat olleet Ruotsin rikosentorjuntaneuvoston (Brottsförebyggande rådet, Brå) kokemukset laajemmasta viharikosten tilastoinnista. Kiitokset Ruotsin viharikostutkijoille, Klara Klingsporille ja Anna Molarinille keskusteluista aiheen parissa ja Ruotsin tilastointijärjestelmän esittelystä. Kiitokset myös hankkeen ohjausryhmälle, jonka kokoonpano on ollut seuraava:

Erikoistutkija Markku Heiskanen (HEUNI)

Toimistopäällikkö Rainer Hiltunen (Vähemmistövaltuutetun toimisto)

Rikostarkastaja Heidi Kankainen (Sisäasiainministeriö, poliisiosasto)

Erikoistutkija Juha Kääriäinen (puheenjohtaja, Poliisiammattikorkeakoulu)

Ylikomisario Jorma Laitinen (Poliisiammattikorkeakoulu)

Ylitarastaja Timo Makkonen (Sisäasiainministeriö, oikeusyksikkö)

Ylikonstaapeli Antti Nyström (Hallinnon tietotekniikkakeskus)

Tutkimusavustaja Marja Wahlberg (Suojelupoliisi)

Tampereella 30.10.2009

Laura Peutere

SISÄLLYS

1	Johdanto	13
2	Viharikos-käsitteen määrittely	15
2.1	Käsitteen kehityksestä	15
2.2	Viharikosten tilastointi eri maissa	18
2.2.1	Yleiskuva tilastointitavoista	18
2.2.2	Viharikosten tilastointi Ruotsissa	21
2.3	Käsitteen määritelmä tässä tutkimuksessa	22
3	Viharikoksille alttiit ryhmät Suomessa	25
3.1	Etniset ja kansalliset vähemmistöt	25
3.2	Uskonnolliset yhteisöt	27
3.3	Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	28
3.4	Vammaisuus	30
3.5	Moniperusteiset vihamotiivit	31
4	Tilastointimenetelmän kehittämisen prosessi	32
4.1	Rasististen rikosten poiminta ja luokittelu vuosina 2003–2007	32
4.2	Rasististen rikosten poiminnan kehittäminen	33
4.3	Muiden viharikosten poiminnan ja luokittelun kehittäminen	34
4.3.1	Perusteita rasistisen ja viharikoksen määrittelylle ..	35
4.3.2	Hakusanojen testaaminen ja viharikosten luokittelukriteereiden täsmentäminen	36
4.3.3	Hakusanat ja rikosnimikkeet – arvioita luettavien ilmoitusten määrästä	41
5	Selvityksen toteutus	43
5.1	Raaka-aineiston poiminta ja karsinta	43
5.2	Ilmoitusten tarkempi seulonta ja kriteerit viharikosten luokittelulle	44
5.3	Muuttujien luokittelu	47
5.4	Menetelmän ongelmakohtia	48

6 Tulokset	50
6.1 Kaikki motiivit.....	50
6.2 Rasistisia piirteitä sisältävät rikosepäilyt.....	50
6.2.1 Uusilla hakuehdoilla löytyneiden tapausten piirteet.....	51
6.2.2 Epäiltyjen rasististen rikosten yleisimmät rikosnimikkeet	53
6.2.3 Rikosilmoitusten tapahtumatilanteet	55
6.2.4 Rasismikoodin käyttö rikosilmoituksissa	57
6.2.5 Rikosepäilyjen tapahtumapaikat.....	59
6.2.6 Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtuma-ajat	62
6.2.7 Epäiltyjen rasististen rikosten alueellinen jakautuminen	63
6.2.8 Epäiltyjen rasististen rikosten määrät vuosina 2003–2008	66
6.2.9 Asianomistajat epäillyissä rasistisissa rikoksissa vuonna 2008	67
6.2.10 Rasistisista rikoksista epäilty vuonna 2008.....	75
6.2.11 Epäiltyjen rasististen rikosten eteneminen syyteharkintaan.....	79
6.3 Uskonnolliseen taustaan perustuvat viharikokset.....	82
6.3.1 Rikosilmoitusten kuvailua	82
6.3.2 Rikosepäilyjen tapahtumapaikat, asianomistajat ja epäillyt	84
6.4 Uhrin seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen rikoksen syynä	85
6.4.1 Rikosilmoitusten kuvailua	86
6.4.2 Rajatapausten kuvailua: homofobisia piirteitä sisältävät tapaukset	87
6.5 Uhrin vammaisuus rikoksen syynä.....	89
6.5.1 Rikosilmoitusten kuvailua	90
6.5.2 Rajatapausten kuvailua	90
7 Tulosten vertailua Ruotsin viharikoksiin	92
8 Yhteenveto ja pohdintaa	94
8.1 Rasistiset rikokset.....	95
8.2 Uhrin uskonnolliseen taustaan perustuvat viharikokset	96
8.3 Uhrin seksuaaliseen tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvat viharikokset.....	97

8.4	Uhrin vammaisuuteen perustuvat viharikokset	97
8.5	Eri viharikosten vertailua.....	98
8.6	Tutkimuksen menetelmän arviointia	99
Lähteet	100
Liitteet	107
Summary	116

TAULUKOT

Taulukko 1.	Yleisimmät ulkomaalaisryhmät Suomessa 2008 kansalaisuuden ja syntymämaan mukaan	26
Taulukko 2.	Epäiltyjen rasististen rikosten yleisimmät päärikosnimikkeet vuonna 2008	54
Taulukko 3.	Yleisimmät sivurikosnimikkeet rasistisiksi luokitelluissa jutuissa vuonna 2008	55
Taulukko 4.	Rasistisiksi jutuiksi luokiteltujen rikosilmoitusten tapahtumatilanteet	56
Taulukko 5.	Rasismikoodin käyttö rikosilmoituksissa vuosina 2003–2008	57
Taulukko 6.	Rasismikoodin käyttö erilaisissa rikosilmoituksissa (%)	59
Taulukko 7.	Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtumapaikat rikosluokan mukaan 2008 (%)	61
Taulukko 8.	Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtuma-ajat rikosluokittain vuonna 2008 (%)	63
Taulukko 9.	Epäillyt rasistiset rikokset lääneittäin vuonna 2008	64
Taulukko 10.	Epäiltyjen rasististen rikosten määrät kunnittain vuonna 2008	65
Taulukko 11.	Epäillyt rasistiset rikokset suurimmissa kunnissa vuosina 2008 ja 2007	66
Taulukko 12.	Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajat kansalaisuuden mukaan vuosina 2003–2008 (yleisimmät kansalaisuudet vuonna 2008, N=1042)	69
Taulukko 13.	Yleisimmät Suomessa asuneet ulkomaankansalaiset ja näihin kohdistuneet epäillyt rasistiset rikokset vuonna 2008	70
Taulukko 14.	Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajat syntymämaan mukaan vuosina 2003–2008 (yleisimmät syntymämaat vuonna 2008)	71
Taulukko 15.	Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajien sukupuoli ikäluokittain vuonna 2008	72
Taulukko 16.	Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajien sukupuoli rikosluokittain vuonna 2008	73
Taulukko 17.	Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajien ikä rikosluokittain vuonna 2008 (%)	73
Taulukko 18.	Asianomistajan suhde rasistisesta rikoksesta epäiltyyn vuosina 2004–2008 (%)	74

Taulukko 19.	Asianomistajan suhde rasistisesta rikoksesta epäiltyyn eri rikosluokissa vuonna 2008 (%)	75
Taulukko 20.	Rasistisista rikoksista epäiltyjen kansalaisuudet vuonna 2008.....	76
Taulukko 21.	Rasistisista rikoksista epäiltyjen syntymämaat vuonna 2008.....	76
Taulukko 22.	Rasistisista rikoksista epäiltyjen sukupuoli ja ikä vuonna 2008.....	77
Taulukko 23.	Rikosluokat rasistisesta rikoksesta epäillyn sukupuolen mukaan vuonna 2008.....	78
Taulukko 24.	Rikosluokat rasistisesta rikoksesta epäillyn iän mukaan 2008 (%).....	78
Taulukko 25.	Epäiltyjen rasististen rikosten esitutinnan tila rikosluokkien mukaan (%) (1.1.2008–30.6.2008 ilmoitetut jutut)	81
Taulukko 26.	Rikosepäilyiden eteneminen syyteharkintaan rikosluokittain vuonna 2008 (%) (1.1.2008–30.6.2008 ilmoitetut jutut)	82
Taulukko 27.	Rikosilmoitusten tapahtumatilanteet epäillyissä uskonnolliseen taustaan perustuneissa viharikoksissa vuonna 2008.....	83
Taulukko 28.	Uskonnolliseen taustaan kohdistuneiden epäiltyjen viharikosten tapahtumapaikat vuonna 2008	85
Taulukko 29.	Seksuaaliseen tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvien epäiltyjen viharikosten tapahtumatilanteet vuonna 2008.....	86
Taulukko 30.	Tapahtumatilanteet rikosilmoituksissa, joihin sisältyi nimittelyä homoseksuaalisuutta kohtaan vuonna 2008	88
Taulukko 31.	Vammaisiin henkilöihin kohdistuneiden epäiltyjen viharikosten tapahtumatilanteet vuonna 2008	90
Taulukko 32.	Tapahtumatilanteet rikosilmoituksissa, joiden asianomistajan kerrottiin olleen vammaisen henkilö (2008).....	91
Taulukko 33.	Poliisin tietoon tulleet viharikokset Suomessa ja Ruotsissa vuonna 2008	93

KUVIOT

Kuvio 1.	Tässä selvityksessä tilastoitujen viharikosten suhde kokonaisrikollisuuteen ja poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen	49
Kuvio 2.	Eri viharikostyyppien osuudet viharikoksiksi luokitelluissa ilmoituksissa 2008 (%).....	50
Kuvio 3.	Rasistisia piirteitä sisältävien rikosilmoitusten ja epäiltyjen rasististen rikosten määrä vuosina 2003–2008	51
Kuvio 4.	Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtumapaikat vuonna 2008, % (N=1163).....	60
Kuvio 5.	Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtuma-ajat vuonna 2008 (%).....	62
Kuvio 6.	Epäiltyjen rasististen rikosten määrän kehitys rikosluokittain vuosina 2003–2008.....	67
Kuvio 7.	Rikosprosessin eteneminen poliisilta syyttäjälle. (Lähteenä käytetty: Helminen ym. 2005)	80

1 JOHDANTO

Poliisiammattikorkeakoulussa ja sisäasianministeriön poliisiosastolla on seurattu rasistisen rikollisuuden kehitystä Suomessa noin kymmenen vuoden ajan (Sisäasiainministeriö 1998; 1999; 2000; 2001; 2002; 2003; Keränen 2005a ja 2005b; Ellonen 2006; Noponen 2007; Joronen 2008). Seuranta on perustunut rikosilmoitustietoihin. Tämän hankkeen tarkoituksena on ollut kehittää suomalaista rasistisen rikollisuuden tilastointia ja seurantaa laajemmaksi viharikollisuuden seurannaksi.

Käsite viharikos on lähtöisin Yhdysvalloista ja sitä käytetään yhä useammin myös EU-maissa kuvaamaan laajemmin sellaisia rikoksia, joiden syynä on uhrin edustama viiteryhmä, kuten kansallinen tai etninen tausta, uskonnollinen vakaumus tai seksuaalinen suuntautuminen. Käsitteenä se kattaa alleen siis myös rasistisen rikollisuuden. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset edellyttävät valtioita raportoimaan muun muassa viharikollisuuden määrästä ja kehityksestä eli käytännössä tarjoamaan ilmiöstä tilastotietoa. Tilastotiedon avulla ennakkoluulojen ja ääri-ilmiöiden kehittymistä pystytään paremmin ehkäisemään. Kansallisessa lainsäädännössä säädetään ankarampi rangaistus rikoksista, jotka on kohdistettu kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella.

Viharikoksille on vaikea antaa tarkkaa ja yleistä määritelmää, sillä näiden rikosten määrittely on erityisen voimakkaasti sidoksissa yhteiskunnan poliittiseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Ei ole helppoa sanoa, mikä on ei-hyväksyttävää vihaa tai ei-hyväksyttävää ennakkoluuloa. Viharikoksia kuitenkin yhdistää se, että ne kohdistuvat yksilön kautta koko yksilön edustamaan ryhmään ja niiden seuraukset ovat yksilökohtaisia seurauksia laajemmat. Viharikokset vahvistavat ennakkoluuloja, pelkoa ja vihamielisyyttä eri ihmisryhmien välillä. (Perry 2001, 7–10; Hall 2005, 1–21.)

Suomen rikoslaissa ei ole määritetty käsitteitä rasistinen rikos tai viharikos. Tästä syystä rasististen rikosten seuranta on Suomessa perustunut osittain poliisin tekemiin luokituksiin, osittain muihin kriteereihin. Poliisin sähköisessä rikosilmoituslomakkeessa on eräitä perusteita, joiden mukaisesti ilmoituksen vastaanottajan tulee luokitella tekemänsä ilmoitus. Yksi näistä perusteista on rasismi. Järjestelmässä olevan ohjeen mukaan: ”Rikosilmoitus luokitellaan rasismijutuksi, kun henkilö on joutunut rikoksen uhriksi sen johdosta, että hän ihonväriältään, rodultaan tai etniseltä alkuperältään poikkeaa rikoksen tekijästä. Rasististen piirteiden selvittämiseksi on kiinnitettävä erityistä huomiota tekijän käyttäytymiseen ja sanomisiin ennen rikokseen ryhtymistä (solvaukset ja nimittelyt).”

Poliisi käyttää rikosilmoituksissa tätä rasismikoodia vain reilussa puolessa tapauksista, joihin liittyy rasistisia piirteitä. Tämän vuoksi

rasististen rikosten seurantajärjestelmää on kehitetty niin, että poliisin kirjaamista rikosilmoituksista mahdollisimman moni rasistisia piirteitä sisältävä rikosepäily tulisi tilastoiduksi, vaikka rasistista rikosta kuvaava luokittelukoodi rikosilmoituksesta olisikin jäänyt tekemättä. Rasistisia piirteitä sisältäviä juttuja on etsitty poliisin rekisteristä esimerkiksi erilaisten hakusanojen avulla. Rasismin lisäksi laajempaa viharikosluokitusta poliisin järjestelmässä ei kuitenkaan ole. Tästä syystä muita viharikosepäilyjä on täytynyt etsiä poliisin tietojärjestelmästä ainoastaan erilaisten hakusanojen avulla.

Koska hankkeen tarkoituksena on kehittää viharikosten tilastointia Suomessa, on ensin tarpeen ollut pohtia viharikoksen määritelmää ja selvittää, mitä sillä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan. Ketkä voivat joutua viharikoksen uhriksi Suomessa? Minkälaisia nämä rikokset tyypillisesti ovat? Mihin uhriryhmiin kohdistuneita rikoksia tulisi tilastoida? Luvussa 2 pohditaan viharikoksen määritelmiä ja määrittelyn ongelmakohtia. Lisäksi kuvataan muiden maiden tilastointikäytäntöjä. Ruotsin tapaa tilastoida viharikoksia kuvataan tarkemmin, sillä se on menetelmiltään hyvin lähellä suomalaista rasististen rikosten seurantajärjestelmää.

Luvussa 3 pohditaan, mitä tilastojen ja aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään viharikoksille alttiiden ryhmien määrästä ja asemasta Suomessa. Luvussa 4 kuvataan tilastointimenetelmän kehittämisprosessia tässä hankkeessa. Kehittämistyön lähtökohtana ovat olleet aiemmat rasistisen rikollisuuden tilastoinnin käytännöt Poliisiammattikorkeakoulussa sekä Ruotsin kokemukset laajemmasta viharikosten tilastoinnista. Luvussa 5 esitellään kehittämistyön lopputulosta, eli tutkimuksen toteutusta käytännössä. Myös rasististen rikosten poimintaa on kehitetty tässä tutkimuksessa, joten tulokset eivät kaikilta osin ole vertailukelpoisia vuosien 2003–2007 rasismiselvityksiin.

Luvussa 6 kuvaillaan rasistisia piirteitä sisältäviä rikosepäilyjä samaan tapaan kuin aikaisempien vuosien selvityksissä; rikosepäilyjen määrää, tapahtumapaikkoja ja -aikoja, tapausten alueellista jakautumista sekä rikosten asianomistajia ja epäiltyjä. Lisäksi pohditaan, miten menetelmän muutokset ovat vaikuttaneet rasistista rikollisuutta kuvaaviin lukuihin. Lopuksi tarkastellaan erikseen, millaisia ovat muut poliisin tietoon tulleet viharikokset. Luvussa 7 vertaillaan tuloksia viharikosten määriin Ruotsissa. Luvussa 8 kootaan yhteen tutkimuksen tuloksia ja arvioidaan tutkimuksessa käytettyä menetelmää.

2 VIHARIKOS-KÄSITTEEN MÄÄRITTELY

Tässä luvussa käsitellään erilaisia viharikos-käsitteen määrittelyyn liittyviä asioita. Sen jälkeen kuvataan lyhyesti, minkälaisia tilastoja viharikoksista pidetään eri maissa eli miten käsitteen määrittely on käytännössä ratkaistu ja miten käsite olisi hyvä määritellä Suomessa.

2.1 Käsitteen kehityksestä

Termiä viharikos (eng. hate crime, bias crime) alettiin käyttää alun perin Yhdysvalloissa 1980-luvulla. Se syntyi kattokäsitteeksi kuvaamaan juutalaisia, tummaihoisia ja aasialaisia kohtaan tehtyjä, paljon julkisuutta saaneita väkivallantekoja. (Green ym. 2003, 27–28.) Viharikos-politiikka sai Yhdysvalloissa alkunsa, kun etnisiä ja uskonnollisia vähemmistöjä edustavat järjestöt alkoivat ajaa vähemmistöjen oikeuksia. Tämän seurauksena maassa alettiin säätää erityisiä lakeja rasistisesti ja uskonnollisesti motivoitunutta rikollisuutta vastaan. Lakien tarkoituksena oli rangaista ankarammin rikoksista, joiden motiivina on ollut esimerkiksi uhrin etninen tai uskonnollinen tausta. Myöhemmissä vaiheissa viharikoksen motiivina on lainsäädännössä huomioitu myös esimerkiksi uhrin seksuaalinen suuntautuminen, vammaisuus ja sukupuoli. Niin viharikoslainsäädännön, -politiikan kuin itse viharikos-käsitteenkin kehitys on ollut portaittaista. (Grattet & Jennes 2003a.)

Käsite yleistyi myös Euroopassa 1990-luvulla ja sitä alettiin käyttää puhuttaessa rasistisesta ja ulkomaalaisvastaisesta väkivallasta. Nykyiset viharikosten määritelmät ovat paljon laajempia ja kattavat etnisten ja kansallisten vähemmistöjen lisäksi monia muita uhriryhmiä, rikosnimikkeitä ja rikoksen motiiveja. Yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää käsitteestä ei ole. (Green ym. 2003.) Käsitettä määritellään monilla eri tahoilla; lainsäädännössä, eri tieteenaloilla sekä ihmisoikeuksia puolustavissa organisaatioissa ja järjestöissä. Esimerkiksi Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) alaisuudessa toimivan Demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto on määritellyt viharikokset mahdollisimman laajasti, käsittäen monia eri uhriryhmiä ja rikollisia tekoja¹.

¹ “(A) Any criminal offence, including offences against persons or property, where the victim, premises, or target of the offence are selected because of their real or perceived connection, attachment, affiliation, support, or membership with a group as defined in Part B. B) A group may be based upon a characteristic common to its members, such as real or perceived race, national or ethnic origin, language, colour, religion, sex, age, mental or physical disability, sexual orientation, or other similar factor.” (OSCE/ODIHR 2007, 9)”

Koska etniset, rodulliset ja uskonnolliset ryhmät ovat Yhdysvalloissa olleet ensimmäisiä laeilla suojeltavia ryhmiä, on myös käsitteen teoreettisempaa määrittelyä tehty näistä uhriryhmistä käsin. Tästä syystä johtuen nämä uhriryhmät muodostavat ikään kuin käsitteen ”ytimen”. Siksi termi viharikos soveltuu parhaiten kuvaamaan juuri etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen kohtaamia rikoksia. Sen sijaan esimerkiksi sukupuolen tai vammaisuuden vuoksi tehtyjä rikoksia ei aina niin helposti mielletä viharikoksiksi. (McPhail 2002; Grattet & Jennes 2003b.)

”Viha” on voimakas sana, ja se on vaikea yhdistää esimerkiksi vammaisiin kohdistettuihin rikoksiin. On vaikea ajatella, että vammainen joutuisi rikoksen uhriksi juuri vammaisiin kohdistuneen ”vihän” vuoksi. (Quarby 2008, 32.) Onkin ylipäätään vaikea sanoa, mikä on motiivi tehdä rikos vammaista kohtaan: onko se symbolinen viesti vihasta kyseistä ihmisryhmää kohtaan vai se, että hän ei pysty puolustamaan itseään ja on helppo uhri? Esimerkiksi näkövammainen henkilö voi joutua ryöstön uhriksi sen takia, että hänen on vaikeampi puolustaa itseään, pyytää apua tai todistaa oikeudessa. Uhri valitaan siis hänen haavoittuvaisuutensa tai riippuvaisen asemansa mukaan, ei niinkään sen takia, mitä hän edustaa. (McMahon ym. 2004, 73.) Samoista syistä esimerkiksi kehitysvammaisen henkilö voi joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi omassa kodissaan tai laitoksessa. Toisaalta pelkällä haavoittuvuudella ei voi selittää vammaisten kohtaamia rikoksia. Kyse voi olla myös siitä, että vammaisen nähdään esimerkiksi vähemmän arvokkaana ihmisenä ja siten ”oi-keutetumpana” rikoksen uhrina. (Quarby 2008, 32.)

Viharikoksen perinteiseen määritelmään kuuluu myös ajatus siitä, että rikoksen tekijä ja uhri ovat ennestään toisilleen tuntemattomia. Vihamotiivin on helpompi mieltää olleen kyseessä ääriyhmien tekemissä rikoksissa, joissa epäilty ja uhri eivät tunne toisiaan ja joissa epäillyn ainoana tarkoituksena on vahingoittaa uhria hänen edustamansa viiteryhmän vuoksi. Tämä perinteinen määritelmä ei kuitenkaan sovellu kuvaamaan kaikkia vähemmistöjen kohtaamia rikoksia, joihin liittyy ennakkoluuloja ryhmää kohtaan. Rikoksia tai häirintää voi tapahtua myös tuttujen kesken, eikä teoilla läheskään aina ole yhtä ainoaa selkeää viha-motiivia. (Tomsen 2009, 39.) Esimerkiksi seksuaalivähemmistöt voivat kohdata häirintää tai väkivaltaa vähemmistöön kuulumisensa vuoksi työtovereiden, naapureiden tai jopa perheenjäsenten taholta (esim. Jarman & Tennant 2003; Herek ym. 2002).

Entä voiko sukupuolen määritellä yhdeksi viharikoksen motiiviksi? Tästä asiasta on käyty paljon keskustelua etenkin Yhdysvalloissa ja argumentteja on esitetty puolesta ja vastaan. Beverly A. McPhail (2002) on artikkelissaan pohtinut niitä puolesta ja vastaan esitettyjä syitä, joiden mukaan sukupuoli pitäisi määritellä yhdeksi viharikoksen uhriryhmäksi lainsäädännössä, tilastoinnissa ja tutkimuksessa. Vaikka artikkelin otsi-

kossa puhutaan sukupuolesta (gender), käsittelee McPhail tekstissään vain naisiin, ei miehiin kohdistuneita viharikoksia. (Emt.)

Naisten jättämistä pois viharikoksen uhriryhmänä on perusteltu esimerkiksi sillä, että naisten kohtaamisissa rikoksissa tekijä on usein uhrin puoliso tai kumppani. Tällöin rikoksen syynä voidaan ajatella olleen jonkin muun kahden henkilön välisen ristiriidan kuin toiseen sukupuoleen kohdistuvan ”vihan”. Parisuhdeväkivaltaa on vaikeampi mieltää viharikokseksi, koska se on totuttu näkemään yksilöiden välisenä väkivaltana, kun taas viharikokset määritellään ryhmäjäsenyyksistä käsin. Naisten lisäämistä uhriryhmäksi puolestaan voidaan perustella sillä, että historiallisesti naiset ovat monissa maissa olleet miehiä alistetummassa asemassa. Esimerkiksi perheväkivalta ja raiskaus avioliitossa ovat pitkään olleet hyväksytyjä tekoja. Nykyäänkin naisten julkisilla paikoilla kokemat raiskaukset voivat lisätä raiskauksen pelkoa kaikilla naisilla – vastaavalla tavalla, kuin rasistiset rikokset voivat herättää pelkoa esimerkiksi maahanmuuttajaväestössä. (ks. Emt.)

Viharikos-käsitteen ja suojeltavien uhriryhmien määrittelyä tekee vielä monimutkaisemmaksi se, että kukin uhriryhmä voidaan ajatella kahdensuuntaisesti. Esimerkiksi jos uhrin etninen tausta määritellään suojeltavaksi ominaisuudeksi, voidaan sillä tarkoittaa sekä ”valkoisten mustiin”, että ”mustien valkoisiin” kohdistamia rikoksia. (Green ym. 2003, 29.) Esimerkiksi sukupuolen lisääminen viharikoksen uhriryhmäksi tarkoittaa sitä, että myös miehet voivat joutua tällaisen rikoksen uhriksi. Viharikoksella ei myöskään aina välttämättä ole vain yhtä syytä. Voi olla vaikea sanoa, onko uhri joutunut rikoksen kohteeksi etnisen vai uskonnollisen taustansa vai sukupuolensa vuoksi – vai näiden kaikkien seikkojen yhdistelmän vuoksi.

Viharikos-käsitteen rinnalla yksittäisiin ryhmiin kohdistuneista ennakkoluuloista tai väkivallasta käytetään yleisesti myös termejä kuten homofobia ja islamofobia. Islamofobia-käsite yleistyi vuonna 1997 julkaistun brittiläisen raportin ”Islamophobia – a challenge to us all” myötä (Runnymede Trust 1997). Käsitteellä viitataan yleisesti pelkoon tai kammoon islaminuskoa tai muslimeita kohtaan. Islamofobian lisääntyminen läntisessä maailmassa on liitetty syyskuussa 2001 Yhdysvaltioihin kohdistuneisiin terrori-iskuihin. Esimerkiksi Britanniassa tehty vertailututkimus osoitti, että muslimit kokivat enemmän syrjintää ja häirintää uskontonsa ja etnisen taustansa vuoksi terrori-iskujen jälkeen kuin sitä ennen. (Sheridan 2006.)

Käsitteellä homofobia puolestaan viitataan kielteiseen suhtautumiseen sekä homoseksuaalisuutta että homoseksuaaleja ihmisiä kohtaan. Käsitettä on kritisoitu muun muassa ongelman ja ennakkoluulojen yksilöllistämisestä, sekä siitä, että se viittaa tahdonvastaiseen ”pelkoon”. Parempina ilmauksina on pidetty käsitteitä heteroseksismi ja heteronormatiivisuus, sillä ne viittaavat laajemmin yhteiskunnassa vallitseviin, ei-

heteroita ja ei-heteroseksuaalisuutta syrjiviin rakenteisiin. Kulttuuri, kieli ja esimerkiksi lait ylläpitävät jakoa heteroseksuaalisuuden ja homoseksuaalisuuden välillä sekä ajatusta siitä, että ensimmäinen on toista parempi tai normaalimpi. Nämä kulttuuriset rakenteet luovat ja ylläpitävät ennakkoluuloja seksuaalivähemmistöjä kohtaan. (Herek 2004.) Käsitettä ”homofobia” käytetään kuitenkin hyvin yleisesti kun puhutaan seksuaalivähemmistöjen kohtaamista ennakkoluuloista, syrjinnästä tai viharikoksesta (ks. Chakraborti & Garland 2009, 55–58).

Kuten osa muustakaan rikollisuudesta, kaikki viharikokset eivät tule poliisin tietoon. Rikoksesta ilmoittamiseen voi vaikuttaa esimerkiksi se, miten hyvin eri vähemmistöryhmät luottavat poliisiin ja millaisia kokemuksia heillä on poliisin toiminnasta. Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kohdistetun viharikoksen motiivi voi jäädä joissakin tilanteissa piiloon poliisilta sen vuoksi, ettei uhri halua tuoda esiin omaa suuntautumistaan. Uhri voi myös pelätä, että rikoksesta ilmoittaessaan joutuisi vastaavien ennakkoluulojen kohteeksi, kuin itse rikoksen kohdatessaan. (Paterson ym. 2009; Jarman & Tennant 2003; Williams & Robinson 2004.) Vammainen henkilö taas ei välttämättä pysty itse ilmoittamaan kohtamastaan rikoksesta ja vammaiset voivat muita useammin olla muiden varassa tässä asiassa. Osa vammaisiin kohdistuneista rikoksista ei koskaan tule poliisin tietoon, sillä ne tapahtuvat usein kodeissa ja instituutioissa, jolloin uhri voi olla riippuvainen rikoksen tekijästä (McMahon ym. 2004; McClintock ym. 2007b, 27). Eri uhriryhmien väliset erot rikosten määrissä tai piirteisä voivat siis todellisten erojen lisäksi johtua siitä, miten hyvin minkäkin tyyppiset tapaukset tulevat poliisin tietoon.

2.2 Viharikosten tilastointi eri maissa

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan, miten viharikoksia tilastoidaan eri maissa. Tarkemmin kuvataan Ruotsin tilastointitapaa, sillä se on hyvin lähellä suomalaista rasististen rikosten seurantajärjestelmää.

2.2.1 Yleiskuva tilastointitavoista

Useimmista viharikoksista tilastoivista maista on saatavilla tietoja poliisin tietoon tulleiden rasististen rikosten määrästä. Esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden vuoksi tehtyjen viharikosten tilastointi on harvinaisempaa. (McClintock ym. 2007a, 15.) Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) seuraa säännöllisesti rasististen rikosten tilastointikäytäntöjä jäsenmaissa. Viimeisimmän raportin mukaan 27 jäsenmaasta 12 maan tilastoja voidaan pitää hyvinä, tietoa on saatavilla poliisin tietoon tulleiden rasististen rikosten määrästä. Näistä 12 maasta vain kol-

messä, Britanniassa, Ruotsissa ja Suomessa on saatavilla myös tarkempia tietoja rasistisista rikoksista, kuten rikosten tapahtumapaikoista, uhreista ja epäillyistä tekijöistä. Suoria vertailuja eri maiden välillä ei kuitenkaan voi tehdä, sillä rikoksia tilastoidaan eri maissa eri kriteereillä. Osassa jäsenmaita tilastoja ei kerätä ollenkaan. (FRA 2009a, 24–28.)

Yhdysvalloissa viharikoksia tilastoidaan niin osavaltioiden kuin liittovaltionkin tasolla. Osavaltioiden välillä on eroja siinä mihin uhriryhmiin kohdistuneista viharikoksista on säädetty ankarampi rangaistus ja mistä tapauksista kerätään tilastoja. Esimerkiksi New Yorkin kaupungissa tilastoidaan rikoksia, joiden syynä on ollut uhrin rotu, ihonväri, kansalaisuus, syntyperä, uskonnollinen vakaumus, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, ikä tai vammaisuus. (Hall 2008; 2005, 118–120.) USA:ssa liittovaltion poliisi (FBI, Federal Bureau of Investigation) vastaa viharikosten tilastoinnista liittovaltion tasolla ja kokoaa eri osavaltioista raportoituja tietoja. Tietojen antaminen on kuitenkin vapaaehtoista, ja kaikilta alueilta lukuja ei ole saatavilla. (McClintock ym. 2007a, 11.) FBI:n tietojen mukaan vuonna 2007 USA:ssa tilastoitiin 7624 viharikostapausta, jotka sisälsivät yhteensä 9006 rikosepäilyä. Näistä rikosepäilyistä yli puolessa oli syynä ennakkoluulot uhrin ”rotua” kohtaan. Muilta osin tapaukset jakautuivat motiivin suhteen seuraavasti: uskonnollinen tausta (16 %), seksuaalinen suuntautuminen (16 %), etninen tai kansallinen tausta (14 %) ja vammaisuus (1 %). Muutamassa rikosepäilyssä oli kyse useammasta eri vihamotiivista (multiple-bias). (FBI 2008.)

Britanniassa Englannissa ja Walesissa kootaan vuosittain tilastoja poliisin tietoon tulleista rikosepäilyistä, joissa on ollut rasistinen tai uskonnolliseen taustaan perustuva motiivi. Tilastossa ei kuitenkaan erotella sitä, kumpi kahdesta motiivista on ollut kyseessä. Sen sijaan tilastoissa eritellään rasistisia piirteitä sisältävät tapaukset (incidents) sekä varsinaisesti rikoksen tunnusmerkin täyttävät tapaukset (offences). Saatavilla on myös tietoa esimerkiksi nostettujen syytteiden määrästä. (Riley ym. 2009). Useat yksittäiset poliisilaitokset, kuten esimerkiksi Lontoon poliisi pitävät myös omia, kattavia tilastoja poliisin tietoon tulleista viharikoksista (McClintock ym. 2007a, 7).

Eri maiden tilastot vaihtelevat paljon sen mukaan, miten viharikos tarkalleen ottaen määritellään ja mitkä tahot tilastoa pitävät. Yhdysvalloissa liittovaltion poliisin ohjeen mukaan viharikokseksi tulee luokitella tapaukset, joiden motiivina ovat kokonaan tai osittain olleet epäillyn ennakkoluulot esimerkiksi uhrin etnistä tai kansallista taustaa kohtaan. Luokitteluun riittää, että epäilty on olettanut uhrin edustavan tiettyä viiteryhmää, kuten homoseksuaaleja. Jotta tapaus voidaan luokitella viharikokseksi, täytyy epäillyn motiivista olla objektiivisia todisteita. Todisteena voidaan huomioida esimerkiksi epäillyn sanomat kommentit, kirjoitukset tai eleet, jotka viittaavat ennakkoluuloihin uhrin edustamaa viiteryhmää kohtaan. Huomiota voidaan kiinnittää myös epäillyn rikos-

taustaan, kuulumiseen johonkin ”viharyhmään” tai siihen, että rikos tapahtui uhrin edustamalle viiteryhmälle tärkeänä päivänä (esim. Martin Luther Kingin päivä). (FBI 1999.)

Britanniassa poliisia ohjeistetaan luokittelemaan viharikokseksi kaikki sellaiset jonkin rikokset tunnusmerkit täyttävät teot, joiden syynä uhri tai kuka tahansa muu henkilöt arvioi olevan epäillyn ennakkoluulot tai viha uhrin rotua, seksuaalista tai sukupuolista suuntautumista, vammaisuutta tai uskontoa kohtaan. Ohjeessa myös neuvotaan erottamaan viharikoksista sellaiset tapaukset (hate incidents), jotka eivät välttämättä täytä rikoksen tunnusmerkkejä. (ACPO 2005, 9–11.) Tämän laajan määritelmän taustalla on vuonna 1999 julkaistu raportti, joka kritisoi Lontoon poliisin toimintaa etniseen vähemmistöön kuuluneen nuoren, Stephen Lawrencen, rasistisen murhan tutkimisessa. Raportti paljasti poliisiorganisaatiossa vallitsevan institutionaalisen rasismien. Kritiikin seurauksena poliisia on ohjeistettu kiinnittämään huomiota erityisesti uhrin omaan näkemykseen teon syystä. (Macpherson 1999: *The Stephen Lawrence Inquiry*, ks. Hall 2005, 7–8, 168–189.)

Määrittelyeroista johtuen tilastoitujen rikosten määrissä on suuria eroja Yhdysvaltojen ja Britannian välillä (ks. myös Hall 2008; 2005). Esimerkiksi Englannissa ja Walesissa poliisi kirjasi vuoden aikana (2007/08) noin 38 000 rasistista tai uskonnolliseen taustaan perustuvaa viharikosta, kun taas Yhdysvalloissa rikosepäilyjä tilastoitiin vuonna 2007 vain noin 9000 (Riley ym. 2009; FBI 2008). Täytyy myös huomata, että tämä viimeksi mainittu luku kattaa useampia vihamotiiveja, myös muita kuin rasistisen motiivin tai uskonnollisen taustan vuoksi tehtyjä rikoksia.

Ruotsissa viharikoksia on tilastoitu vuodesta 1993 lähtien. Tilastot eivät perustu poliisin tekemiin luokituksiin, sillä viharikos-koodi on otettu käyttöön poliisin tietojärjestelmässä vuonna 2008. Ruotsin rikosentorjuntaneuvoston tutkijat kokoavat tilastot vuosittain poliisin rekistereistä. Viharikoksia poimitaan poliisin tietojärjestelmistä erilaisten hakusanojen avulla. Koska Ruotsin tavassa tilastoida viharikoksia on hyvin paljon samankaltaisuuksia verrattuna Suomen rasististen rikosten seurantaan, kuvataan seuraavassa luvussa tarkemmin Ruotsin menetelmää.

Joissakin maissa viharikoksista kerätään tietoa myös säännöllisillä uhritutkimuksilla. Nämä tutkimukset voivat täydentää viranomaisten rekisterien sisältämiä puutteita ja tarjota laajemman kuvan ilmiöstä. Uhritutkimuksilla voidaan saada tietoa myös niistä tapauksista, joista ei ole ilmoitettu poliisille. Esimerkiksi Britanniassa ja Ruotsissa kerätään kansallisilla uhritutkimuksilla tietoa myös vastaajien viharikoskokemuksista (ks. esim. Jansson 2006; Irlander & Wigerholt 2009). Ruotsalaisessa uhritutkimuksessa pyydetään tiettyjen rikosten uhreiksi joutuneita vastaajia arvioimaan, oliko rikoksen taustalla muukalaisvihamielinen tai homofobinen motiivi ja tuloksia vertaillaan vuosittain poliisin tietoon tulleiden viharikosten määriin (ks. Klingspor & Molarin 2009a).

Monissa maissa kansalaisjärjestöt seuraavat viharikollisuutta, keräävät tietoa viharikostapauksista ja tekevät aiheeseen liittyvää tutkimusta. Viime vuosina on julkaistu laajoja eri tahojen tekemiä kyselytutkimuksia, joissa on kartoitettu esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen ja vammaisten henkilöiden kokemuksia kohtaamistaan rikoksista tai häirinnästä. Selvityksissä on kartoitettu myös sitä, missä määrin vastaajat ovat ilmoittaneet tilanteista poliisille tai muille viranomaisille. (ks. Stahnke ym. 2008, 162–163; Dick 2008; Maneo 2008; Mencap 2007; Mind 2007.)

Suomessa Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos tekee kansallisia uhritutkimuksia muutaman vuoden välein, viimeisin kysely on vuodelta 2006 (Sirén ym. 2007). Näillä kyselyillä ei kuitenkaan ole selvitetty sitä, ovatko vastaajat joutuneet rikoksen kohteeksi esimerkiksi etnisen taustansa tai uskontonsa vuoksi. Suomessa on tehty vain yksittäisiä ja suppeampia tutkimuksia eri vähemmistöjen kohtaamista rikoksista. Näitä tutkimuksia kuvataan tarkemmin luvussa 3.

2.2.2 Viharikosten tilastointi Ruotsissa

Ruotsissa viharikosten tilastointi on vuosien 1993–2004 osalta ollut suojelupoliisin (Säpo) vastuulla. Vuonna 2006 vastuu siirtyi Ruotsin rikosentorjuntaneuvostolle (Brå), joka on tehnyt vuosia 2005–2008 koskevat selvitykset. Brån uusimmassa raportissa viharikoksina on tilastoitu poliisiin tietoon tulleet rikosepäilyt, joiden syynä on ollut uhrin etninen tai kansallinen tausta, uskonnollinen vakaumus tai seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen. Viharikos on määritelty yksilöön tai ryhmään, omaisuuteen, instituution tai sen edustajaan kohdistetuksi rikokseksi, jonka motiivina on ollut pelko, viha tai vihamielisyys uhrin todellista tai oletettua viiteryhmää kohtaan. Ruotsissa tilastointia on kehitetty vuosien varrella, esimerkiksi islamofobisten rikosten tilastointi alkoi vuodesta 2006. (Klingspor & Molarin 2009a.)

Rikosilmoitusten poiminnassa keskeisessä asemassa ovat olleet hakusanat, joiden avulla etsitään rikosilmoitusten sisältämistä tapahtumien kuvauksista viittauksia teon motiiviin. Hakusanoina on rasististen ilmausten lisäksi käytetty sanoja, jotka viittaavat uskontojen vastaisuuteen, kuten antisemitismiin (hakaristi, hitler) tai islamofobiaan (taliban, itsemurhapommittaja, terroristi, 11. syyskuuta). Viharikoksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan on etsitty sanoilla, kuten ”homo”, ”lesbo”, ”transu”. Brå:n tarkoituksena on pitää sanalista ajankohtaisena ja yhteiskunnan ilmiöiden mukaisena päivittämällä sitä tarpeen mukaan. Vuonna 2008 tehdyssä selvityksessä oli käytössä 265 hakusanaa, vuonna 2009 määrä oli 354. Tapausten luokittelu viharikoksiksi perustuu poliisin vapaamuotoisesti rikosilmoitukseen kirjaamaan tekstiin. Jos rikosilmoituksesta on havaittavissa useita vihamotiiveja, valitaan niistä tilastoitavaksi motiivi, joka selvimmin ilmoituksessa tulee esiin. (Klingspor &

Molarin 2009a, Klingspor ym. 2008.) Brå:n menetelmän yksityiskohtia kuvataan tarkemmin luvussa 4, jossa esitellään viharikosten tilastoinnin kehittämisprosessia Suomessa.

Uusimman selvityksen mukaan vuonna 2008 Ruotsissa kirjattiin lähes 5900 rikosilmoitusta viharikoksista. Muukalaisvihamielisten eli rassistien rikosten osuus oli viharikoksista selvästi suurin, niiden osuus oli 72 prosenttia kaikista rikosepäilyistä. Tapauksista 18 prosenttia kohdistui uhrin seksuaaliseen suuntautumiseen (kuten homoseksuaalisuus) ja 10 prosenttia uskonnolliseen vakaumukseen. Uhrin sukupuolisen suuntautumisen vuoksi tehtyjä rikoksia aineistossa oli vain 0,2 %. Näillä tapauksilla tarkoitetaan esimerkiksi transsukupuolisiin henkilöihin kohdistettuja rikoksia. Kaikista rikosilmoituksista noin kymmenesosan kohdalla voitiin päätellä, että epäilyllä oli tekoon ideologinen motiivi, kuten äärioikeistolaisia arvoja. (Klingspor & Molarin 2009a.)

Ruotsin poliisissa otettiin viharikoskoodi käyttöön vuonna 2008. Koodi on pakollinen ja poliisin tulee ottaa jokaisen rikosilmoituksen kohdalla kantaa siihen, onko kyseessä viharikos vai ei. Ruotsissa ei kuitenkaan ole kansallista, yhtenäistä ohjeistusta koodin käyttämiselle ja eri poliisipiireissä ohjeet ovat erilaisia. Vuonna 2008 poliisi merkitsi koko maassa 10 000 rikosilmoitusta viharikoskoodilla. Brå:n tekemän vertailun mukaan näistä ilmoituksista 7600 oli sellaisia, jotka eivät olisi löytyneet poliisin tietojärjestelmästä Brå:n käyttämien hakusanojen avulla. Näistä 7600 ilmoituksesta 95 % puolestaan oli sellaisia, joita ei Brå:n kriteereiden mukaan voitu luokitella viharikoksiksi rikosilmoituksen sisältämän kuvauksen perusteella. Osassa tapauksia vihamotiivi oli mahdollinen, ja poliisista kysyttiin niiden suhteen lisätietoja luokittelua varten. Viharikoskoodia oli käytetty esimerkiksi tapauksissa, joissa oli kyse kunniaväkivallasta tai eläinaktivistien tekemistä rikoksista sekä tilanteissa, joissa epäillyn kerrottiin ”vihaavan” rikoksen uhria, ilman että motiivia voitiin tarkemmin tunnistaa. Kaikista vuonna 2008 Brå:n viharikoksiksi luokittelemista tapauksista vain 3 % oli sellaisia, jotka tulivat tilastoon mukaan ainoastaan poliisin merkitsemän viharikoskoodin avulla, eivätkä olisi löytyneet Brå:n käyttämillä muilla hakuehdoilla. (Klingspor & Molarin 2009a; 2009b.)

2.3 Käsitteen määritelmä tässä tutkimuksessa

Kuten edellisessä luvussa tuli esiin, useimmissa viharikoksia tilastoivissa maissa kirjataan rikoksia, joiden syynä on ollut uhrin etninen tai kansallinen tausta. Muiden uhriryhmien suhteen käytännöt vaihtelevat. Kun viharikosten tilastointia kehitetään Suomessa, on tärkeää ensin pohtia, mitä uhriryhmiä tilastoon olisi hyvä ottaa mukaan ja millä perusteilla.

Yksi tapa perustella tilastointia on nojata maan lainsäädäntöön ja valita uhriryhmät sen mukaan, mitkä lainsäädännössä on määritelty viharikoksen mahdollisiksi uhreiksi. Suomen rikoslaissa ei kuitenkaan ole määritelty käsitteitä rasistinen rikos tai viharikos. Sen sijaan vuonna 2003 säädetyn koventamisperusteen mukaan rikoksesta voidaan antaa ankarampi rangaistus, jos se on kohdistettu kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella (RL 6 luku 5 § 4-kohta). Tämä koventamisperuste ottaa siis huomioon rikoksen rasistisen tai muun vihamotiivin. Lakiin liittyvässä hallituksen esityksessä todetaan, että muita suojaa kaipaavia ryhmiä voivat olla tietyt uskonnolliset yhteisöt ja seksuaaliset vähemmistöt (HE 44/2002). Muista uhriryhmistä, kuten esimerkiksi vammaisista henkilöistä ja sukupuolivähemmistöistä laissa tai hallituksen esityksessä ei kuitenkaan puhuta.

Tunnusmerkistöltään rasistia rikoksia rikoslaissa ovat kiihottaminen kansanryhmää vastaan, syrjintä ja työsyryntä (rikoslain 11 luvun 10 § ja 11 §, sekä 47 luvun 3 §). Kiihottamisella kansanryhmää vastaan tarkoitetaan ”lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, etnistä, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa muuta kansanryhmää”. Määritelmä on jätetty avoimeksi viittauksella ”jotain muuta kansanryhmää”. Syrjintää koskevassa pykälässä luetellaan useampia uhriryhmiä. Syrjintä on kielletty ”rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun näihin rinnastettavan seikan perusteella”.

Tilastointia voidaan perustella myös niillä ilmiöillä, joita maassa on havaittu esiintyvän – kuten rasismia tai tiettyjen uskontokuntien vastaisuutta. Nämä ilmiöt ovat usein näkyviä voivat johtaa kostotoimiin eri ryhmien välillä, mikä osaltaan puoltaa asian seuraamista. Kaikki viharikokset eivät kuitenkaan ole yhtä näkyviä ja voivat tapahtua piilossa kodeissa tai instituutioissa. Pelkästään rikosten näkyvyys ei siis riitä perusteeksi tilastoinnille.

Kuten aikaisemmin tuli esiin, esimerkiksi naisiin tyypillisesti kohdistuneita rikoksia, kuten raiskauksia ja parisuhdeväkivaltaa, ei niin helposti mielletä viharikoksiksi. Toisaalta ainakin raiskaukset ja muu naisiin kohdistuva väkivalta ovat sellaisia rikoksia, joiden määristä ja piirteistä on Suomessa jo tehty tilastoja ja uhritutkimuksia. Näiden rikosten määriä ja piirteitä tilastoidaan jo muissa julkaisuissa, kuten esimerkiksi Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Rikollisuustilanne-katsauksissa (ks. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2009).

Teoreettisten näkökohtien lisäksi käsitteen määrittelyssä on syytä ottaa huomioon käytännöllisiä seikkoja; minkälaisista viharikoksista on ylipäättään mahdollista kerätä tietoa. Käytännön tilastoinnissa käsite on

myös rajattava tarkasti. Suomessa poliisilla ei ole käytössä viharikos-luokittelua ja rikosilmoituksia täytyy poimia poliisiasian tietojärjestelmästä erilaisten hakusanojen avulla. Siksi jo aineiston keruuvaiheessa täytyy olla selvillä siitä, minkä tyyppisistä rikoksista voi olla kyse ja minkälaisilla sanoilla ne voi löytää.

Sukupuolta ei tässä selvityksessä määritellä viharikoksen kohteeksi. Sukupuolen jättämiselle pois tilastosta on käytännöllinen syy. olisi erittäin vaikeaa rajata niiden läpikäytävien rikosilmoitusten määrää, joissa teon synnä on voinut olla uhrin sukupuoli, mies tai nainen. Sen sijaan vammaisiin kohdistuneista rikoksista ei juuri ole tilastotietoa tai tutkimuksia Suomessa. Tämä on yksi hyvä syy tilastoida rikoksia, joiden syytä on ollut uhrin vammaisuus.

Tässä tutkimuksessa viharikos määritellään seuraavasti. Määritelmä pohjautuu osittain Ruotsissa käytössä olevaan viharikoksen määritelmään (ks. Klingspor & Molarin 2009b, 12).

Viharikos on henkilöä, ryhmää, omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehty rikos, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta, seksuaalista tai sukupuolista suuntautumista tai vammaisuutta kohtaan.

Keskeistä määritelmässä on, että rikoksen kohteena voivat olla yksittäisten henkilöiden lisäksi tiettyjä viiteryhmiä edustavat tahot, instituutiot tai omaisuus. Lisäksi oleellista on se, että viharikoksena pidetään myös tekoa, jossa epäilty olettaa uhrin edustavat jotakin mainituista viiteryhmistä, vaikka uhri ei siihen todellisuudessa kuuluisikaan. Erona Ruotsin nykyiseen määritelmään on se, että uhrin vammaisuus on mukana yhtenä rikoksen motiivina. Etnisen ja kansallisen taustan vuoksi tehdyt viharikokset vastaavat niitä tapauksia, jotka aikaisemmissa vuosiselvityksissä on määritelty epäillyiksi rasistisiksi rikoksiksi

3 VIHARIKOKSILLE ALTTIIT RYHMÄT SUOMESSA

Tässä luvussa selvitetään, mitä aikaisempien tutkimusten ja tilastojen perusteella tiedetään viharikoksille alttiiden ryhmien määrästä ja kohtauksesta väkivallasta tai syrjinnästä Suomessa. Tarkoituksena on saada tietoa siitä, minkälaisia näihin uhriryhmiin kohdistuneet rikokset voivat olla ja mitä olisi hyvä ottaa huomioon viharikostilastoinnin kehittämisessä.

3.1 Etniset ja kansalliset vähemmistöt

Rasismien ja rasistisen rikoksen kohteeksi joutuvat yleensä niin sanotut näkyvät vähemmistöt, eli ihmiset, jotka ulkoisten piirteiden tai kielensä perusteella selvimminkin eroavat valtaväestöstä. Maahanmuuttajataustaisen väestön rasismien ja syrjinnän kokemuksia kartoittavien kyselytutkimusten mukaan eniten rasistista väkivaltaa olivat kohdanneet somalitaustaiset henkilöt (Honkatukia 2005; Jasinskaja-Lahti ym. 2002). Myös Magdalena Jaakkolan kyselytutkimukset vuosilta 1987–2007 suomalaisten suhtautumisesta maahanmuuttajiin kertovat samasta ilmiöstä: suomalaiset suhtautuvat varauksellisimmin meitä köyhemmistä maista tuleviin, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan suomalaisista erottuviin vähemmistöihin (Jaakkola 2009). Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden lisäksi rasismien kohteeksi voivat Suomessa joutua perinteisiin etnisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt, kuten romanit. Myös valtaväestön edustaja voi joutua rasistisen rikoksen kohteeksi. Rikoksia ja häirintää voivat kohdata esimerkiksi vähemmistöjen edustajien läheiset sekä henkilöt, jotka avoimesti vastustavat rasismia (Keskinen ym. 2009, 13–14).

Tuoretta tietoa etnisten ja kansallisten vähemmistöjen kokemasta syrjinnästä ja rasismista on saatavilla EU:n perusoikeusviraston vuonna 2008 tekemästä selvityksestä, jossa tarkasteltiin 45:tä EU-maiden vähemmistöä. Suomesta tutkimukseen osallistui 484 somalitaustaista ja 562 venäläistaustaista vastaajaa. Muista maista selvitettiin esimerkiksi romaneiden, irakilaisien ja turkkilaisien kokemuksia. Selvityksen päätuloksia esittelevän raportin mukaan Suomessa asuvat somalit olivat yksi eniten syrjintää sekä rasistisia rikoksia kokeneista vastaajaryhmistä. Suomen somaleista syrjintää kertoi kokeneensa kuluneen vuoden aikana 47 % ja rasistisen rikoksen kohteeksi oli joutunut 34 % vastaajista. Kaikista vastaajaryhmistä romanit olivat kokeneet eniten syrjintää tutkimukseen osallistuneissa EU-maissa yleensä. Suomessa asuvien romaneiden kokemuksia kyselyssä ei kuitenkaan selvitetty. (FRA 2009b; FRA 2009d.)

Poliisin tietoon tulleiden rassististen rikosten määriä on vuosiselvi-tyksissä suhteutettu Suomessa asuvien vähemmistöryhmien määriin. Näin voidaan arvioida, mitkä ryhmät ovat eniten alttiita rassistisille rikok- sille. Eri etnisten ryhmien määrästä Suomessa ei kuitenkaan ole olemassa tietoa, sillä henkilötietolaissa kielletään arkaluonteisten henkilötietojen, kuten etnisen alkuperän tallentaminen. Tilastotietoja ulkomaalaistaustaisen henkilöiden määrästä voidaan saada syntymämaan, kansallisuuden ja äidinkielen perusteella.

Vuoden 2008 lopussa Suomessa asui 143 256 ulkomaisten kansalais- ta, mikä on noin 3 % väestöstä. Ulkomaisten kansalaisten määrä lisääntyi vuoden 2008 aikana 10 548 henkilöllä. Suurimmat ulkomaalaisten ryh- mät olivat Venäjän (26 909), Viron (22 604), Ruotsin (8 439) ja Somali- an (4 919) kansalaiset. Ulkomailla syntyneitä henkilöitä oli vuoden 2008 lopussa 218 626. Äidinkieleltään suomenkielisiä väestöstä oli 4 844 047 (90,9 %), ruotsinkielisiä 289 951 (5,4 %) ja saamenkielisiä 1 778 (0,03 %). Muita kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia oli 3,6 prosenttia väestöstä. Suurimmat vieraskielisten ryhmät olivat venäjänkie- liset (48 740), vironkieliset (22 357), englanninkieliset (11 344), somalin- kieliset (10 647) ja arabiankieliset (8 806). (Tilastokeskus 2009.)

Taulukko 1. Yleisimmät ulkomaalaisryhmät Suomessa 2008 kansalai- suuden ja syntymämaan mukaan.

Kansalaisuus	N	%	Syntymämaa	N	%
Venäjä	26 909	18,8	Entinen Neuvostoliitto	45 799	20,9
Viro	22 604	15,8	Ruotsi	30 640	14,0
Ruotsi	8 439	5,9	Viro	19 174	8,8
Somalia	4 919	3,4	Venäjä	6 702	3,1
Kiina	4 620	3,2	Somalia	6 352	2,9
Thaimaa	3 932	2,7	Kiina	5 982	2,7
Saksa	3 502	2,4	Entinen Jugoslavia	5 831	2,7
Turkki	3 429	2,4	Saksa	5 572	2,5
Irak	3 238	2,3	Thaimaa	5 394	2,5
Britannia	3 213	2,2	Irak	5 294	2,4
Intia	2 736	1,9	Turkki	4 470	2,0
Entinen Serbia ja Montenegro	2 637	1,8	Britannia	4 213	1,9
Iran	2 508	1,8	Vietnam	3 969	1,8
Yhdysvallat (USA)	2 282	1,6	Iran	3 803	1,7
Vietnam	2 270	1,6	Yhdysvallat (USA)	3 761	1,7
Muut	46 018	32,1	Muut	61 670	28,2
Yhteensä	143 256	100	Yhteensä	21 8626	100

Lähde: Tilastokeskus 2009

3.2 Uskonnolliset yhteisöt

Suurin osa suomalaisista kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Vuoden 2007 lopussa kirkkoon kuuluvien osuus oli 82 prosenttia. Toiseen valtionkirkkoon eli ortodoksiseen kirkkoon kuuluu 1 prosentti väestöstä. Suomessa vaikuttavien muiden uskonnollisten yhteisöjen määrä on kasvanut voimakkaasti 1990-luvun puolivälin jälkeen etenkin maahanmuuton seurauksena. Muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien jäsenmäärät ovat kuitenkin pieniä; vain noin 66 800 (1,3 %) suomalaista kuuluu johonkin muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan. Luku ei kerro todellisesta eri uskontoa edustavien henkilöiden määrästä Suomessa, sillä suurin osa esimerkiksi muslimeista ja pienempien uskontokuntien edustajista ei kuulu virallisesti mihinkään yhdyskuntaan. Noin 16 % suomalaisista ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. (Ketola 2008, 338–347; Tilastokeskus 2008, 102.)

Katolisella kirkolla on Suomessa nykyisin seitsemän seurakuntaa ja tilastoituja jäseniä oli vuoden 2007 lopussa 9200. Suomen juutalaiset seurakunnat sijaitsevat Helsingissä ja Turussa, ja niillä on yhteensä noin 1300 jäsentä. Suomessa on myös suuri joukko muita kirkkoja ja yhteisöjä, kuten lestadiolaiset, vapaakirkko, helluntailaiset, mormonit ja Jehovan todistajat. Lestadiolaisuuden haaroista suurin on vanhoillislestadiolaiset, jonka vankinta kannatusaluetta on Pohjois-Suomi. Viime vuosikymmeninä Suomessa on rekisteröity myös neljä buddhalaista, yksi hindulainen ja yksi sikhisyhteisö. (Ketola 2008.)

Muslimiväestön määrä on kasvanut Suomessa etenkin 1990-luvulla. Uusi muslimiväestö on myös herättänyt paljon enemmän huomiota kuin aikaisemmat muslimit. Tuomas Martikaisen tekemän arvion mukaan Suomessa oli vuonna 2006 noin 40 000 muslimia. Lukuun on laskettu mukaan maahanmuuttajat sekä maahanmuuttajien lapset, suomalaiset käännynnäiset ja tataarit. Pääosin Suomessa asuvat muslimit ovat taustaltaan pakolais- ja turvapaikanhakijoita. Suurimpien muslimiryhmien on arvioitu olevan somalialaiset, arabit, kurdit, Kosovon albaanit, turkkilaiset, iranilaiset ja bosnialaiset. Maassa toimii noin 40 järjestäytyntä moskeijayhteisöä, joista osa on rekisteröitynyt uskonnollisiksi yhdyskunniksi ja osa tavallisiksi yhdistyksiksi. (Martikainen 2008, 148–151.)

Suomen uskonnollisista vähemmistöistä etenkin muslimit ovat saaneet huomioita, vaikka valtaosa maahanmuuttajista on kristittyjä (Lepola ym. 2007, 156). Tämä johtuu siitä, että viime vuosina tietyistä kansanryhmistä puhuttaessa uskonnon merkitys on korostunut. Tällä ”uskonnollistumisella” tarkoitetaan, että mitä erilaisimmat asiat tulkitaan uskonnon kautta. Yksilön ja ryhmän ”muslimius” muuttuu helposti kaiken selittäväksi tekijäksi, jolloin unohdetaan esimerkiksi koulutuksen, sukupolven, sosiaalisen taustan ja taloudellisen aseman merkitys. Samalla se hävittää muslimiryhmien keskinäisiä eroja, taustoja ja ristiriitoja. Muslimius näyt-

tää jäsentävän etenkin somalien, kurdien ja arabien julkista identiteettiä. (Martikainen 2008, 145–146.)

Suomessa ei juuri ole tutkimustietoa siitä, miten yleisesti muslimit tai muut uskonnolliset vähemmistöt kohtaavat häirintää tai syrjintää oman uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi. Suomalaisten asenteita islamiuskokoisia kohtaan on selvitetty kyselyillä vuosina 1993, 1998 ja 2003. Kyselyn mukaan vuonna 2003 joka neljäs suomalainen oli täysin tai osittain sitä mieltä, että ”Suomessa ei tulisi sallia islamin uskonnon harjoittamista, koska se uhkaa kulttuuriamme”. Vain vajaa puolet vastaajista oli täysin eri mieltä väitteen kanssa. (Jaakkola 2009.)

3.3 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Tässä selvityksessä on tarkoitus kartoittaa rikoksia, joiden syynä on uhrin seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen. Alttiita viharikoksille voivat olla etenkin henkilöt, jotka poikkeavat valtavirrasta rikkomalla perinteisiä miehen ja naisen rooleja seksuaalisuuden tai sukupuolen ilmaisuuden suhteen. Seksuaalivähemmistöillä viitataan homoihin, lesboihin ja bi-seksuaaleihin, joilla on rakkaus- tai seksisuhteita oman sukupuolensa kanssa, vaikka eivät itse kutsuisikaan itseään näillä termeillä. Sukupuolivähemmistöillä taas viitataan ihmisiin, jotka kokevat sukupuolensa tai ilmaisevat sitä perinteisestä poikkeavalla tavalla. Transskupuolisella tarkoitetaan henkilöä, joka on syntynyt ruumiltaan esimerkiksi pojaksi, mutta tuntee olevansa nainen ja korjaa kehonsa piirteet sukupuolenkorjaushoidolla. Transvestiitti-sanalla viitataan esimerkiksi mieheen, joka toisinaan haluaa tuoda esiin omaa naiseuttaan. Transgender-sana tarkoittaa henkilöä, joka elää pysyvästi mieheyden ja naiseuden välillä. Intersukupuoliset ovat ihmisiä, joilla on synnynnäisesti miehen ja naisen ruumiillisia sukupuoliominaisuuksia, ja jotka usein jo vauvana pakotetaan jompaankumpaan sukupuoleen. On arvioitu, että seksuaalivähemmistöjä on 5–15 prosenttia väestöstä. Sukupuolivähemmistöjä arvioidaan olevan vähemmän. Transvestiitteja on arvioitu olevan 50 000, ja transsukupuolisia 5000 koko maassa. Intersukupuolisia lapsia syntyy vuosittain 25–50. (Lehtonen 2006, 12–15.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamasta väkivallasta ja syrjinnästä on tehty Suomessa vain vähän tutkimuksia (Lehtonen 2007, 23). Ensimmäinen kattava homoseksuaalien elämäntavasta ja elinoloista tehty kyselytutkimus on 1980-luvun alusta (Grönfors ym. 1985). Kyselyllä selvitettiin muun muassa, miten homo- ja biseksuaaliset ihmiset ovat järjestäneet elämänsä, missä määrin ja keneltä he joutuvat salaamaan sukupuolisen suuntautumisensa ja ovatko he kohdanneet syrjintää työpaikoilla, lähiympäristössä ja viranomaisten taholta. Vastauksia saatiin yhteensä 1051. Kyselyyn vastanneista naisista 12 % ja miehistä 21 % oli

kokenut syrjintää tai nimittelyä homoseksuaalisuutensa tai sen epäilyn vuoksi koulu- tai opiskeluaikoina. Tutkijat korostavat, että valtaosa homoseksuaaleista salaa suuntautumisensa ympäristöltään syrjinnän pelon vuoksi, mikä täytyy ottaa huomioon lukuja tulkitessa. (Emt.) 2000-luvulla oman suuntautumisensa salaaminen ei kuitenkaan enää liene niin yleistä kuin 1980-luvun alussa.

Viimeisin kattava seksuaalivähemmistöille tehty kyselytutkimus on vuosilta 2002–2003 ja sen aihepiiri koski työelämää. Kyselyssä muun muassa kartoitettiin vähemmistöjen kokemuksia syrjinnästä työpaikalla. Toisin kuin 20 vuotta aiemmin, kyselyyn pyrittiin saamaan vastaajiksi seksuaalivähemmistöjen lisäksi myös sukupuolivähemmistöjä. Kyselyyn vastasi 726 seksuaalisen vähemmistön ja 108 sukupuolivähemmistön edustajaa. (Mustola & Vanhala 2004a.) Kyselyn mukaan 12 % seksuaalivähemmistöihin ja 8 % sukupuolivähemmistöön kuuluneista vastaajista oli itse kokenut kiusaamista nykyisessä tai aiemmassa työpaikassaan vähemmistöön kuulumisen perusteella. Syrjinnän kohteeksi vähemmistöön kuulumisen vuoksi oli joutunut 6 % seksuaalivähemmistöön kuuluvista naisista ja 8 % miehistä sekä 8 % sukupuolivähemmistöihin kuuluvista vastaajista. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvaa nimittelyä esiintyi vajaan kolmanneksen työpaikalla. Nimittelyllä tarkoitettiin esimerkiksi ”homottelua”, ”transuttelua” ja miehen neidittelyä. Seksuaalisesta suuntautumisestaan avoimet olivat kokeneet kiusaamista ja syrjintää hieman useammin kuin suuntautumisensa salaavat. (Mustola & Vanhala 2004b; Mustola 2004.)

Suomen Aids-tukikeskus teki 1990-luvun lopulla tutkimuksen miesten välisestä seksistä ja siihen liittyvistä riskeistä. Tutkimusta varten haastateltiin 64 miestä, joilta kysyttiin myös väkivaltakokemuksista. Vastaajista 17 % kertoi kokeneensa väkivaltaa seksuaalisen suuntautumisensa takia, ja vielä useampi oli kokenut väkivallan uhkaa. Pahoinpitelyitä oli sattunut esimerkiksi homojen suosimissa tapaamispaikoissa ja niiden ympäristössä. (Lehtonen 1999a.)

Yleisempää kuin fyysinen väkivalta näyttää olevan homoseksuaalisuuteen liittyvä nimittely. Tämä tuli esiin myös Jukka Lehtosen tutkimuksessa. Hän on haastatellut väitöskirjaansa varten 30 ei-heteroseksuaalista nuorta. Haastatelluista 13 miehestä kaikki kertoivat kokeneensa ”homottelua” koulussa. Suurin osa piti kokemusta kielteisenä. Homottelua esiintyi niin aggressiotilanteissa kuin sellaisissa ryhmätilanteissa, joissa joku poika rikkoi jonkin käyttäytymisnormin esimerkiksi toimiessaan liian naismaisesti, lapsellisesti tai tyhmästi. Homo-sanaa käytetään alentavassa merkityksessä, eikä sillä aina viitata oikeasti homoseksuaaliin ihmiseen. Lesbo-sanaa ei vastaavalla tavalla käytetä yleisenä haukkumasananä tai tyhmä-sanan synonyyminä, vaan sillä on suurempi viittaus-suhde lesbouteen kuin homolla homouteen. Tyttöjen kohdalla yleisempi nimittelyn muoto on huorittelu ja muu naiseuteen liittyvä leimaaminen.

Lehtosen mukaan homottelu ja sukupuolikuriin liittyvä kiusaaminen ovat osa mieheyden rakentamisen strategioita kouluissa. Alttiita eristämislle ja väkivallalle ovat etenkin ne nuoret, jotka rikkovat sukupuoleen liittyviä normeja. (Lehtonen 2003; 1999b.)

3.4 Vammaisuus

Kuten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, myös vammaisten henkilöiden määrästä on vaikea esittää tarkkoja lukuja. Määrää voi arvioida selvittämällä tiettyä etuutta tai palvelua saavien henkilöiden määrät (Haarni 2006, 13). Esimerkiksi Kelan maksamia varsinaisia vammaisuuksia sai vuoden 2007 lopussa 240 300 henkilöä, mikä on noin 5 % väestöstä (Kansaneläkelaitos 2008, 10). Luvut riippuvat myös paljon siitä, kuinka vammaisuus määritellään. Ilka Haarnin mukaan vammaisten määrän arvioinnin pohjana käytetään usein edelleen 1980-luvulla esitettyjä lukuja, joiden mukaan vaikeavammaisuutta esiintyisi noin yhdellä prosentilla, vammaisuutta suppeasti käsiteltyinä noin viidellä prosentilla ja laajemmin käsiteltyinä noin kymmenellä prosentilla väestöstä. (Haarni 2006, 14.)

Vammaisuutta on monenlaista; vamma voi olla synnynnäinen tai sen voi saada esimerkiksi onnettomuuden tai sairauden seurauksena. Pysyvä vamma merkitsee eri asiaa kuin tilapäinen vammautuminen. Pysyvän vamman kanssa elävät kohtaavat erilaisia esteitä ja vaikeuksia eri elämäntilanteissa. Myös sukupuoli tai esimerkiksi kielelliseen vähemmistöön kuuluminen voi vaikuttaa vammaisen henkilön asemaan yhteiskunnassa. Vammaisen henkilön kohtaamat ongelmat kohdistuvat epäsuorasti myös hänen läheistensä elämään. (Haarni 2006, 13–15, 29.)

Vammaisten kohtaamasta väkivallasta on tehty Suomessa vähän tutkimuksia. Myös muu tieto vammaisten olosuhteista ja asemasta on hajanaisista ja sitä on kerätty satunnaisesti. Monen vammaisryhmän asemasta ei ole saatavilla lainkaan tietoa. (Emt., 12.) Tiedon puute vammaisten ihmisten elämästä ylipäättään voi lisätä ennakkoluuloja heitä kohtaan niin, ettei vammaista henkilöä esimerkiksi uskalleta tai osata kohdata luontevasti (Konttinen 2007, 68).

Suuri osa vammaisten kohtaamasta syrjinnästä on rakenteellista ja välillistä. Vammaisten perus- ja ihmisoikeusjärjestö Kynnys ry on verkosivuillaan kerännyt ilmoituksia tilanteista, joissa vammaisen henkilö on kokenut tulleen syrjityksi. Suuri osa ilmoituksista liittyi juuri ympäristön ja rakennusten esteellisyyteen. Osa ilmoituksista on tehty esimerkiksi syrjinnästä työnhakutilanteissa, epäselviin tai laittomiin työsuhteen päättämisiin. Epäasiallisesta kohtelusta ja kielteisistä asenteista vammaisia henkilöitä kohtaan on myös raportoitu. Suurimmassa osassa tapauksia syrjinnästä ei ollut ilmoitettu viranomaisille. Toisaalta kaikilla vammaisilla ihmisillä ei edes ole mahdollisuutta itse puolustaa oikeuksiaan ja il-

moittaa kokemastaan syrjinnästä. Tällöin vastuu ilmoittamisesta on usein omaisilla, ystävillä tai järjestöillä. (Konttinen 2007, 97–98.)

Yhden harvoista väkivaltaa käsittelevistä tutkimuksista Suomessa on tehnyt Vappu Viemerö (2004), joka on tutkinut vammaisiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tutkimukseen etsittiin haastateltavia lehti-ilmoituksilla. Ilmoituksiin tuli yhteydenottoja niin vammaisilta naisilta itseltään kuin heidän avustajiltaan tai läheisiltään. Tutkimusta varten valittiin haastateltavaksi 20 fyysisesti vammaista eri-ikäistä naista, jotka olivat itse ottaneet tutkijaan yhteyttä ja pystyivät itse kertomaan kokemuksistaan. Naiset kertoivat kokeneensa niin henkistä, fyysistä kuin seksuaalista väkivaltaa. Esimerkkeinä henkisestä ja fyysisestä väkivallasta mainittiin huolehtimatta jättäminen, apuvälineiden käytön estäminen, nimittely ja halveksunta. Osa oli joutunut taloudellisen hyväksikäytön kohteeksi. Suuressa osassa tapauksia väkivaltaa oli koettu oman puolison tai kumppanin taholta. (Emt.)

3.5 Moniperusteiset vihamotiivit

Edellä on käsitelty eri vähemmistöryhmien asemaa Suomessa toisista erillään. Kenelläkään ihmisellä ei kuitenkaan ole vain yhtä identiteettiä, vaan jokainen edustaa samanaikaisesti useampaa viiteryhmää. Henkilö ei ole vain vammainen, vaan myös esimerkiksi nainen, suomalainen ja keski-ikäinen. Joskus voi olla vaikeaa sanoa, millä perusteella henkilö on joutunut tiettyssä tilanteessa syrjinnän tai muun rikoksen kohteeksi. Myös ihmisen oma kokemus tilanteen syystä voi vaihdella. Esimerkiksi seksuaalivähemmistöille tehdyn kyselyn mukaan homoseksuaalit miehet kokevat työelämässä kohtaamansa syrjinnän johtuvan heidän seksuaalisesta suuntautumisestaan, homo- ja biseksuaalit naiset taas ennemminkin naiseudestaan (Mustola & Vanhala 2004b). Euroopan unionin perusoikeusviraston tekemän tutkimuksen mukaan suuri osa Euroopan maiden syrjintää kokeneista muslimivastaajista arveli syrjinnän johtuneen sekä etnisestä tai kansallisen taustastaan että edustamastaan uskonnosta, vain joka kymmenes arveli sen johtuvan ainoastaan uskonnostaan (FRA 2009c).

Lainsäädännössä ei käsitellä moniperusteista syrjintää, vaan eri syrjintäperusteita käsitellään erillään. Myös tilastoinnin kannalta useiden eri motiivien yhteisvaikutuksen huomioiminen on vaikeaa. Monen tapauksen kohdalla joudutaankin pelkistämään ja luokittelemaan tapaus siihen luokkaan, johon se vahvimmin näyttää kuuluvan, jolloin risteävän syrjinnän tilanteet jäävät näkymättömiksi.

4 TILASTOINTIMENETELMÄN KEHITTÄMISPROSESSI

Rasististen rikosten tilastointia on Poliisiammattikorkeakoulussa tehty vuodesta 2003 lähtien samalla menetelmällä. Seuraavan luvun alussa kuvataan tätä viime vuosina käytössä ollutta menetelmää. Sen jälkeen käsitellään niitä uudistuksia, joita menetelmään on tehty tässä selvityksessä rasististen ja muiden viharikosten tilastoimista varten. Viharikosten tilastointimenetelmän kehittämisesä tärkeää on ollut pohtia toisaalta sitä, millä keinoilla rikosilmoitukset voidaan löytää poliisiasian tietojärjestelmästä ja toisaalta sitä, millä perusteella yksittäinen epäily voidaan luokitella viharikokseksi.

4.1 Rasististen rikosten poiminta ja luokittelu vuosina 2003–2007

Rasististen rikosten vuosiselvitysten aineistot on muodostettu poimimalla valtakunnallisesta poliisiasian tietojärjestelmästä (PATJA) rikosilmoituksia tietyin ehdoin. Vuosia 2003–2007 koskevien selvitysten aineistot on poimittu samalla tavalla. Poiminta on ollut kolmivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa raaka-aineistoon on poimittu:

- kaikki rikosilmoitukset, jotka poliisi on merkannut rasismikoodilla;
- kaikki rikosilmoitukset, joissa on rikosnimikkeenä syrjintä, työ-syrjintä tai kiihottaminen kansanryhmää vastaan;
- rikosilmoitukset, joihin kirjatuissa rikosnimikkeissä² rasistisia piirteitä todennäköisimmin ilmenee, ja joissa asianomistajana oli ainakin yksi ulkomaalainen tai ulkomaalaisyntyinen eli hänen kansalaisuudekseen ja/tai syntymämaakseen oli kirjattu muu kuin Suomi ja
- kaikki rikosilmoitukset, joiden selostusosassa esiintyi kirjainyhdistelmä ”rasist” tai ”rasism”

Poiminnan toisessa vaiheessa raaka-aineistosta on poimittu varsinainen aineisto erilaisia hakusanoja käyttäen. Hakusanoina on käytetty erilaisia herjaavia sanoja, joita ilmoituksissa on havaittu esiintyvän (ks. liite 2). Kolmannessa vaiheessa poimintaa kaikki hakusanoilla ”haaviin” jääneet

² Poiminnassa vuosina 2003–2007 mukana olleet rikosnimikkeet on lueteltu liitteessä 3.

ilmoitukset on luettu läpi. Lopulliseen aineistoon on valittu ilmoitukset, jotka ovat täyttäneet vähintään yhden seuraavista ehdoista:

- Poliisi on merkinnyt ilmoituksen rasismikoodilla
- Ilmoitukseen sisältyi selviä rasistisia herjauksia
- Epäilty ilmoitti rikoksen motiiviksi ulkomaalaisvihän ja uhri oli jonkin etnisen vähemmistön edustaja
- Joku asianosaisista tai poliisi piti teon motiivina rasistisena.

Viimeisimmässä, vuotta 2007 koskevassa selvityksessä poiminnan toisessa vaiheessa luettiin läpi 978 rikosilmoitusta. Näistä 454 poimittiin lopulliseen aineistoon eli määriteltiin rasistiseksi rikokseksi. Noin puolet 454 ilmoituksesta poliisi oli merkannut rasismikoodilla. Puolet ilmoituksista poimittiin siis lopulliseen aineistoon muilla perusteilla. Suurimmas-
sa osassa näitä tapauksia juttu valittiin lopulliseen aineistoon siksi, että se sisälsi selviä rasistisia herjauksia tai joku asianosaisista oli pitänyt tekoa rasistisesti motivoituneena. Harvemmin kyse oli ollut tapauksesta, jossa epäilty oli itse ilmoittanut tekonsa syyksi rasismiin tai ulkomaalaisvihän. (Joronen 2008, 22.)

4.2 Rasististen rikosten poiminnan kehittäminen

Edellä kuvattuun aineiston poimintaa liittyy joitakin ongelmakohtia, joita tässä selvityksessä on tarkoitus korjata. Poiminnan ensimmäisessä vaiheessa aineistosta jäävät pois sellaiset rasistisia piirteitä sisältävät rikosilmoitukset, joissa asianomistajan kansalaisuus ja syntymämaa on Suomi, mutta joita poliisi ei ole merkannut rasismikoodilla ja joissa ei esiinny sanoja ”rasism” tai ”rasist”. Näissä tapauksissa asianomistajana voi olla jonkin Suomen perinteisen etnisen vähemmistön edustaja, kuten romani, tai toisen polven maahanmuuttaja. Koska toisen polven maahanmuuttajien määrä on jo nyt suuri ja tulee lähivuosina kasvamaan, voi suuri osa ilmoituksista jäädä poiminnan ulkopuolelle. (Joronen 2008, 24.) Tässä selvityksessä rasististen rikosten poimintaa yksinkertaistetaan niin, ettei poiminnan ehtona enää ole asianomistajan ulkomaalaistausta (kansalaisuus tai syntymämaa muu kuin Suomi).

Aikaisempien vuosien selvityksissä poiminta on kohdistettu pääasiassa tiettyihin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin. Viimeisimmän selvityksen tekijä, Mikko Joronen on ehdottanut kahden uuden rikosnimikkeen lisäämistä poimintaan. Nämä ovat uskonrauhan rikkominen ja järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen. Ensimmäisen avulla voitaisiin kattavammin löytää tapauksia, joissa teon motiivina on esimerkiksi islamofobia tai antisemitismi. Jälkimmäisen lisäyksen avulla voitaisiin löytää rikosilmoituksia, joissa rasistisesta ri-

koksesta epäillyt toimivat osana järjestäytynyttä rikollisryhmää, kuten esimerkiksi uusnatsijärjestöä. (Emt., 24.) Myös muilta osin on tarpeen pohtia sitä, mihin rikosnimikkeisiin poiminta tulisi kohdistaa. Mitkä ovat sellaisia rikosnimikkeitä, joihin voi liittyä rasistinen tai muu vihamotiivi? Luvussa 4.3.3 kuvataan sitä, millä perusteilla rikosnimikelistaa on tässä selvityksessä muutettu.

4.3 Muiden viharikosten poiminnan ja luokittelun kehittäminen

Koska poliisiasian tietojärjestelmässä on olemassa vain rasismijuttu-luokitus, täytyy muiden kuin etnisiin tai kansallisiin vähemmistöihin kohdistuneiden viharikosten poiminta tehdä ainoastaan hakusanojen varassa. Aikaisemmissa rasististen rikosten vuosiselvityksissä on ollut käytössä 37 hakusanaa. Viharikosten poimintaa varten hakusanalista on täytynyt laajentaa.

Hakusanojen tulisi olla sellaisia, että ilmoitukset epäillyistä viharikoksista löytyisivät tehokkaasti. Näin mahdollisimman moni viharikos tulisi mukaan aineistoon. Toisaalta hakusanat eivät tuottaisi liikaa selvästi ei-viharikoksia ja lisäisi tarpeettomasti luettavien ilmoitusten määrää. Hakusanoja laatiessa onkin täytynyt ottaa huomioon myös se, miten suuria määriä ilmoituksia hakusanoilla löytyy ja arvioida, onko kaikki ilmoitukset mahdollista käydä läpi projektille varatussa ajassa.

Hakusanojen käyttö ei ole ongelmatonta. Poiminnan ulkopuolelle nimittäin jäävät kaikki sellaiset rikosilmoitukset, joissa mainittuja hakusanoja ei esiinny. On vaikea arvioida, miten tämä vaikuttaa aineiston kattavuuteen. Selvää kuitenkin on, etteivät kaikkiin epäillyistä rasistisista tai muista viharikoksista tehtyihin rikosilmoituksiin sisälly esimerkiksi etniseen tai uskonnolliseen taustaan liittyviä solvauksia. On myös mahdollista, että ilmoitukseen sisältyy joitakin muita ilmauksia tai solvauksia, joita hakusanalistassa ei ole.

Viharikokset on myös tarkoitus luokitella eri luokkiin mahdollisen motiivin mukaan. Onko rikoksen syynä ollut uhrin uskonnollinen tausta, seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen, vammaisuus vai etninen tai kansallinen tausta? On todennäköistä, että rikosilmoituksen sisältämistä tiedoista ei yleensä kukaan ole helppo päätellä, mistä syystä rikos on tehty. Toisaalta ilmoituksesta voi käydä ilmi useita syitä teolle. Esimerkiksi voi olla vaikea tulkita, onko ulkomaalaistaustainen henkilö joutunut rikoksen uhriksi uskonnollisen vai etnisen taustansa vuoksi vai näiden yhdistelmän takia. Koska teon motiivi käy harvoin yksiselitteisesti rikosilmoituksesta ilmi, täytyy tapauksen luokittelussa nojautua erilaisiin ”vihjeisiin”. Näitä vihjeitä ja tapausten luokittelukriteereitä käsitellään kahdessa seuraavassa luvussa.

4.3.1 Perusteita rasistisen ja viharikoksen määrittelylle

Kuten edellä on tullut esiin, rasististen rikosten vuosiselvityksissä lopullinen aineisto on muodostettu lukemalla hakuehdoilla löytyneet ilmoitukset läpi ja valitsemalla lopulliseen aineistoon kaikki vähintään yhden seuraavista kriteereistä täyttävät ilmoitukset:

- Poliisi on merkinnyt ilmoituksen rasismikoodilla
- Ilmoitukseen sisältyi selviä rasistisia herjauksia
- Epäilty ilmoitti rikoksen motiiviksi ulkomaalaisvihan ja uhri oli jonkin etnisen vähemmistön edustaja
- Joku asianosaisista tai poliisi piti teon motiivia rasistisena.

Määrittely on siten ollut melko täsmällinen, vaikka vaihtelevia tulkintoja lienee ollut sen suhteen, mikä on ”selvä rasistinen herjaus”.

Ruotsissa Brå:n tekemissä selvityksissä viharikosten luokitteluissa on käytetty apuna ilmoitukseen sisältyvää, poliisin kirjoittamaa vapaa-muotoista tekstiä samalla tavalla kuin Suomessakin (ks. Klingspor & Molarin 2009a; 2009b). Brå:ssa juttu on pääsääntöisesti luokiteltu viharikokseksi, jos ilmoituksessa kerrotaan rikoksen uhrin epäilleen, että teolla on ollut jokin vihamotiivi – jos uhri on esimerkiksi epäillyt pahoinpitelyn syynä olleen hänen ihonvärinsä. Asianomistajan kertomuksen lisäksi luokittelu voi Brå:n menetelmässä perustua seuraaviin tietoihin:

- *Rikoksesta epäillyn kirjallisesti tai suullisesti esittämät lausumat.* Jos rikoksesta epäilty sanoo rikostilanteessa esimerkiksi ”mutakuono”, tulkitaan teko viharikokseksi. Myös sanat, kuten ”transu” tai ”romani” voivat viitata viharikokseen, jos ne esiintyvät epätavallisessa yhteydessä, kuten piirretynä jonkun ulko-oveen. Myös töherrykset tai esim. lentolehtiset, joissa on viesti kuten ”mustalaiset ulos täältä” tulkitaan viharikoksiksi.
- *Ilmoituksiin liittyvistä jutuista saatavat tiedot.* Joissakin rikosilmoituksissa viitataan toisiin ilmoituksiin, joissa on sama asianomistaja tai epäilty. Näistä ilmoituksista voi löytyä tietoja, jotka auttavat jutun luokittelussa.
- *Lisätiedot poliiseilta.* Joissakin epäselvissä tapauksissa Brå:n tutkijat ovat kysyneet lisätietoa esimerkiksi asiaa käsitelleiltä rikostutkijoilta. Viimeisimmässä selvityksessä kysyttiin lisätietoja noin 500 tapauksessa.
- *Media.* Joissakin tapauksissa viharikos on ollut esillä tiedotusvälineissä. Myös näitä tietoja voidaan hyödyntää jutun luokittelussa.
- *Asianomistajan ja epäillyn nimet.* Näistä tiedoista voidaan tehdä päätelmiä henkilön taustasta.

- *Tuntomerkit.* Rikoksesta epäillystä käytettyjä tuntomerkkejä voidaan myös hyödyntää tulkinnassa, esim. jos epäiltyä kuvaillaan ”skiniksi”.

Osa Brå:n käyttämistä tulkintakeinoista on samoja kuin Suomessa aikaisemmissa rasistisen rikollisuuden vuosiselvityksissä. Sekä Suomessa että Ruotsissa on kiinnitetty huomiota erityisesti asianomistajan näkemykseen teon motiivista sekä epäillyn lausumiin solvauksiin.

Sen sijaan Suomessa ei ole kysytty lisätietoja poliiseilta epäselvissä tapauksissa, eikä se liene tarpeen jatkossakaan. Metodologisesti on selkeämpää, että luokitus perustuu niihin tietoihin, joita ilmoituksissa on saatavilla. Muuten saattaisi olla vaikeaa vetää rajaa siihen, minkälaisissa tapauksissa lisätietoja kysytään. Ruotsissa mediasta saatuja tietoja on hyödynnetty esimerkiksi sellaisissa henkirikostapauksissa, joissa teon motiiveista on saatu tietoa vasta rikosprosessin myöhemmistä vaiheista³. Suomen rasismiselvityksissä ei ole hyödynnetty mediassa esillä olleita tietoja. Systemaattista mediaseurantaa ei ole myöskään tässä selvityksessä mahdollista tehdä.

4.3.2 *Hakusanojen testaaminen ja viharikosten luokittelukriteereiden täsmentäminen*

Ennen varsinaista aineiston poimintaa on testattu erilaisia hakusanoja ja pohdittu, miten hyvin niiden avulla voidaan löytää viharikoksia poliisin tietojärjestelmästä. Hakusanojen testaaminen on aloitettu vastaavilla ilmauksilla, joita Brå:n vuotta 2007 koskevassa viharikosraportissa on ollut käytössä (Klingspor ym. 2008). Testaamisen yhteydessä on yritetty löytää myös muita ilmaisuja, joita viharikosten ilmoitusteksteissä esiintyy ja joita voisi käyttää hakusanoina. Haut on kohdistettu kaikkiin vuonna 2008 poliisiasian tietojärjestelmään kirjattuihin ilmoituksiin. Hakua ei siis ole rajattu vain esimerkiksi tiettyihin henkeen ja terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin. Tällä on pyritty selvittämään myös sitä, minkä tyyppisiin rikosnimikkeisiin vihamotiiveja voi liittyä.

Hakusanojen testaamisen yhteydessä on pohdittu myös niitä kriteereitä, joiden perusteella yksittäinen tapaus voidaan luokitella viharikokseksi. Tavoitteena on ollut kehittää sellaiset kriteerit tapausten luokittelulle, että aineiston käsittely ja koodaaminen on käytännössä mahdollista tehdä mahdollisimman yksiselitteisesti. Kriteereiden on myös tärkeää olla selvästi esillä niin, että tilastojen lukija tietää, mistä selvityksessä raportoidut luvut tosiasiaassa kertovat. Seuraavassa kuvataan uhriryhmittäin hakusanojen kehittämisen vaiheita.

³ Klara Klingspor, sähköpostiviesti helmikuussa 2009.

Uskonnolliseen taustaan kohdistetut rikokset

Hakusanojen testaaminen aloitettiin Brå:n selvityksessä käytetyillä sanoilla, jotka viittaavat muslimi- tai juutalaistaustaan (muslimi, islam, huntu, moskeija, juutalainen) sekä näiden uskontoryhmien vastaisuuteen (hakaristi, hitler, natsi, antisemitismi). Hakusanoilla on löytynyt joitakin tapauksia, joissa selkeästi näyttää olleen kyse uskonnolliseen taustaan perustuvasta viharikoksesta. Esimerkiksi kaikissa seuraavissa tapauksissa on ilmaistu jotakin uhrin edustamaa uskontoryhmää halventavaa tai loukkaavaa. Rikosnimikkeinä on ollut pahoinpitelyitä, kunnianloukkauksia ja vahingontekoja.

*Pahoinpitely ja kunnianloukkaus: Mies on repinyt naisen **hunnun** kasvoilta ja solvannut hänen **uskontoaan** huutamalla mm. että ”meillä Suomessa ei saa pitää tuollaista”.*

*Kunnianloukkaus: Mies on saanut kirjeen, joka on sisältänyt **muslimeita** loukkaavan pilapiirroksen. Kuvassa on mm. **turbaanipäinen mies pommi kädessään**.*

*Vahingonteko: **Moskeijan** ulko-oven ikkuna on rikottu ja toiseen ikkunaan on liimattu tarra ”**Muslim** genocide”.*

Tarkoituksena on tilastoida myös muiden uskontoryhmien kuin juutalaisten ja muslimien kohtaamia rikoksia. Mahdollisia hakusanoja voivat tällöin olla muita uskonnollisia yhteisöjä kuvaavat sanat, kuten helluntailainen, ortodoksi, mormoni, lestadiolainen, luterilainen, rukoushuone, kristitty. Myös yleisesti uskonnollisuuteen viittaavat sanat voivat toimia hakusanoina, kuten seurakunta, vääräuskoinen, harhaoppi.

Näillä hakusanoilla kokeiltaessa löytyy suuri joukko ilmoituksia etenkin uskonnollisten yhteisöjen omistamiin rakennuksiin tehdyistä vahingonteoista. Esimerkiksi pelkästään seurakunta-hakusanalla löytyy noin 400 ilkeältä tai vahingontekotapausta vuodelta 2008. Tapauksissa on kaadettu hautakiviä, rikottu rakennuksen osia tai töhritty rakennusten seinä. Suuressa osassa ilmoituksia ei kuitenkaan ole mitään viitteitä teon motiivista, kuten asianomistajan tai poliisin epäilyä asiasta, tai paikalle jätettyä viestiä. Mikäli teon motiivista ei ole tietoa, ei tapausta luokitella viharikokseksi – vaikka rikoksen kohteena olisi ollut uskonnollinen paikka, kuten kirkko tai hautausmaa. Vaikka monet uskontoon viittaavat hakusanat, kuten seurakunta, tuottavat suuren määrän selvästi muita kuin viharikoksia, otetaan sanat mukaan poimintaan, sillä ennen koko aineiston läpikäyntiä ei voida tietää niiden lopullista hyötyä hakusanoina.

Seksuaalisen tai sukupuolisen suuntautumisen vuoksi tehdyt rikokset

Myös seksuaalisiin vähemmistöihin kohdistuneita rikoksia voidaan etsiä vastaavilla hakusanoilla joita Brå:n selvityksessä on ollut käytössä. Tällaisia sanoja ovat niin seksuaaliseen tai sukupuoliseen suuntautumiseen viittaavat kuin suuntautumista herjaavat sanat (homo, lesbo, hetero, hintti, biseksuaali, transu).

Silmiinpistävin näistä hakusanoista on ”homo”, joka yksinään tuottaa yli 400 rikosilmoitusta vuodelta 2008. Siinä missä ”homo” sana on yleinen ilmaus rikosilmoituksissa, ovat muut seksuaaliseen tai sukupuoliseen suuntautumiseen viittaavat ilmaukset hyvin harvinaisia. Esimerkiksi ilmauksia, kuten ”miespari”, ”naispari”, ”queer” tai ”pride” ei käytetä yhdessäkään ilmoituksessa vuonna 2008. ”Seksuaalisesta” ja ”sukupuolisesta suuntautumisestakin” puhutaan vain muutamissa ilmoituksissa.

Ilmoituksia lukemalla selviää, että homo-sanaa käytetään hyvin erilaisissa tilanteissa. Monissa tapauksissa on vaikeaa tulkita, onko kyseessä ollut viharikos vai ei. Riittääkö ”pelkkä” homoksi nimittely merkiksi siitä, että kyseessä on ollut viharikos? Pitäisikö ilmoituksesta käydä myös ilmi, että epäilty on olettanut uhrin kuuluvan seksuaaliseen vähemmistöön? Kaikkia ”homottelua” sisältäviä tapauksia ei voi niin selvästi luokitella viharikoksiksi. Esimerkkinä voidaan mainita seuraavat tapaukset:

*Laiton uhkaus: Opettaja ilmoitti luokassa tapahtuneesta laittomasta uhkauksesta. ... Oppilas sanoi opettajalle: ”Haista vittu, **homo!** Mä hakkaan sut hengiltä. Mä hakkaan sut kirveellä hengiltä!”*

*Laiton uhkaus: Kouluun oppilaskunnan joulutervehdyksille tarkoitettuun postilaatikkoon jätetty uhkausviestejä. Uhkausviesteihin kirjoitettu käsin ”Koulu räjähtää tammikuun 16 päivä” ja ”Joulua [rehtorille] koulus räjähtää vitun **homo**”.*

Muutamassa tapauksessa teon syy tulee selvästi esille, kuten esimerkiksi seuraavassa jutussa:

*Pahoinpitely: X joutui pahoinpitelyn uhriksi... X:n mukaan pahoinpitely tapahtui hänen **seksuaalisen suuntautumisensa** takia. Epäilty oli mm. hokenut samalla ”hakataan **homous** pois sinusta”.*

Homo-sanan käyttö halventavassa merkityksessä kertoo jotain yhteiskunnastamme. Homo-sana kelpaa haukkumanasaksi siinä missä ”idiottikin”. Tästä syystä kaikki homo-herjauksen sisältävät tapaukset olisi perusteltua tilastoida mukaan. Myös rasististen rikosten luokittelussa on

menetelty niin, että kaikki selviä rasistisia herjauksia sisältävät ilmoitukset on luokiteltu epäillyiksi rasistisiksi rikoksiksi. Rasistisia herjauksia on pidetty itsessään niin halventavina, että pelkkä epäillyn käyttämä kieli yhdistettynä asianomistajan ulkomaalaistaustaan on riittänyt viitteeksi teon rasistisuudesta. Toisaalta, mikäli seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä herjauksia pidettäisiin vastaavalla tavalla kriteerinä viharikoksille kuin rasistisia ilmauksia rasistisille rikoksille, olisi vaarana se, että yliparotoinnissa viharikosten määrä. Koska teon motiivin päättely ylipäätään on hyvin tulkinnanvaraista rikosilmoituksen tekstiä lukemalla, on parempi, ettei luokittelun kriteereitä aseta liian väljiksi.

Ruotsissa Brå:ssa homofobisiksi rikosepäilyiksi luokitellaan pääsääntöisesti⁴ kaikki rikosilmoitukset, joissa uhria on nimitelty homoksi, riippumatta hänen todellisesta seksuaalisesta suuntautumisestaan tai siitä, mitä nimittelijä ajattelee uhrin seksuaalisesta suuntautumisesta. Viharikoksen määritelmäänhän kuuluu, että teon syynä on uhrin oletettu tai todellinen seksuaalinen suuntautuminen. Teoriassa viharikos määritellään näin myös tässä selvityksessä ja tarkoituksena on tilastoida sekä oletetun että todellisen suuntautumisen vuoksi tehtyjä rikoksia. Käytännössä se on kuitenkin paljon vaikeampaa, sillä useimpien rikosilmoitusten teksteistä ei voi päätellä, onko epäilty luullut tai tiennyt uhrin olevan esimerkiksi homoseksuaali, vai onko hän nimitelty uhria jostain muusta syystä. Brå:ssa luokitusta on perusteltu sillä, että nimittely ylipäätään halventaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä, vaikka se ei suoranaisesti kohdistuisi vähemmistön edustajaan (Sporre ym. 2007, 27–28).

Suomalaisia rikosilmoituksia luettaessa vaikuttaa mielekkäältä tehdä jaottelua sen suhteen, miten vahvasti teon motiivi rikosilmoitusta lukiessa käy ilmi. Ilmoituksessa voi näkyä esimerkiksi pelkkä nimittely tai myös se, että epäilty on olettanut uhrin edustavan seksuaalista tai sukupuolista vähemmistöä.

Vammaisiin henkilöihin kohdistuneet rikokset

Vammaisiin kohdistuneita viharikoksia olen etsinyt hakusanoilla, jotka viittaavat vammaisuuteen (vammainen, pyörätuoli, opaskoira) tai solvaavat vammaisia (kehari, vajakki). Yleisimmät vammaisuutta kuvaavat sanat tuottavat paljon osumia poliisin tietojärjestelmässä. Suuressa osassa löytyneitä ilmauksia kyse ei selvästikään ole viharikoksesta ja nämä tapaukset on helppo karsia pois. Esimerkiksi seuraavissa tapauksissa ei kuvailla rikoksen syytä, vaan vammaisuudesta kerrotaan rikosilmoituksessa muussa yhteydessä:

⁴ Poikkeuksena ovat esim. tapaukset, joissa uhria on nimitelty useilla eri haukkumasanoina, ja joista käy ilmi, että ”homo”-sanaa on käytetty samaan tapaan kuin sanaa ”idiotti” (Klara Klingspor, sähköposti helmikuussa 2009).

*uhattiin aiheuttaa aivovamma
epäillyn äiti on kuuro
rullatuolilla liikkuva mies irrotanut pyörästä venttiilin*

Hakusanoilla löytyy myös joukko sellaisia ilmoituksia, joissa rikoksen uhrilla kerrotaan olevan jokin vamma (esim. sokea tai käyttää pyörätuolia), mutta ilmoituksessa ei kuitenkaan käy ilmi teon syytä esimerkiksi uhrin kohdistuvina herjauksina vastaavalla tavalla kuin rasistisissa rikoksissa. Useissa rikosepäilyistä tulee kuitenkin mieleen, että henkilö on saattanut valikoitua rikoksen uhriksi vammaisuutensa takia ja siksi että on helppo uhri. Tilannetta kuvaavat esimerkiksi seuraavat tapaukset:

Ryöstö: Epäilty tunkeutui liikuntarajoitteisen henkilön asuntoon, ja yritti väkivaltaa käyttäen saada rahaa

Seksuaalinen hyväksikäyttö: Huoltajaa epäillään lievästi kehitysvammaisen naisen seksuaalisesta hyväksikäytöstä

Muutamissa hakusanoilla löytyneissä ilmoituksissa on vihjeitä siitä, että kyseessä on voinut olla viharikos. Syy käy ilmi esimerkiksi ilmoituksessa, jossa epäillyn kerrotaan nimitelleen uhria haukkumasanoilla sen vuoksi, että hän käyttää pyörätuolia.

Rasistiset rikokset

Rasististen rikosten poiminnassa on ollut viime vuosina käytössä 37 hakusanaa. Myös näiden sanojen toimivuutta on syytä tarkistaa. Aikaisemmilta vuosilta ei ole koottu tietoa siitä, miten kyseiset hakusanat ovat toimineet eikä hakusanalista ole päivitetty. Tästä syystä rasismiin viittaavia hakusanoja ei tässä selvityksessä kannata vielä ainakaan karsia. Hakusanoja kokeiltaessa on sen sijaan löytynyt uusia ilmauksia, joilla voidaan etsiä rasistisia piirteitä sisältäviä rikoksia, kuten esimerkiksi ”muukalaisviha”, ”takaisin Afrikkaan” ja ”menkää sinne mistä...”.

Testausvaiheessa on myös löytynyt joitakin sellaisia rasistisia piirteitä sisältäviä rikosilmoituksia, joissa rikosnimikkeenä on ollut varkaus tai ryöstö. Aikaisemmissa rasistisen rikollisuuden selvityksissä poimintaa ei ole kohdistettu näihin omaisuusrikoksiin. Seuraavassa luvussa pohditaan, mihin rikosnimikkeisiin haku olisi hyvä kohdistaa.

4.3.3 Hakusanat ja rikosnimikkeet – arvioita luettavien ilmoitusten määrästä

Aineiston poiminnan suunnittelussa on täytynyt ottaa huomioon, kuinka paljon ilmoituksia hakuehdoilla löytyy ja onko ne mahdollista käydä läpi projektille varatussa ajassa. Tämän vuoksi on arvioitu luettavien ilmoitusten määriä, kun haku kohdistetaan tiettyihin rikosnimikkeisiin ja tehdään tietyillä hakusanoilla. Liitteessä 2 löytyvät aikaisempina vuosina käytetyt rasismi-hakusanat sekä uusia viharikoshakusanoja. Rikosnimikkeet on lueteltu liitteessä 3. Seuraavassa on esitetty erilaisten hakuvaihtoehtojen tuloksia:

- Aikaisempina vuosina käytetyt rikosnimikkeet ja aikaisempina vuosina käytetyt rasismi-hakusanat (37 sanaa)
→ noin 2 800 ilmoitusta
- Aikaisempina vuosina käytetyt rikosnimikkeet sekä kaikki vanhat rasismi-hakusanat ja uudet viharikos-hakusanat (yhteensä n. 200 hakusanaa)
→ noin 5 200 ilmoitusta
- Aikaisempina vuosina käytetyt rikosnimikkeet + joitakin omaisuusrikoksia (varkaudet, näpistyksiset, kavallukset, ryöstöt ja kiristyksiset) sekä kaikki vanhat rasismi-hakusanat ja uudet viharikos-hakusanat (yhteensä n. 200 hakusanaa)
→ noin 11 200 ilmoitusta

Lukumäärästä nähdään, että tiettyjen omaisuusrikosten lisääminen mukaan poimintaehtoihin lisää huomattavasti luettavien rikosilmoitusten määriä. Käytännössä tätä määrää, eli yli 10 000 ilmoitusta ei ollut mahdollista tämän hankkeen puitteissa käydä läpi. Hakusanoista ei kuitenkaan voi karsia, sillä silloin tilaston laatu kärsisi. On parempi käydä tarkasti läpi rajatumpi joukko rikosnimikkeitä kuin joutua lukemaan lyhyessä ajassa liian suuri määrä ilmoituksia.

Hakua kokeiltiin vielä niin, että täydennettiin aikaisempina vuosina käytettyjen rikosnimikkeiden listaa yksittäisillä rikosnimikkeillä (ks. liite 3). Mukaan on otettu esimerkiksi lisää seksuaalirikoksia, uskonrauhan ja hautarauhan rikkominen sekä työrikoksia. Omaisuusrikoksia ei kuitenkaan otettu tähän hakuun mukaan. Haun tuloksena tuli noin 6 000 ilmoitusta, kun ehtoina käytettiin myös uusia viharikoshakusanoja (liite 2). Näyttää siis siltä, että erityisesti tiettyjen omaisuusrikosten (ryöstöt, varkaudet) lisääminen hakuehtoihin kasvattaa huomattavasti luettavien ilmoitusten määrää. Tämä johtunee siitä, että omaisuusrikoksia ylipäättään ilmoitetaan vuosittain paljon.

Osalla hakusanoista tulee paljon osumia, osalla vähän. Esimerkiksi homo-sana on hyvin yleinen ja oletettavasti esiintyy useimmissa niistä tapauksissa, joissa rikoksen syynä on ollut uhrin seksuaalinen suuntautuminen. Osa sanoista taas ei vaikuta kovin tehokkailta, eli moni sanoilla löytyvä tapaus ei selvästikään ole viharikos. Lisäksi osa sanoista tai ilmaisuista on niin harvinaisia, että niillä löytyy vain yksi tapaus, joka kuitenkin näyttää viharikosepäilyltä. Koska laajempaa viharikosten tilastointia tehdään nyt ensimmäistä kertaa, on hyvä ottaa mukaan mahdollisimman monipuolisesti erilaisia hakusanoja. Seuraavana vuonna sellaisia sanoja voidaan jättää pois, jotka eivät selvästikään toimi hyvin. Samalla juttuja lukemalla voidaan kehitellä erilaisia täsmennyksiä hakusanoihin, kuten esimerkiksi: vammaisen* NOT asennevammaisen. Tällä siis rajataan kaikki pelkän ”asennevammaisen” sanan sisältävät tapaukset pois.

5 SELVITYKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvaillaan selvityksen toteutusta käytännössä vaihe vaiheelta; raaka-aineiston poimintaa ja karsintaa, ilmoitusten luokittelua viharikoksiksi sekä erilaisten muuttujien muodostamista ilmoitustekstin perusteella. Lopuksi pohditaan vielä niitä ongelmakohtia, joita tähän menetelmään liittyy.

5.1 Raaka-aineiston poiminta ja karsinta

Selvityksen aineiston muodostavat vuonna 2008 kirjatut rikosilmoitukset, jotka on poimittu Poliisiasian tietojärjestelmästä seuraavilla ehdoilla. Ensimmäiseksi raaka-aineistoon poimittiin:

1. Kaikki rikosilmoitukset, jotka sisältävät jonkin liitteessä 3 mainituista rikosnimikkeistä JA jonkin liitteessä 2 mainituista hakusanoista (yhteensä 216 hakusanaa).
2. Kaikki ilmoitukset, joissa asianimikkeenä on syrjintä, työsyryntä, kiskonnantapainen työsyryntä tai kiihottaminen kansanryhmää vastaan.
3. Kaikki rikosilmoitukset, joiden selostusosassa esiintyi kirjainyhdistelmä ”rasist” tai ”rasism”.
4. Kaikki rikosilmoitukset, jotka poliisi on merkannut rasismikoodilla.

Hakuehdoissa 3 ja 4 poimintaa ei ole kohdistettu tiettyihin rikosnimikkeisiin, vaan näillä ehdoilla voi löytyä sellaisia rikosilmoituksia, joissa on muitakin kuin kohdassa 1 mainittuja rikosnimikkeitä. Poliisi on voinut luokitella esimerkiksi ryöstön rasismijutuksi. Kohta 3 on jätetty itsenäiseksi hakuehdoksi siksi, että sanat ”rasism” ja ”rasist” ovat hakuehtoina tehokkaita.

Hakuehdoilla löytyi 6084 ilmoitusta, jotka käytiin kaikki läpi. Ensimmäisen lukukierroksen aikana rikosilmoitukset luokiteltiin karkeasti kolmeen luokkaan:

1. Ei viharikos
2. Ehkä viharikos
3. Kyllä viharikos

Ilmoitusten läpikäymistä helpotti se, että hakusanat saatiin näkymään tummennettuina, jolloin ilmoituksia ei aina tarvinnut lukea sanasta saanaan läpi. Seuraavassa on otteita ilmoituksista, joista näki vain vilkkaamalla, että kyseessä ei ole viharikos:

*henkilö istui kyyryssä
pariskunta asuu **helluntaikirkon vieressä**
ortodoksisen kirkon edustalla tappelu
kaappien sisältöä ei oltu vedetty **ulos kaapista**
henkilölle tullut **mykkäpuhelu***

Ensimmäisen lukukierroksen jälkeen 6084 ilmoituksesta karsiutui pois noin 70 %.

5.2 Ilmoitusten tarkempi seulonta ja kriteerit viharikosten luokittelulle

Toisella lukukierroksella ”ehkä” ja kyllä” tapaukset käytiin uudelleen tarkemmin läpi ja niistä valittiin tapaukset lopulliseen aineistoon. Tapauksen luokittelu viharikokseksi perustuu rikosilmoituksen sisältämiin, poliisin vapaamuotoisesti kirjaamiin tietoihin. Rikosilmoitus luokiteltiin pääsääntöisesti viharikokseksi, jos joku asianosaisista tai poliisi piti teon motiivina uhrin oletettua tai todellista viiteryhmää eli etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta, seksuaalista tai sukupuolista suuntautumista tai vammaisuutta. Tapausten luokittelu perustuu siis vahvasti asianomistajan omaan ilmoitukseen asiasta. Kaikissa rikosilmoituksissa ei edes ole epäillyn näkemystä teon syystä, jos esimerkiksi epäilty on jäänyt tuntemattomaksi tai jos asian tutkinta on päätetty ennen epäillyn kuulemistä. Jos rikosilmoituksessa on ristiriitaisia tietoja teon syystä, esimerkiksi asianomistajan mukaan teko johtui rasismista ja epäillyn mukaan ei, on juttu luokiteltu viharikokseksi. Täytyy muistaa, että tässä tilastossa kyse onkin poliisin tietoon tulleista epäillyistä viharikoksista. Vasta tuomioistuimien päätätää, onko kyseessä ollut rikos, ja ottaa viimekädessä kantaa teon motiiviin ja ristiriitaisiin lausuntoihin.

Tapauksen luokittelu on myös voinut perustua muihin rikosilmoituksessa oleviin vihjeisiin teon syystä. Seuraavassa kuvataan näitä vihjeitä tarkemmin eri viharikosmotiivien mukaan. Kunkin motiivin suhteen kuvataan myös sellaisia tyypillisiä, hakusanoilla löytyneitä rajatapauksia, joita ei ole tässä selvityksessä luokiteltu viharikoksiksi.

Etninen tai kansallinen tausta (epäilty rasistiset rikokset)

1. Rasistiset herjaukset: Epäilty on herjannut rikoksen uhria esimerkiksi ”ryssäksi” tai ”neekeriksi” tai esimerkiksi tappelu on saanut alkunsa rasistisesta huutelusta.
2. Rasismikoodi. Jos poliisi on merkinnyt rikosilmoituksen rasismikoodilla, on tapaus luokiteltu rasismirikokseksi, vaikka teon rasistisuus ei kävisi rikosilmoituksesta lukemalla ilmi. Viisi rasismikoodilla merkittyä juttua on luokiteltu uskontoon perustuviksi viharikoksiksi, sillä niissä herjaukset ja muut vihjeet viittasivat juuri uhrin uskontoon.
3. Rasistiseksi rikokseksi ei ole luokiteltu ilmoituksia
 - joissa jotakin asianosaisista on nimitelty rasistiksi tms.,
 - joissa epäiltyä kuvaillaan esimerkiksi skiniksi tai uusnatsiksi,
 - tai joissa on töhritty hakaristi-merkki esimerkiksi ilmoittajan autoon eikä saatavilla ole tietoa teon motiivista.

Uskonnollinen vakaumus

1. Herjaukset: jos ilmoituksessa esimerkiksi mainitaan, että epäillyn ”loukkaavat puheet liittyivät uskontoon”, tapaus luokitellaan viharikokseksi.
2. Viharikoksiksi on luokiteltu tapaukset, joiden syynä on se, että uhri ei kuulu esimerkiksi kirkkoon tai edusta jotakin tiettyä uskontoa.
3. Viharikokseksi ei ole luokiteltu tapauksia
 - joissa jonkin asianomistajan kerrotaan kuuluvaan tiettyyn uskontokuntaan, mutta ilmoituksesta ei käy ilmi, miten tämä seikka liittyy teon motiiviin.
 - jotka vaikuttavat perheen tai suvun sisäiseltä kunniaväkivalalta.
 - joissa on kaadettu esim. hautakiviä tai muuten vahingoitettu uskonnollisten yhteisöjen omaisuutta eikä teon motiivista ole mitään tietoa (esim. paikalle jätettyä tekstiä).

Seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen

1. Herjaukset: Seksuaaliseen suuntautumiseen viittaavat herjaukset, kuten esimerkiksi ”homottelu” eivät itsessään riitä vihjeeksi viharikoksesta.
2. Luokitus voi kuitenkin perustua seksuaaliseen tai sukupuoliseen suuntautumiseen liittyviin herjauksiin, jos rikosilmoituksesta voi

muulla tavoin päätellä, että epäilty on olettanut tai tiennyt uhrin edustavan seksuaali- tai sukupuolivähemmistöä. Esimerkiksi tapaus, jossa epäilty oli nimitelty naispuolista asianomistajaa ”mieheksi, poikatyöksi ja lesboksi”, on luokiteltu viharikokseksi, sillä kaikki sanat viittaavat oletuksiin uhrin seksuaalisesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta.

Vammaisuus

1. Herjaukset: Luokittelu voi perustua vammaisuuteen liittyviin herjauksiin tai loukkauksiin, jos ilmoituksesta käy ilmi, että epäilty on olettanut tai tiennyt uhrilla olevan jokin vamma.
2. Viharikoksiksi ei ole luokiteltu tapauksia, joista käy ilmi, että henkilöä on syrjitty hänen terveydentilansa perusteella.

Minkään edellä kuvatun viharikosmotiivin edellytyksenä ei ole, että rikoksesta epäillyn täytyisi edustaa valtaväestöä ja rikoksen uhrin jotakin vähemmistöryhmää. Myös ”vähemmistöjen enemmistöihin” kohdistamat sekä ”vähemmistöryhmien väliset” rikokset voidaan luokitella viharikoksiksi. Viharikoksiksi voidaan luokitella esimerkiksi tapaukset, joissa venäläistaustaisen henkilön kerrotaan pahoinpidelleen romania hänen etnisen taustansa takia tai jossa islaminuskoinen on herjannut kristittyä tämän edustaman uskonnon vuoksi.

Verrattuna aikaisemmassa luvussa 2.2.1 kuvattuihin maihin, on Suomen viharikoksen määritelmä tässä selvityksessä käytännössä lähempänä Britannian poliisin kuin Yhdysvaltojen liittovaltion poliisin suosittelemaa määritelmää. Britanniassa viharikokseksi luokitellaan kaikki tapaukset, joita uhri tai kuka tahansa muu pitää viharikoksena – eli teon synnä ovat epäillyn ennakkoluulot esimerkiksi uhrin etnistä tai kansallista taustaa kohtaan. FBI:n ohjeen mukaan teon motiiville pitää löytyä riittäviä todisteita, jotta tapaus voitaisiin tilastoida. Tässä tilastossa vaatimusta riittävästä todisteista ei ole, vaan uhrin, poliisin tai jonkun muun asianosaisen mielipide teon motiivista riittää perusteeksi luokittelulle.

Yhtenä erona Ruotsiin menetelmään on se, että Suomessa myös poliisin rasistisiksi rikoksiksi luokittelemat tapaukset lasketaan mukaan tähän tilastoon, vaikka teon rasistisuus ei kävisi ilmoituksesta lukemalla ilmi. Suomessa rasismikoodi ei ole pakollinen ja on oletettavaa, että suureksi osaksi poliisi käyttää koodia vain silloin, kun todella pitää tapausta rasistisena. Ruotsissa ohjeet koodin käytölle ovat erilaisia eri poliisipiireissä, eikä yhtenäistä kansallista ohjeistusta ole. Lisäksi koodi on pakollinen eli poliisin täytyy ottaa järjestelmässä kantaa siihen, onko poliisin tietoon tullut rikos viharikos vai ei. Ruotsin poliisin viharikoskoodilla merkit-

semistä tapauksista tilastoon onkin valittu pääsääntöisesti vain ne, jotka ilmoitusta lukemalla täyttävät Brå:n asettamat kriteerit (ks. luku 2.2.2).

5.3 Muuttujien luokittelu

Lopulliseen aineistoon valikoitui yhteensä 859 viharikokseksi luokiteltua rikosilmoitusta. Näistä 755 luokiteltiin rasismijutuksi. Vuonna 2008 poliisi oli merkinnyt 306 rikosilmoitusta rasismikoodilla ja lopulliseen aineistoon valittiin niistä 296. Pois jätettiin kahdeksan rasismikoodilla luokiteltua tapausta, joissa oli kyse poliisilakiperusteisesta kiinniottosta, ei siis varsinaisesta rikosepäilystä. Tyypillisemmin tapauksissa päihtynyt henkilö oli huudellut rasistisia herjauksia julkisella paikalla.⁵

Kaikista rikosilmoituksista kirjattiin rikosepäilyjä, asianomistajia ja rikoksesta epäiltyjä koskevia tietoja numeerisiksi muuttujiksi. Muuttujien luokittelut ovat pääosin samoja kuin vuosien 2003–2007 rasistista rikollisuutta koskevissa selvityksissä. Osa muuttujista saatiin valmiina poliisiasian tietojärjestelmästä, kuten tapahtumakunta, tapahtumakellon-aika, asianomistajan ja epäillyn syntymäaika, sukupuoli, kansalaisuus ja syntymämaa. Osa muuttujista luokiteltiin uudelleen (tapahtuma-aika) ja osa muodostettiin kokonaan itse ilmoitusten tietojen perusteella (tapahtumapaikka ja uhrin suhde epäiltyyn).⁶

Yhdessä rikosilmoituksessa voi olla kirjattuna useita asianomistajia, rikoksesta epäiltyjä henkilöitä ja rikosnimikkeitä. Sama henkilö voi olla asianomistajana useammassa kuin yhdessä rikosepäilyssä ja sama henkilö epäiltynä yhdestä tai useammasta rikoksesta. Joukkotappeluissa tyypillisesti samat henkilöt ovat sekä rikoksesta epäiltyjä että asianomistajia. Aikaisempien vuosien tapaan tässä selvityksessä tarkastellaan vakavinta asianomistajaan kohdistunutta tekoa eli niin sanottua päirikosepäilyä. Päirikosepäilyn määrittelyssä vakavimmiksi luokiteltiin henkilöön suoraan kohdistuvat teot. Vakavuusjärjestys vakavimmasta lievimpään oli seuraava: henkirikokset ja henkirikosten yritykset, seksuaalirikokset (raiskaus), fyysiset väkivallanteot (pahoinpity), väkivallalla uhkaaminen (laiton uhkaus), syrjintä, henkilön kunniaa loukkaavat teot, kotirauhan rikkomiset ja vahingonteot.

Edellä kuvattujen muuttujien lisäksi uutena luokituksena tässä selvityksessä on rikosilmoituskohtainen tapahtumatilannetta kuvaava luokitus. Luokkia on yhteensä kuusi ja luokitus on perustunut siihen vapaamuotoiseen tekstiin, jonka poliisi on rikosilmoitukseen tapahtumasta kirjannut. Muuttujaa on kuvattu tarkemmin liitteessä 4.

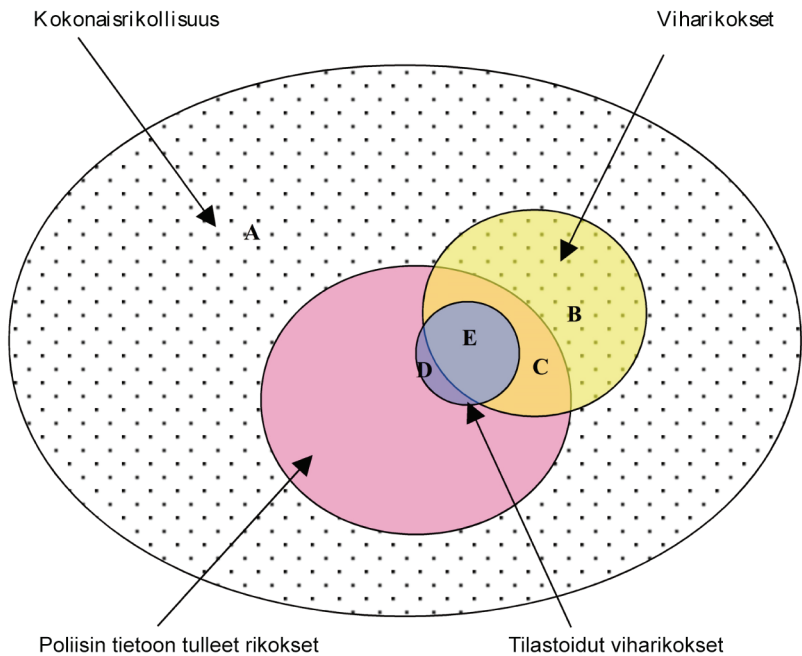
⁵ Lisäksi pois jäi kaksi rasismikoodilla merkittyä rikosilmoitusta, jotka olivat päällekkäisiä aikaisemmin samasta asiasta tehtyjen ilmoitusten kanssa.

⁶ Muuttujien luokituksia on kuvattu tarkemmin liitteessä 4.

5.4 Menetelmän ongelmakohtia

Tilastointimenetelmän ongelmakohtia on tullut esille jo aikaisemmissa luvuissa ja niitä on tiivistetysti havainnollistettu kuviossa 1. Kuviossa on näkyvillä piilorikollisuuden ja poliisin tietoon tulleen rikollisuuden sekä viharikollisuuden ja tilastoidun viharikollisuuden suhteita. Kuviossa alue A kuvaa yleisesti rikoksia, jotka eivät tule poliisin tietoon ja alue B niitä viharikoksia jotka eivät tule poliisin tietoon. Rikos voidaan jättää ilmoittamatta eri syistä. Maahanmuuttajille vuonna 2001 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan 71 % rasisen rikoksen kokeneista ei ollut ilmoittanut tapahtuneesta poliisille. Syynä mainittiin rikoksen vähäisyys ja epäusko siihen, että ilmoittaminen kuitenkaan johtaisi mihinkään. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002.) Kohta C kuviossa kuvaa niitä poliisin tietoon tulleita viharikoksia, joita ei ole tässä selvityksessä tilastoitu viharikoksiksi. Monet ilmoitukset voivat jäädä tilaston ulkopuolelle esimerkiksi seuraavista syistä:

- rikosilmoitukseen ei ole kirjattu mitään tietoa teon motiivista tai tilanteesta lausutuista herjauksista (usein esim. vahingonteot, joissa ei ole mitään tietoa tekijästä)
- näistä seikoista on kerrottu, mutta ilmoituksessa on ollut kirjoitusvirhe (esim. ”rasistinen” motiivi on kirjoitettu muotoon ”rasisistinen” motiivi)
- teon motiivia on kuvattu jollain sellaisilla ilmauksilla, joita hakusanalistassa ei ole huomioitu
- rikosilmoitus sisältää vain sellaisia rikosnimikkeitä, joita hakuehdoissa ei ole (esim. ryöstö)

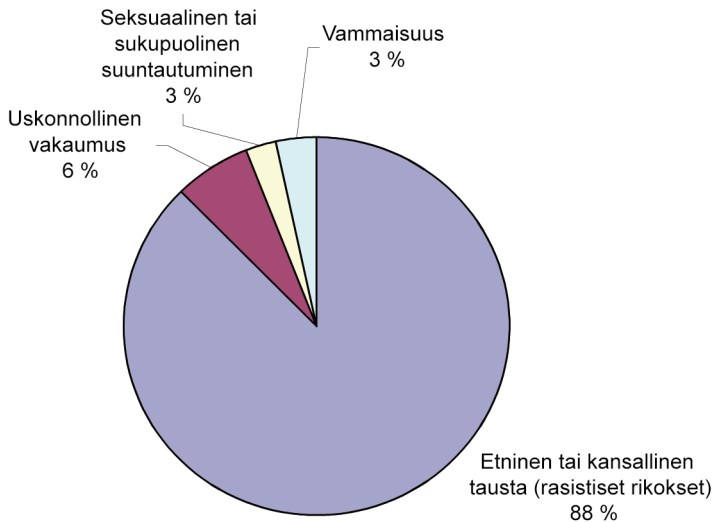
Kuvio 1. Tässä selvityksessä tilastoitujen viharikosten suhde kokonaisrikollisuuteen ja poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen.

Osa ilmoituksista on voitu tässä selvityksessä virheellisesti luokitella viharikokseksi, vaikka todellisuudessa teon motiivina eivät olisi olleet ennakkoluulot uhrin oletettua tai todellista viiteryhmää kohtaan (alue D). Tapausten luokittelu perustuu rikosilmoitusten sisältämään, poliisin vapaamuotoisesti kirjaaman tekstin tulkintaan, ja osassa ilmoituksia on ollut vaikea päättää olisiko juttu pitänyt laskea viharikokseksi vai ei. Tilastoon on myös laskettu mukaan kaikki poliisin rasimikoodilla merkittävät jutut, joista osa on saatettu kirjata virheellisesti tällä koodilla. Alue E kuviossa kuvaa niitä poliisin tietoon tulleita viharikoksia, jotka on tässä selvityksessä luokiteltu oikein viharikokseksi.

6 TULOKSET

6.1 Kaikki motiivit

Poliisin tietojärjestelmästä löytyi yhteensä 859 tapausta, jotka voitiin luokitella viharikosepäilyiksi. Suurimman osan näistä muodostivat rasistisia piirteitä sisältävät tapaukset, joita oli yhteensä 755 eli 88 % kaikista ilmoituksista (kuvio 2). Muita viharikoksia tuli poliisiin tietoon vähän. Rikosilmoituksista 6 % (n=53) oli sellaisia, joissa teon syynä voitiin päätellä olleen uhrin uskonnollinen tausta, 3 %:ssa (n=23) seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen ja 3 % (n=28) uhrin vammaisuus. Seuraavissa luvuissa kuvaillaan eri viharikostyyppien piirteitä tarkemmin erikseen.

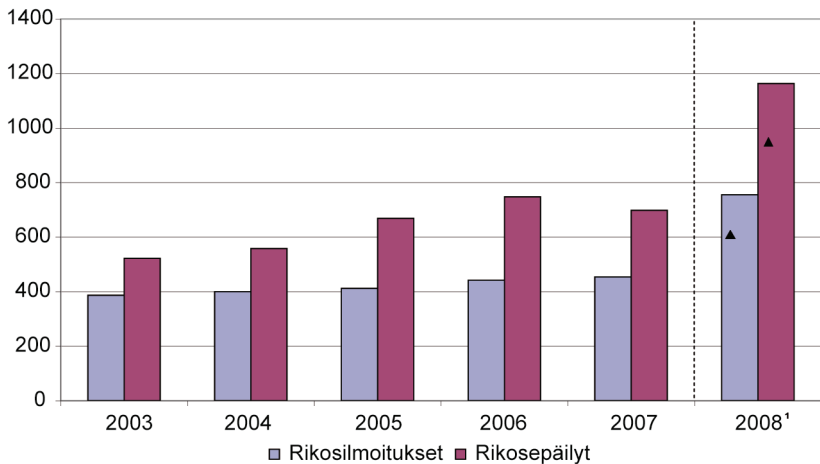

Kuvio 2. Eri viharikostyyppien osuudet viharikoksiksi luokitelluissa ilmoituksissa 2008 (%).

6.2 Rasistisia piirteitä sisältävät rikosepäilyt

Tarkasteluvuonna aineistosta löytyi yhteensä 755 rikosilmoitusta tapauksista, joihin sisältyi rasistisia piirteitä (kuvio 3). Luku on selvästi suu-

rempi kuin aikaisempina vuosina. Osaksi kasvu johtuu tilastointimenetelmän muutoksista: tämän selvityksen teossa aineiston poiminnassa on käytetty aiempaa laajempia hakuehtoja ja löydetty kattavammin rassistisia piirteitä sisältäviä ilmoituksia (ks. luvut 4 ja 5). Toisaalta kasvu ei johdu pelkästään menetelmän muutoksista, vaan myös poliisin tietoon tulleiden ilmoitusten määrä on selvästi kasvanut. Aineistosta löytyi nimittäin 606 sellaista ilmoitusta, jotka olisivat löytyneet myös aikaisempina vuosina käytössä olleilla hakuehdoilla. Tämäkin on 152 ilmoitusta enemmän kuin edellisenä vuonna, kun taas aikaisemmin vuosittaista kasvu on ollut enimmillään 30 ilmoitusta. Rikosilmoitusten sisältämien rikosepäilyjen määrä on myös vastaavasti kasvanut. Vuonna 2008 rikosilmoitukset sisälsivät yhteensä 1163 päärikosnimikettä. Vuonna 2007 päärikosnimikkeiden määrä oli 698 ja vuonna 2006 748.

Kuvio 3. Rasistisia piirteitä sisältävien rikosilmoitusten ja epäiltyjen rassististen rikosten määrä vuosina 2003–2008.

¹ Vuoden 2008 luvut eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin. Kuviossa kolmio merkitsee sitä, kuinka paljon tapauksia olisi löytynyt vuosina 2003–2007 käytetyillä hakuehdoilla.

6.2.1 Uusilla hakuehdoilla löytyneiden tapausten piirteet

Vuosina 2003–2007 rikosilmoitusten poiminnassa on käytetty yhtenä hakuehtona asianomistajan ulkomaalaistaustausta (ks. luku 4.1). Tämä tarkoittaa, että poliisiasian tietojärjestelmästä on seulottu vain ne tapaukset, joissa vähintään yhden asianomistajan kansalaisuus tai syntymämaa on

ollut muu kuin Suomi. Tällöin mukaan tilastoon eivät ole tulleet sellaiset tapaukset, joissa uhri on ollut toisen polven maahanmuuttaja (Suomen kansalainen ja Suomessa syntynyt) tai kansallisen etnisen vähemmistön edustaja (esim. romani) ja tapausten ei nimenomaisesti ole mainittu sisältäneen rasismia (hakusanat ”rasism” ja ”rasist”). Tässä selvityksessä asianomistajan ulkomaalaistausta ei ole enää ollut hakuehtona. Hakusanoja on myös ollut enemmän kuin aikaisempina vuosina (ks. liite 2). Poliisiasian tietojärjestelmästä on löytynyt vuodelta 2008 yhteensä 149 sellaista rasisistisiä piirteitä sisältävää ilmoitusta, jotka eivät olisi löytyneet vanhoilla hakuehdoilla. Seuraavassa kuvaillaan näiden rikosilmoitusten piirteitä.

Uusilla hakuehdoilla löytyneistä ilmoituksista lähes kolmasosa (n=43, 29 %) on sellaisia, joissa ulkomaalaistaustainen henkilö on provosoitunut häneen kohdistuneesta rasisistisestä nimittelystä ja on itse syyllistynyt pahoinpitelyyn. Tilanteisiin on siis liittynyt selviä rasisistisiä herjauksia, mutta tapaukset eivät olisi löytyneet aikaisempien vuosien hakuehdoilla siksi, että rikoksen asianomistajaksi on merkitty suomalainen henkilö. Vastaavaista syistä on löytynyt viisi ilmoitusta tappelutilanteista suomalaisten ja ulkomaalaisten välillä, joissa ulkomaalaistaustaisia henkilöitä on kirjattu vain rikoksesta epäillyn asemaan ja kaikki asianomistajiksi kirjatut ovat olleet syntyperäisiä suomalaisia. Nämä tapaukset on tilastoitu mukaan tässä selvityksessä, koska ne sisältävät rasisistisiä piirteitä. Rikosilmoituksen kuvauksen mukaan kyse ei ole varsinaisesti rasisistisestä motiivista tehdyistä pahoinpitelyistä, vaan rasisistisistä herjauksista provosoitumisesta tai tappeluista.

Neljäsosassa ilmoituksista (n=36) asianomistajaa on nimitelty esimerkiksi ”mustalaiseksi” tai ”manneksi” rikostilanteessa. Osassa näitä tapauksia todetaan, että uhri todella on ollut romani, osassa vain mainitaan uhuriin kohdistuneista herjauksista ottamatta kantaa hänen etniseen taustaan. On siis mahdollista, että osassa ilmoituksia pelkästään romanilta näytävä henkilö on kohdannut nimittelyä. Toisaalta tällä ei ole merkitystä, sillä viharikoksen määritelmään kuuluu, että rikoksen uhri on joutunut rikoksen kohteeksi todellisen tai oletetun viiteryhmänsä vuoksi. Tämän lisäksi mukana on kahdeksan rikosilmoitusta tappeluista, joissa on ollut mukana romaneita ja joiden yhteydessä on sanottu heihin kohdistuvia herjauksia.

Yhteensä 16 (11 %) ilmoitusta on löytynyt uusien hakusanojen avulla, kuten esimerkiksi ilmoitus, jossa epäillyn kerrottiin ”vihaavan ulkomaalaisia”. Uusilla hakusanoilla löytyneistä tapauksista viisi on sellaisia, jotka ovat löytyneet sattumalta esimerkiksi seksuaalivähemmistöihin viittaavien hakusanojen ansiosta, mutta ovat tarkemman lukemisen jälkeen osoittautuneetkin rasisistisiksi jutuiksi.

Jos ilmoitukseen on kirjattu pelkästään rikoksesta epäillyn tiedot, ei tapaus olisi löytynyt vanhoilla hakuehdoilla, vaikka tilanne olisi sisältänyt rasisistisiä piirteitä. Tällaisia ilmoituksia aineistosta löytyi 11. Esimer-

kiksi eräässä tapauksessa ravintolan järjestyksenvalvojaa oli nimitelty rasistisesti, kun hän oli kehoittanut päihtynyttä asiakasta poistumaan ravintolasta. Tässä tilanteessa nimittelyn kohdetta ei kuitenkaan ollut kirjattu asianomistajaksi rikosilmoitukseen.

Yhteensä 16 (11 %) rikosilmoituksesta on sellaisia, joissa rikoksen asianomistaja on suomalainen ja Suomessa syntynyt ja häntä on nimitelty rasistisilla sanoilla. Tapauksista ei voi päätellä, onko epäilty tiennyt tai olettanut uhrin kuuluvan etniseen tai kansalliseen vähemmistöön, vai onko rasistisia sanoja käytetty jostain muusta syystä. Osassa näitä ilmoituksia asianomistajalla on ”ulkomaalaiselta kuulostava” nimi, mistä ei tietenkään voi tehdä päätelmiä hänen etnisestä taustastaan. Epävarmuudesta huolimatta ilmoitukset on otettu aineistoon mukaan. Tällaisten tapausten pieni määrä kertonee kuitenkin siitä, ettei tietynlaisilla rasistisilla ilmauksilla (esim. ”mutakuono”) juuri nimitellä ihmisiä, joiden oletetaan kuuluvan valtaväestöön. Niitä ei siis käytetä yleisinä haukkumasanoina.

Neljässä jutussa rikoksesta epäilty on halventanut yleisesti vähemmistöjä, ei varsinaisesti rikoksen asianomistajaa. Esimerkiksi eräässä ilmoituksessa epäillyn kerrottiin uhanneen ampua kaikki ”mustalaiset ja pakolaiset” paikkakunnalla. Yhdeksässä ilmoituksessa uhri on joutunut rikoksen kohteeksi sen vuoksi, että hänen läheinen tai seurassa oleva henkilö on ulkomaalaistaustainen. Vain yhdessä ilmoituksessa oli selvästi kyse sellaisesta tapauksesta, jossa rikoksen uhri oli toisen polven maahanmuuttaja, Suomessa syntynyt ja Suomen kansalainen. Tässä tilanteessa uhrin ulkomaalaistaustaisia vanhempia ei ollut merkitty rikosilmoitukseen asianomistajiksi, minkä vuoksi tapaus ei olisi löytynyt vanhoilla hakuehdoilla.

Uusilla hakuehdoilla on siis löytynyt huomattava joukko rikosilmoituksia tapauksista, joihin selvästi liittyy rasistisia piirteitä. Toisaalta tapausten luokittelu on myös vaikeutunut ja kaikki uusilla hakuehdoilla löytyneet ilmoitukset eivät ole yhtä yksiselitteisesti luokiteltavissa rasistisiksi. Aikaisempina vuosina ilmoitus on ollut helppo luokitella rasismijutuksi, jos rikoksen asianomistaja on ollut ulkomaalaistaustainen ja häntä on nimitelty rasistisilla sanoilla. Tulkinta vaikeutuu, jos suomalaisista ja Suomessa syntyneitä henkilöä nimitellään rasistisilla sanoilla (kuten ”neekeri”) eikä uhrin etnisestä taustasta ole tietoa.

6.2.2 Epäiltyjen rasististen rikosten yleisimmät rikosnimikkeet

Aikaisempien vuosien tapaan yleisin päärikosnimike vuonna 2008 oli pahoinpitely (taulukko 2). Se oli päärikosnimikkeenä kolmasosassa epäillyistä rasistisista rikoksista. Muita yleisiä päärikosnimikkeitä olivat kunnianloukkaus (13 %), laitton uhkaus (11 %) ja lievä pahoinpitely (11 %). Vahingontekoja kirjattiin tarkasteluvuonna selvästi vähemmän kuin edellisellä vuonna. Niiden osuus kaikista päärikosnimikkeistä oli

7 prosenttia kun se vuonna 2007 oli 17 prosentin osuudeltaan toiseksi yleisin päärikosnimike. Syrjintätapausten määrä sen sijaan on hieman kasvanut. Tarkasteluvuonna kirjattiin 74 syrjintäepäilyä, kun niitä vuonna 2007 oli 47. Toisaalta syrjintärikosten määrä on vaihdellut paljon myös aikaisempina vuosina. Kotirauhan rikkomisten (3 %) ja lievien vahingontekojen osuus (2 %) oli samaa luokkaa kuin edellisellä vuonna.

Taulukosta havaintaan, että ”muu tutkinta” on kirjattu päärikosnimikkeeksi 33 asianomistajan kohdalla. Poliisin tietoon tullut tapaus kirjoitetaan nimikkeellä muu tutkinta, jos tapaus ei täytä minkään rikoksen tunnusmerkkejä. Esimerkiksi eräs naapureiden välinen riitatilanne oli kirjattu tällä nimikkeellä. Osassa näitä ilmoituksia poliisi on päättänyt jutun toteamalla, että kyseessä ei ole rikos.⁷

Kiihottamisesta kansanryhmää vastaan tehtiin vuonna 2008 yhteensä yhdeksän rikosilmoitusta. Tapausten määrä ei siis ole juuri kasvanut edellisvuodesta, jolloin näitä rikosnimikkeitä kirjattiin kymmenen kappaletta. Vuonna 2008 ilmoituksia tehtiin edellisvuoden tapaan pääasiallisesti rasistisista internet-sivustoista. Näiden lisäksi yksi ilmoitus oli tehty kunnallisvaaliehdokkaan vaalimateriaalista ja toinen kouluun lähetyistä uhkausviesteistä.

Taulukko 2. Epäiltyjen rasististen rikosten yleisimmät päärikosnimikkeet vuonna 2008.

Rikosnimike	N	%
Pahoinpitely	374	32
Kunnianloukkaus	155	13
Lievä pahoinpitely	133	11
Laiton uhkaus	128	11
Vahingonteko	77	7
Syrjintä	74	6
Kotirauhan rikkominen	35	3
Muu tutkinta	33	3
Lievä vahingonteko	21	2
Törkeä pahoinpitely	15	1
Muut rikosnimikkeet	118	10
Yhteensä	1163	100

⁷ ”Muu tutkinta” ei ole mukana rikosnimikkeenä aineiston poiminnassa. Tapaukset ovat tulleet mukaan ”rasism” ja ”rasist” hakusanoilla, joita on käytetty itsenäisinä hakuehtoina rikosnimikkeestä riippumatta (ks. hakuehdoista luku 5.1). Näissä ”muu tutkinta” -tapauksissa uhri on esimerkiksi maininnut, että hän epäilee teon syyksi ”rasismia”.

Päärikosepäilyjen lisäksi rikosilmoituksiin oli tarkasteluvuonna kirjattu yhteensä 275 sivurikosepäilyä (taulukko 3). Aikaisempien vuosien tapaan yleisin sivurikosepäily oli kunnianloukkaus, joita oli tarkasteluvuonna 36 % sivurikoksista. Kunnianloukkauksia esiintyi rikosilmoituksissa yleisimmin pahoinpitelyrikosten ja laittomien uhkausten yhteydessä. Muita yleisimpiä sivurikosnimikkeitä vuonna 2008 olivat kotirauhan rikkominen (13 %) ja laiton uhkaus (12 %). Laittomia uhkauksia tehtiin pahoinpitelyrikosten yhteydessä. Kotirauhan rikkomisia esiintyi kunnianloukkausten, laittomien uhkausten ja pahoinpitelyiden yhteydessä.

Taulukko 3. Yleisimmät sivurikosnimikkeet rasistisiksi luokitelluissa jutuissa vuonna 2008.

Rikosnimike	N	%
Kunnianloukkaus	100	36
Kotirauhan rikkominen	36	13
Laiton uhkaus	33	12
Pahoinpitely	22	8
Vahingonteko	17	6
Lievä pahoinpitely	7	3
Lievä vahingonteko	6	2
Varkaus	6	2
Muut	48	18
Yhteensä	275	100

6.2.3 Rikosilmoitusten tapahtumatilanteet

Tässä luvussa kuvaillaan rikosilmoituksia niiden sisältämien tapahtumatilanteiden mukaan. Yksittäinen poliisin tietoon tullut rasistisia piiriteitä sisältänyt tapahtuma voi sisältää useita eri epäiltyjä ja uhreja sekä yksittäisiä rikosnimikkeitä. Kun tarkastellaan vain rikosnimikkeiden määriä, ei saada kuvaa siitä, millaisia rasistisia piiriteitä sisältävät tilanteet oikein ovat. Tästä syystä rikosilmoitukset on tässä selvityksessä luokiteltu kuuteen luokkaan sen mukaan, mikä rikostilannetta kuvaa parhaiten (taulukko 4).

Noin puolet kaikista rikosilmoituksista sisälsi pahoinpitelyrikkouksia. Nämä tapaukset on jaettavissa kolmeen tyyppiin. Näihin kaikkiin on voinut liittyä myös sanallisia loukkauksia ja uhkauksia tai omaisuusrikkouksia. Neljäsosassa ilmoituksia kyseessä on ns. yksisuuntainen pahoinpitely eli tilanne, jossa pahoinpitelyn uhri ei ole vastannut väkivaltaan. Osassa

(16 %) tapauksissa taas kyse on tilanteista, joissa rikoksia on tehty puolin ja toisin. Usein kyseessä on ollut kahden tai useamman henkilön välinen tappelu, joka on saanut alkunsa rasistisesta nimittelystä. Noin 10 prosenttia rikosilmoituksista sisältää sellaisen tilanteen, jossa rikokseen on syyllistytty rasistisen, sanallisen provokaation seurauksena. Esimerkkinä on tapaus, jossa valtaväestön edustaja on pahoinpidelty julkisella paikalla. Todistajan mukaan uhrilla ja ulkomaalaistaustaisella epäillyllä oli ollut ennen pahoinpitelyä ”kinaa epäillyn kansalaisuudesta”, minkä seurauksena epäilty oli käynyt uhrin päälle. Myös pahoinpitelyn uhri oli todennut poliisille pahoinpitelyn olleen osittain omaa syytään, kun hän oli huutanut ulkomaalaistaustaiselle miehelle ”saatanan neekeri”.

Noin kolmasosa rikosilmoituksista on tehty tapauksista, joissa epäillyn kerrotaan loukanneen tai uhkailleen uhria sanallisesti ilman, että fyysistä väkivaltaa olisi käytetty. Esimerkiksi eräässä ilmoituksessa asiakkaan kerrottiin solvanneen ravintolan ulkomaalaistaustaista omistajaa etnisen taustan vuoksi sekä uhanneen väkivallalla ja ravintolan polttamisella.

Noin kymmenesosassa ilmoituksia on ollut kyse pelkästä omaisuusrikoksesta, yleisimmin vahingonteoista. Näihin ei siis ole sisällynyt fyysistä väkivaltaa tai kunnianloukkauksia. Eräässä näistä rikoksesta epäilty oli heittänyt pyörätelineen turkkilaisten omistaman pizzerian ikkunaan. Joukossa on myös muutama varkaustapaus ja yksi ryöstö. Tapaukset ovat tulleet aineistoon mukaan esimerkiksi sen vuoksi, että poliisi on merkinnyt ne rasismikoodilla tai ”rasist” ja ”rasism” hakusanoilla, sillä aineiston poimintaa ei varsinaisesti kohdistettu näihin rikosnimikkeisiin (ks. hakuehdot luku 5.1). Erilaisia syrjintätapauksia on myös noin kymmenesosa kaikista rikosilmoituksista. Useimmissa näistä on eväty sisäänpääsy ravintolaan tai kauppaan etnisen taustan perusteella.

Taulukko 4. Rasistisiksi jutuiksi luokiteltujen rikosilmoitusten tapahtumatilanteet.

Tapahtumatilanne	N	%
Sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät	241	32
Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	184	24
Tappelut, molemminpuolisia rikoksia	119	16
Omaisuusrikokset (esim. vahingonteot)	72	10
Sanallisesta provokaatiosta tehty rikos	71	9
Syrjintäjutut	68	9
Yhteensä	755	100

6.2.4 Rasismikoodin käyttö rikosilmoituksissa

Poliisiin ohjeen mukaan rikosilmoitus tulee luokitella rasismijutuksi silloin, kun henkilö on joutunut rikoksen uhriksi sen johdosta, että hän ihonväriältään, rodultaan tai etniseltä alkuperältään poikkeaa rikoksen tekijästä. Poliisiasian tietojärjestelmässä on monia muitakin luokituksia, kuten perheväkivaltarikokset, huumausainerikokset ja talousrikokset. Rikosilmoitusten luokittelu ei ole pakollista ja järjestelmä sallii merkinnän sivuuttamisen.

Vuonna 2008 poliisi on merkinnyt rasismikoodilla 291⁸ ilmoitusta, mikä on 39 prosenttia kaikista rasistisia piirteitä sisältäneistä rikosilmoituksista (taulukko 5). Aikaisempina vuosina rasismikoodia on käytetty noin puolessa rasistisia piirteitä sisältäviä ilmoituksia. Poliisien koodaustarkkuuden ei kuitenkaan voi sanoa huonontuneen. Kun verrataan rasismikoodilla merkittyjen ilmoitusten osuutta niiden ilmoitusten määrään, jotka olisivat löytyneet myös vanhoilla hakuehdoilla, on suhde noin 48 % eli suunnilleen sama kuin vuosina 2003–2007. Toisaalta poliisien koodaustarkkuudessa ei myöskään ole tapahtunut kehitystä parempaan suuntaan ja vuodesta 2005 eteenpäin katsottuna rasismikoodilla merkittyjen juttujen osuus on vain laskenut.

Vuonna 2008 tehdyn tapaustutkimuksen mukaan rikosilmoituksen luokittelu rasismikoodilla ei ole vaikeaa, se vain helposti unohtuu poliisilta. Tutkimusta varten tehdyissä poliisien haastatteluissa kävi ilmi, ettei sen muistamista pidetä ensiarvoisen tärkeänä, koska luokitusta käytetään vain tilastointia varten, eikä tieto luokituksista mene esimerkiksi syyttäjän tietoon esitutkimusmateriaalin mukana. (Peutere 2008.)

Taulukko 5. Rasismikoodin käyttö rikosilmoituksissa vuosina 2003–2008.

		2003	2004	2005	2006	2007	2008 ¹	2008 ²
Lukumäärä	Rasismikoodi	202	203	242	242	240	291	291
	Rasismiluokitus	185	197	170	200	214	315	464
	Yhteensä	387	400	412	442	454	606	755
%	Rasismikoodi	52	51	59	55	53	48	39
	Rasismiluokitus	48	49	41	45	47	52	62
	Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100

¹ Vanhalla menetelmällä löytyneet ilmoitukset

² Uudella menetelmällä löytyneet ilmoitukset

⁸ Näiden lisäksi rasismikoodilla oli merkitty viisi ilmoitusta, jotka on tässä selvityksessä luokiteltu uskonnolliseen taustaan perustuviksi viharikoksiksi.

Taulukossa 6 on kuvattu rasismikoodin käyttöä erityyppisissä rikosilmoituksissa. Eniten rasismikoodia on käytetty omaisuusrikoksissa, joista 65 % on merkitty koodilla. Yksisuuntaisista pahoinpitelytapauksista rasismijutuksi on merkitty noin puolet, syrjintätapauksista hieman vähemmän (41 %). Pelkkiä sanallisia loukkauksia ja uhkauksia sisältävistä ilmoituksista sekä tapelutilanteista noin kolmasosa on merkitty rasismikoodilla.

Vähiten poliisi on käyttänyt rasismikoodia sellaisissa tilanteissa, joissa rikokseen on syllistytty rasistisen provokaation seurauksena, noin joka kymmenes on merkitty koodilla. Tyypillisesti näissä tapauksissa ulkomaalaistaustaista henkilöä on herjattu esimerkiksi erilaisen ihonvärin takia, minkä seurauksena herjauksen kohde on provosoitunut ja pahoinpidellyt nimittelijää. Tarkalleen ottaen tällaisia tapauksia ei poliisin ohjeen mukaan edes tulisi luokitella rasismijutuiksi, sillä ohjeen mukaan rasismijutuiksi tulee luokitella tapaukset, joissa henkilö on joutunut rikoksen uhriksi sen vuoksi, että hän poikkeaa ihonväriltään, etniseltä alkuperältään tai rodultaan rikoksen tekijästä. Nämä provokaatiosta tehdyt pahoinpitelytapaukset on kuitenkin rasistisen rikollisuuden vuosiselvityksissä tilastoitu rasismijutuiksi. Tämä seikka myös selittää osittain sitä, miksi poliisit eivät ole merkinneet kaikkia niitä rasistisia piirteitä sisältäviä tapauksia rasismikoodilla, jotka Poliisiammattikorkeakoulun tekemissä vuosiselvityksissä on määritelty rasismijutuiksi.

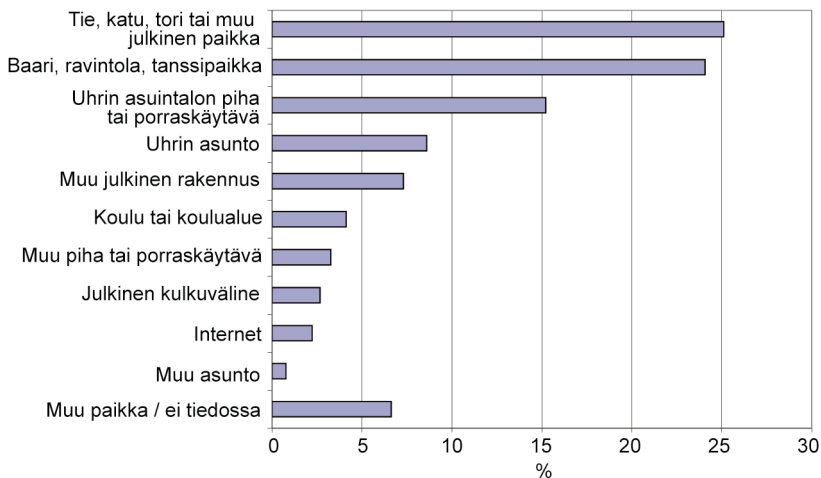
Sille, miksi poliisi ei ole merkinnyt kaikkia tässä selvityksessä rasistiseksi luokiteltuja tapauksia rasismikoodilla voi olla muitakin selityksiä. Tässä selvityksessä rasismijutuiksi on luokiteltu kaikki ilmoitukset, jotka sisältävät selviä rasistisia herjauksia. On mahdollista, että poliisi on jättänyt tällaisen tapauksen luokittelematta, jos herjauksista huolimatta teolle näyttää olevan jokin muu syy kuin rasismi. Lisäksi tulkintaeroja voi olla sen suhteen, mikä ylipäättään mielletään rasismiksi. Vuonna 2008 tehdyn tapaustutkimuksen mukaan osa haastatelluista poliiseista mielsi rasismiksi vain valtaväestön vähemmistöjen edustajiin kohdistamat teot, kun taas tässä tutkimuksessa mukaan on laskettu myös vähemmistöjen väliset ja vähemmistöjen enemmistöön kohdistamat rikokset (Peutere 2008, 53).

Taulukko 6. Rasismikoodin käyttö erilaisissa rikosilmoituksissa (%).

	Merkitty rasismikoodilla	Ei rasismikoodia	%	N
Omaisuusrikokset (esim. vahingonteot)	65	35	100	72
Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	52	48	100	184
Syrjintäjutut	41	59	100	68
Tappelut, molemminpuolisia rikoksia	33	67	100	119
Sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät	31	69	100	241
Sanallisesta provokaatiosta tehty rikos	10	90	100	71
Kaikki	39	61	100	755

6.2.5 Rikosepäilyjen tapahtumapaikat

Aikaisempien vuosien tapaan yleisimmät rasistisia piirteitä sisältävien rikosten tapahtumapaikat olivat vuonna 2008 julkiset paikat, kuten tie, katu tai tori sekä baari, ravintola tai tanssipaiikka (kuvio 4). Näissä paikoissa tapahtui lähes puolet epäillyistä rasistisista rikoksista. Yhteensä neljäsosassa rikosilmoituksia tapahtumapaikkana oli uhrin asunto, sen piha tai porraskäytävä. Harvinaisempia tapahtumapaikkoja ovat edellisvuoden tapaan olleet koulu tai koulualue, julkinen kulkuväline, joku muu asunto ja internet. Kukin näistä oli tapahtumapaikkana alle 5 prosentissa päärikosepäilyistä.

Kuvio 4. Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtumapaikat vuonna 2008, % (N=1163).

Taulukossa 7 tarkastellaan rikosepäilyjen tapahtumapaikkoja rikosluokan mukaan. Tässä tarkastelussa eriaisteiset pahoinpitelyt (lievät, tavalliset ja törkeät) ja pahoinpitelyn yritykset on yhdistetty samaan luokkaan. Vastaavalla tavalla on tehty vahingontekorikosten ja kunnianloukkausten kanssa. Syrjintä-luokkaan on yhdistetty myös työsyRJintätapaukset ja luokkaan muut sisältyvät kaikki muut rikosnimikkeet.

Pahoinpitelyrikoksista suurin osa (38 %) tapahtui julkisella paikalla, kuten tiellä ja kadulla sekä reilu neljäsosa baareissa, ravintoloissa tai niiden edessä. Myös syrjintärikoksista suuri osa tapahtui ravintoloissa tai baareissa (44 %). Reilu neljäsosa syrjintätapauksista sattui muissa julkisissa tiloissa, kuten kaupoissa ja virastoissa ja 28 % muissa paikoissa, kuten asuntoa vuokratessa. Epäillyistä vahingontekorikoksista suurin osa on tapahtunut uhrin asuintalon pihapiirissä sekä baareissa ja ravintoloissa. Jälkimmäisissä tapauksissa kyse on tyypillisesti ulkomaalaistaustaisten henkilöiden omistamista ravintoloista. Sekä laittomista uhkauksista että kunnianloukkauksista noin kolmasosa tapahtui uhrin kotipiirissä; asunnossa, porraskäytävässä tai pihalla. Valtaosa kotirauhan rikkomisista tapahtui myös uhrin kotona tai sen lähetyvillä.

Taulukko 7. Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtumapaikat rikosluokan mukaan 2008 (%).

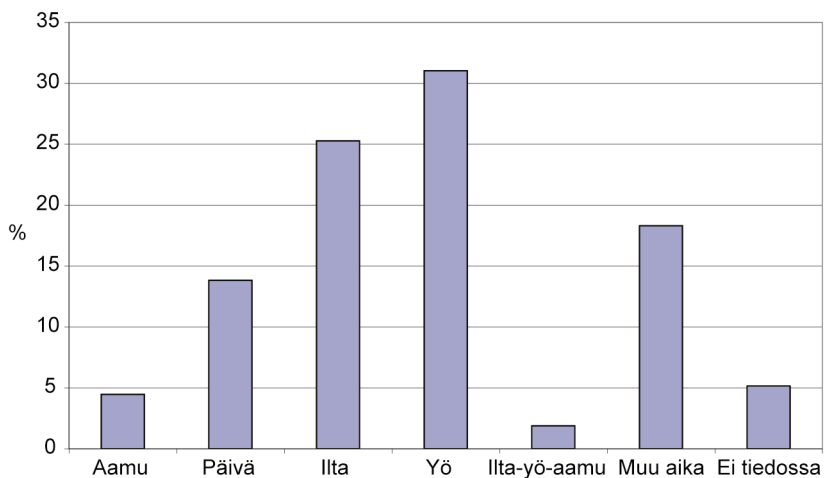
Tapahtumapaikka	Pahoinpitely	Vahingonteko	Kunnianloukkaus	Laiton uhkaus	Koti-rauhan rikkominen	Syrjintä	Muut	Kaikki
Uhrin asunto	2	10	12	20	60	-	11	9
Muu asunto	1	-	1	1	-	-	2	1
Uhrin asuintalon piha tai porraskäytävä	11	32	23	25	34	1	6	15
Muu piha tai porraskäytävä	4	1	2	4	6	-	3	3
Koulu tai koulualue	6	2	3	5	-	-	4	4
Baari, ravintola, tanssipaikka	27	33	14	19	-	44	15	24
Muu julkinen rakennus	5	3	12	5	-	27	4	7
Tie, katu, tori tai muu julkinen paikka	38	12	13	14	-	-	28	25
Julkinen kulkuväline	3	4	2	2	-	-	3	3
Internet	-	-	4	2	-	-	14	2
Muu paikka / ei tiedossa	2	3	14	4	-	28	11	7
%	100	100	100	100	100	100	100	100
N	538	100	157	128	35	82	123	1163

Vuotta 2007 koskevassa selvityksessä yhdeksi tapahtumapaikaksi on luokiteltu erikseen uhrin työpaikka, jossa tapahtui 8 prosenttia epäillyistä rikoksista (Joronen 2008). Tätä työpaikka-luokitusta ei ole käytetty kuviossa 4 ja taulukossa 7, sillä se olisi ollut päällekkäinen luokitus muiden tapahtumapaikkojen kanssa. Myös tässä tutkimuksessa on kuitenkin pidetty kirjaa rikosilmoituksista, joissa rikoksen kohteeksi on jouduttu omalla työpaikalla tai työtä tehdessä. Näin on käynyt yhteensä

137 (12 %) asianomistajan kohdalla. Suurimassa osassa tilanteita (62 %) tapahtumapaikkana on ollut baari, ravintola tai tanssipaiikka, jossa rikoksen tekoaikaan asianomistaja on ollut töissä esimerkiksi tarjoilijana. Asianomistajista 13 prosenttia on joutunut rikoksen uhriksi ollessaan töissä linja-auton tai taksin kuljettajana. Muissa tapauksissa esimerkiksi postinjakaja oli joutunut rikoksen kohteeksi työtä tehdessään.

6.2.6 Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtuma-ajat

Yli puolet (56 %) kaikista epäilyistä rikoksista tapahtui ilta- tai yöaikaan (kuvio 5). Aamulla tehtiin noin 5 prosenttia ja päivällä 14 prosenttia epäilyistä rasistisista rikoksista. Muu aika on kirjattu tapahtuma-ajaksi rikosepäilyille, jotka ovat tapahtuneet vuorokautta pidemmällä aikavälillä. Tällaisia tapauksia rikosepäilyistä oli 18 prosenttia. Esimerkiksi internetissä tapahtuneet rikokset on luokiteltu tähän luokkaan. Tapahtumaaika ei ollut tiedossa 5 prosentissa rikosepäilyjä.

Kuvio 5. Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtuma-ajat vuonna 2008 (%)

Taulukossa 8 tarkastellaan rikosepäilyjen tapahtuma-aikoja rikosluokittain. Kuten aikaisempinakin vuosina, suurin osa epäillyistä pahoinpitelyrikoksista tehtiin illan (27 %) ja yön (49 %) aikana. Myös vahingonteosta suurin osa on tapahtunut illan ja yön aikana, viidesosan kohdalla tapahtuma-aika ei ollut tiedossa. Kotirauhan rikkomistapauksissa tapahtuma-ajaksi on yleisimmin merkitty muu aika (60 %). Tyypillisesti näissä tilanteista on kyse naapurista, joka on häirinnyt asianomistajaa pidemmän aikaa. Syrjintärikokset tapahtuivat yleisesti ilta-aikaan (28 %). Tämän lisäksi 37 prosentissa syrjintätapauksia tapahtuma-ajaksi on merkitty muu aika. Näissä tapauksissa rikosilmoitus on tehty pidempään kestäneen tapahtumaketjun tuloksena. Asianomistajalta on esimerkiksi usealla eri kerralla evätty pääsy ravintolaan tai liikkeeseen. Sekä laittomia uhkauksia että kunnianloukkauksia tehtiin useimmiten päivällä ja illalla. Myös osassa kunnianloukkauksista (39 %) ja laittomista uhkauksista (25 %) on kyse pidempään kestäneistä tilanteista.

Taulukko 8. Epäiltyjen rasististen rikosten tapahtuma-ajat rikosluokittain vuonna 2008 (%).

Tapahtuma-aika	Pahoinpitely	Vahingon- gonteko	Kunnian- loukkaus	Laiton uhkaus	Koti- rauhan rikko- minen	Syrjintä	Muut	Kaikki
Aamu	4	5	4	3	3	10	7	4
Päivä	14	6	19	21	9	12	8	14
Ilta	27	16	18	31	26	28	25	25
Yö	49	30	8	13	3	11	24	31
Ilta-yö-aamu	-	18	1	-	-	-	2	2
Muu aika	5	3	39	25	60	37	30	18
Ei tiedossa	1	22	10	7	-	2	3	5
%	100	100	100	100	100	100	100	100
N	538	100	157	128	35	82	123	1 163

6.2.7 Epäiltyjen rasististen rikosten alueellinen jakautuminen

Epäiltyjen rasististen rikosten alueellinen tarkastelu osoittaa, että rikosilmoitukset jakaantuvat lääneittäin epätasaisesti. Yli puolet (57 %) rasistisia piirteitä sisältävistä rikoksista kirjattiin vuonna 2008 Etelä-Suomen läänissä ja reilu neljäsosa Länsi-Suomen läänissä (taulukko 9). Ahvenanmaalla rikosepäilyjä kirjattiin 5.

Alueellisessa vertailussa täytyy ottaa huomioon, että eri lääneissä asuu eri määrä etnisiä ja kansallisia vähemmistöjä. Etelä-Suomen läänissä ulkomaan kansalaisia asuu eniten, Ahvenanmaalla ja Lapin läänissä vähiten. Ulkomaan kansalaisten määrään suhteutettuna eniten rasistisia rikoksia kirjattiin Itä-Suomen läänissä ja Lapin läänissä. Itä-Suomen läänissä kirjattiin 12 rasistista rikosta jokaista tuhatta ulkomaan kansalaista kohden ja Lapin läänissä 11. Sekä Länsi-Suomen läänissä että Oulun läänissä vastaava luku oli yhdeksän ja Etelä-Suomen läänissä seitsemän. Myös tälläkin tavalla tarkasteltuna Ahvenanmaalla tehtiin vähiten rasistisia rikoksia; rikosepäilyjä kirjattiin kaksi jokaista tuhatta ulkomaan kansalaista kohden.

Taulukko 9. Epäilty rasistiset rikokset lääneittäin vuonna 2008.

Lääni	N	%	Rikosepäilyjä/ 1000 ulkomaan kansalaista
Etelä-Suomen lääni	659	57	7
Länsi-Suomen lääni	325	28	9
Itä-Suomen lääni	90	8	12
Oulun lääni	54	5	9
Lapin lääni	29	2	11
Ahvenanmaa	5	0	2
Yhteensä	1162	100	8

Kuten aikaisempinakin vuosina, kunnittain vertailtuna eniten epäiltyjä rasistisia rikoksia kirjattiin Helsingissä (30 %) (taulukko 10). Muissa suurimmissa kunnissa, Vantaalla, Turussa, Tampereella ja Espoossa kirjattiin kussakin noin 5–7 prosenttia rikosepäilyistä. Muut rikosepäilyt ovat jakautuneet tasaisemmin eri kuntiin. Pienempien kuntien tarkastelussa täytyy ottaa huomioon, että rikosepäilyjen määrään voi vaikuttaa paljon yksittäinenkin rikosilmoitus, jossa on useita asianomistajia.

Taulukko 10. Epäiltyjen rasististen rikosten määrät kunnittain vuonna 2008.

Kunta	N	%
Helsinki	351	30
Vantaa	76	7
Turku	61	5
Tampere	60	5
Espoo	54	5
Lahti	26	2
Kuopio	22	2
Oulu	21	2
Jyväskylä	20	2
Lappeenranta	18	2
Nokia	18	2
Järvenpää	15	1
Joensuu	13	1
Lohja	13	1
Mikkeli	13	1
Pori	13	1
Raisio	13	1
Kokkola	12	1
Nurmes	12	1
Rovaniemi	12	1
Kouvola	11	1
Ylöjärvi	11	1
Hyvinkää	10	1
Kajaani	10	1
Kotka	10	1
Pietarsaari	10	1
Muut	258	22
Yhteensä	1 163	100

Verrattuna edelliseen vuoteen, eniten rikosepäilyjen määrä on kasvanut Helsingissä. Vuonna 2007 Helsingissä kirjattiin 152 rasistisia piirteitä sisältävää rikosepäilyä, kun tarkasteluvuonna luku oli 351 (taulukko 11). Määrä on siis yli kaksinkertaistunut. Kasvu ei johdu pelkästään hakuehtojen muutoksesta, sillä myös vanhoilla hakuehdoilla Helsingissä poliisin tietoon tulleiden rasistisia piirteitä sisältävien rikosepäilyjen määrä olisi

ollut lähes kaksinkertainen, 292. Aikaisemmin, vuosien 2003–2007 välillä, Helsingissä ilmoitettujen rikosepäilyjen määrässä ei ole tapahtunut näin suurta vuosittaista muutosta. Vuonna 2006 Helsingissä ilmoitettujen rikosepäilyjen määrä oli 181, eli hieman suurempi kuin vuonna 2007.

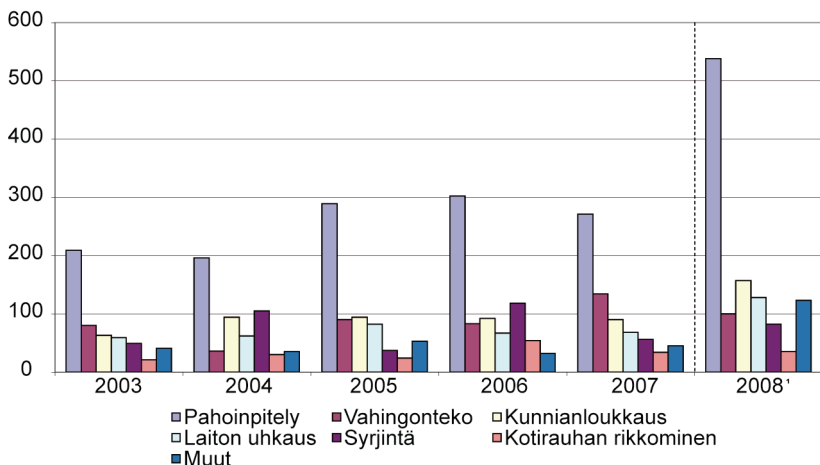
Myös ulkomaalaisten asukkaiden määrään suhteutettuna rikosepäilyjen määrä on Helsingissä kasvanut; vuonna 2007 rikosepäilyjä kirjattiin neljä jokaista tuhatta asukasta kohden, kun vuonna 2008 luku oli noussut yhdeksään. Vantaalla vastaava luku oli vuonna 2008 seitsemän, Espoossa neljä, Turussa kahdeksan ja Tampereella yhdeksän.

Taulukko 11. Epäilty rasistiset rikokset suurimmissa kunnissa vuosina 2008 ja 2007.

Kunta	Uudet hakuehdot 2008		Vanhat hakuehdot 2008		2007	
	N	%	N	%	N	%
Helsinki	351	30	292	31	152	22
Vantaa	76	7	67	7	52	7
Turku	61	5	48	5	47	7
Tampere	60	5	47	5	27	4
Espoo	54	5	52	5	50	7
Muut	561	52	451	47	370	53
Yhteensä	1 163	100	957	100	698	100

6.2.8 Epäiltyjen rasististen rikosten määrät vuosina 2003–2008

Kuviossa 6 on esitettyä rasistisia piirteitä sisältävien rikosepäilyjen määrän kehitys rikosluokittain vuosina 2003–2008. Etenkin pahoinpitelyrikoksia näyttää tulleen poliisin tietoon selvästi enemmän kuin edellisinä vuosina. Tarkasteluvuonna pahoinpitelyn yrityksiä ja eriasteisia pahoinpitelyitä kirjattiin 538, kun vuonna 2007 luku oli 271. Pahoinpitelyrikosten määrän kasvu ei johdu pelkästään tilastointimenetelmän muutoksista ja hakuehtojen laajentamisesta, sillä vanhoilla hakuehdoilla pahoinpitelyrikoksia olisi löytynyt myös selvästi enemmän kuin edellisellä vuonna (426). Myös ”muut rikokset” -luokka on kasvanut verrattuna aikaisempiin vuosiin. Tämä johtuu suureksi osaksi sellaisten ilmoitusten määrän kasvusta, joissa tapaus on kirjattu nimikkeellä ”muu tutkinta”, ei siis varsinaiseksi rikosepäilyksi. Tällaisia tapauksia oli tarkasteluvuonna yhteensä 33.

Kuvio 6. Epäiltyjen rasististen rikosten määrän kehitys rikosluokittain vuosina 2003–2008.

¹ Vuotta 2008 koskevat luvut eivät ole vertailukelpoisia vuosien 2003–2007 lukuihin tilastointimenetelmän muutosten vuoksi.

6.2.9 Asianomistajat epäillyissä rasistisissa rikoksissa vuonna 2008

Tässä luvussa kuvaillaan rasistisia piirteitä sisältävien rikosepäilyjen asianomistajia. Rikoksen asianomistaja ei aina tarkoita samaa kuin rikoksen uhri. Joissakin vahingontekotapauksissa rikoksen asianomistajaksi on merkitty esimerkiksi vahinkoa kärsineen asunnon omistaja, kun taas asunnon käyttäjä on merkitty asianosaiseksi. Joissakin pahoinpitelytapauksissa saattaa olla kirjattuna vain rikoksesta epäiltyjä henkilöitä eikä ollenkaan asianomistajia, jos tapahtumien kulku on jäänyt epäselväksi. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan tapauksissa ei yleensä ole merkitty lainkaan asianomistajaa. Jos rikoksen uhrina on alle 18-vuotias lapsi, on usein myös hänen vanhempansa merkitty ilmoitukseen asianomistajaksi.

Tässä tutkimuksessa asianomistajiksi on luettu kaikki poliisin asianomistajiksi kirjaamat henkilöt ja tahot lukuun ottamatta rikoksen uhreina olleiden lasten vanhempia. Jos vanhemmat laskettaisiin mukaan asianomistajina, olisi esimerkiksi uhrien ikäjakaumien tarkastelu harhaanjohtavaa.

Tarkasteluvuonna rikosilmoituksiin oli merkitty yhteensä 1104 asianomistajaa. Näistä 62 oli muita kuin luonnollisia henkilöitä, kuten yrityksiä ja asunto-osakeyhtiöitä. Luonnollisia henkilöitä asianomistajina oli siis yhteensä 1042. Heistä kolme henkilöä oli asianomistajana kolmessa ja 28 henkilöä kahdessa eri rikosilmoituksessa. Eri ihmisiä oli siten asianomistajina 1008.

Asianomistajien kansalaisuus ja syntymämaa

Suurin osa rasistisia piirteitä sisältävien rikosten asianomistajista on kansalaisuudeltaan suomalaisia (taulukko 12). Heidän osuus asianomistajista on kasvanut edellisvuoteen nähden 12 prosenttiyksikköä. Suomen kansalaisista 26 prosenttia oli syntynyt muualla kuin Suomessa. Venäjän kansalaiset olivat suomalaisten jälkeen toiseksi yleisimmin asianomistajina rasistisissa rikoksissa, kun taas aikaisempina vuosina toiseksi yleisin kansalaisuus on ollut somalit. Toisaalta yleisimmät asianomistajien kansalaisuudet ovat vuodesta 2003 lähtien olleet samoja, vaikka järjestys on hieman vaihdellut.

Taulukko 12. Epäiltyjen rassististen rikosten asianomistajat kansalaisuuden mukaan vuosina 2003–2008 (yleisimmät kansalaisuudet vuonna 2008, N=1042)

	Kansalaisuus	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Lukumäärä	Suomi	215	253	298	395	313	649
	Venäjä	27	34	35	25	29	51
	Turkki	23	28	24	33	26	46
	Somalia	58	57	51	42	51	37
	Irak	23	26	19	11	23	27
	Iran	19	16	16	20	26	26
	Viro	5	5	6	6	11	18
	Afganistan	6	10	22	11	19	15
	Sudan	4	8	16	14	10	15
	Nigeria	5	1	4	5	12	12
	Marokko	4	5	8	3	10	9
	Jugoslavia	15	10	10	6	11	7
	Ruanda	1	1	1	0	1	6
	Angola	0	3	1	3	2	5
	Muut	91	87	92	132	82	119
	Yhteensä	496	544	603	706	625	1 042
%	Suomi	43	47	49	56	50	62
	Venäjä	5	6	6	4	5	5
	Turkki	5	5	4	5	4	4
	Somalia	12	11	9	6	8	4
	Irak	5	5	3	2	4	3
	Iran	4	3	3	3	4	3
	Viro	1	1	1	1	2	2
	Afganistan	1	2	4	2	3	1
	Sudan	1	2	3	2	2	1
	Nigeria	1	0	1	1	2	1
	Marokko	1	1	1	0	2	1
	Jugoslavia	3	2	2	1	2	1
	Ruanda	0	0	0	-	0	1
	Angola	-	1	0	0	0	0
	Muut	18	16	15	19	13	11
	Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Tiettyjen kansalaisuuksien yliedustus rasististen rikosten uhreina käy ilmi taulukossa 13, jossa verrataan asianomistajien kansalaisuuksia yleisimpien Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määriin. Taulukosta havaitaan, että asukkaiden määrään suhteutettuna venäläiset eivät olleet yhtä usein rasistisen rikoksen uhrina. Heihin kohdistui noin kaksi rikosta tuhatta Venäjän kansalaista kohden. Väkimäärään suhteutettuna yleisimmän rasistisia rikoksia kohtasivat Turkin kansalaiset; 13 rikosta jokaista tuhatta Suomessa asuvaa kansalaista kohden. Seuraavaksi eniten rasistisia rikoksia kohtasivat Iranin, Irakin ja Somalian kansalaiset, joilla asukasmäärään suhteutetut rikosmäärät olivat 10, 8 ja 8. Rasististen rikosten kohteeksi näyttävät joutuvan yleisimmin valtaväestöstä selvimmin erotuvat ihmiset, eli niin sanotut näkyvät vähemmistöt.

Taulukko 13. Yleisimmät Suomessa asuneet ulkomaankansalaiset ja näihin kohdistuneet epäillyt rasistiset rikokset vuonna 2008.

Kansalaisuus	Lukumäärä Suomessa vuonna 2008 ¹	Rasistisia rikos-epäilyjä vuonna 2008	Rikosepäilyjä / 1000 kansalaista
Venäjä	26 909	51	2
Viro	22 604	18	1
Ruotsi	8 439	5	1
Somalia	4 919	37	8
Kiina	4 620	1	0
Thaimaa	3 932	5	1
Saksa	3 502	2	1
Turkki	3 429	46	13
Irak	3 238	27	8
Britannia	3 213	3	1
Intia	2 736	1	0
Entinen Serbia ja Montenegro	2 637	0	-
Iran	2 508	26	10
Yhdysvallat	2 282	3	1
Vietnam	2 270	4	2

¹ Lähde: Tilastokeskus 2009

Taulukossa 14 tarkastellaan asianomistajien yleisimpiä syntymämaita vuosina 2003–2008. Kuten Suomen kansalaisten, myös Suomessa syntyneiden osuus on kasvanut aikaisempiin vuosiin nähden. Tarkasteluvuonna Suomessa syntyneiden asianomistajien osuus oli noin puolet, kun se vuotta aikaisemmin oli vajaa kolmasosa. Tämä selittyy osittain tilastoin-

timenetelmän muutoksilla; vanhoilla hakuehdoilla löytyneiden rikosilmoitusten asianomistajista vain 37 prosenttia oli Suomessa syntyneitä. Seuraavaksi yleisimmät asianomistajien syntymämaat olivat Somalia (8 %) ja Turkki (5 %).

Taulukko 14. Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajat syntymämaan mukaan vuosina 2003–2008 (yleisimmät syntymämaat vuonna 2008).

	Syntymämaa	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Lukumäärä	Suomi	114	152	180	295	190	499
	Somalia	70	81	79	59	84	82
	Turkki	31	31	33	41	37	53
	Irak	37	31	19	21	32	35
	Venäjä	26	17	28	25	30	35
	Iran	27	18	24	24	35	33
	Ruotsi	8	15	10	13	7	28
	Neuvostoliitto	17	21	20	7	11	24
	Viro	6	7	8	7	6	20
	Marokko	9	7	13	6	18	18
	Sudan	4	8	21	15	15	14
	Nigeria	7	1	5	5	14	12
	Afganistan	5	9	19	9	16	11
	Etiopia	4	9	10	4	2	10
	Muut	131	137	134	175	128	168
	Yhteensä	496	544	603	706	625	1 042
%	Suomi	23	28	30	42	30	48
	Somalia	14	15	13	8	13	8
	Turkki	6	6	6	6	6	5
	Irak	8	6	3	3	5	3
	Venäjä	5	3	5	4	5	3
	Iran	5	3	4	3	6	3
	Ruotsi	2	3	2	2	1	3
	Neuvostoliitto	3	4	3	1	2	2
	Viro	1	1	1	1	1	2
	Marokko	2	1	2	1	3	2
	Sudan	1	2	4	2	2	1
	Nigeria	1	0	1	1	2	1
	Afganistan	1	2	3	1	3	1
	Etiopia	1	2	2	1	0	1
	Muut	26	25	22	25	20	16
	Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Asianomistajien ikä ja sukupuoli

Kuten aikaisempinakin vuosina, suurin osa (69 %) asianomistajista oli miehiä. Miesten osuus on tosin hieman pienentynyt edelliseen vuoteen verrattuna, sillä silloin heitä oli 76 % asianomistajista. Asianomistajien iän mediaani oli 28 vuotta, eli puolet heistä oli alle 28- ja puolet yli 28-vuotiaita. Asianomistajien ikäjakauma on vuoden 2007 kaltainen; lähes kolmasosa heistä oli 15–24 -vuotiaita, kun taas vähiten joukossa oli yli 55-vuotiaita (5 %) (taulukko 15). Ikäjakaumat ovat sekä naisilla että miehillä samankaltaiset, ainoastaan hieman suurempi osa naisista oli yli 45-vuotiaita.

Taulukko 15. Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajien sukupuoli ikäluokittain vuonna 2008.⁹

Ikäluokka	Miehet		Naiset		Kaikki	
	N	%	N	%	N	%
Alle 15-vuotiaat	62	9	28	9	90	9
15–24 -vuotiaat	231	32	83	26	314	31
25–34 -vuotiaat	171	24	67	21	238	23
35–44 -vuotiaat	152	21	72	23	224	22
45–54 -vuotiaat	69	10	42	13	111	11
Yli 55-vuotiaat	27	4	25	8	52	5
Yhteensä	712	100	317	100	1 029	100

Naisiin ja miehiin kohdistuneet epäillyt rasistiset rikokset erosivat jonkin verran toisistaan (taulukko 16). Miehiin kohdistui yleisemmin pahoinpitelyrikkoksia, kun taas naiset olivat miehiä useammin asianomistajina kunnianloukkauksissa ja syrjintärikkoksissa.

⁹ Tarkasteluvuonna rikosilmoituksissa oli asianomistajina yhteensä 1042 luonnollista henkilöä, mutta vain 1029 asianomistajan ikä oli kirjattu ilmoitukseen.

Taulukko 16. Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajien sukupuoli rikosluokittain vuonna 2008.

Rikosluokka	Miehet		Naiset		Kaikki	
	N	%	N	%	N	%
Pahoinpitely	409	57	118	37	527	51
Vahingonteko	43	6	12	4	55	5
Kunnianloukkaus	81	11	74	23	155	15
Laiton uhkaus	78	11	47	15	125	12
Kotirauhan rikkominen	20	3	14	4	34	3
Syrjintä	40	6	38	12	78	7
Muut	49	7	19	6	68	7
Yhteensä	720	100	322	100	1 042	100

Taulukosta 17 havaitaan, että pahoinpitelyt olivat yleisiä etenkin nuoremmille ikäluokille, alle 15- ja 15–24 -vuotiaille. Näistä ikäluokista yli 60 % oli ollut asianomistaja pahoinpitelyrikoksessa. Myös kaikki muut ikäluokat olivat yleisimmin joutuneet pahoinpitelyrikoksen uhriksi. Kunnianloukkaukset, kotirauhan rikkomiset ja syrjintärikokset olivat yleisempiä vanhempien ikäluokkien kohdalla.

Taulukko 17. Epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajien ikä rikosluokittain vuonna 2008 (%).

Rikosluokka	Alle 15 v.	15–24 v.	25–34 v.	35–44 v.	45–54 v.	Yli 55 v.	Kaikki
Pahoinpitely	63	67	50	39	31	31	51
Vahingonteko	2	2	7	10	5	4	5
Kunnianloukkaus	13	6	16	20	22	27	15
Laiton uhkaus	12	11	10	11	16	17	12
Kotirauhan rikkominen	-	1	3	6	5	6	3
Syrjintä	2	7	7	8	12	12	7
Muut	7	5	7	7	10	4	6
%	100	100	100	100	100	100	100
N	90	314	238	224	111	52	1029

Asianomistajan ja epäillyn suhde

Rikosilmoitusten sisältämän kuvauksen perusteella on tehty muuttuja kuvaamaan asianomistajan suhdetta epäiltyyn. Uhrin ja epäillyn suhteen päättelyminen on usein hankalaa, eikä se käy suoraan ilmi useimpien rikosilmoitusten selostuksista. Kuten aikaisempinakin vuosina, kaikki epäselvät tapaukset on luokiteltu luokkaan ”ei voi sanoa”.

Taulukossa 18 on kuvattu rikoksen asianomistajan ja epäillyn suhdetta vuosina 2004–2008. Tarkasteluvuonna noin neljäsosalle asianomistajista epäilty oli tuntematon ja noin viidesosalle tuttu. Lähes yhtä suuressa osassa (18 %) tapauksia suhdetta ei voinut ilmoituksen sisältämien tietojen perusteella päätellä. Työtovereiden osuus oli edellisvuosien tapaan pieni (1 %).

Kuten tarkasteluvuonna, myös aikaisempina vuosina tuntemattomien epäiltyjen osuus on ollut suurin. Muilta osin eri vuosien välillä onkin suuria eroja eri luokkien osuuksissa. Tarkasteluvuonna tuttujen epäiltyjen osuus oli 19 prosenttia kun neljänä edeltävänä vuonna se oli vain noin 9–12 prosentin luokkaa. Vuonna 2007 taas ”ei voi sanoa” -luokan osuus (7 %) oli selvästi pienempi kuin sitä edeltävinä vuosina (17–22 %) ja sen jälkeen (18 %). Vuosina 2007, 2005 ja 2004 rikoksesta epäilty ei useammin ollut lainkaan tiedossa verrattuna vuosiin 2006 ja 2008. Näille eroille on vaikea löytää selitystä. On mahdollista, että erot johtuvat ainakin osittain erilaisista luokittelutavoista, sillä jokaisena taulukossa esitettynä vuotena selvityksen on tehnyt eri ihminen. Aineiston koodaajilla on voinut olla erilaisia nyrkkisääntöjä sille, mikä rikosilmoituksen tekstissä riittää vihjeeksi esimerkiksi ”tutusta” tai ”tuntemattomasta” tekijästä.

Taulukko 18. Asianomistajan suhde rasisisesta rikoksesta epäiltyyn vuosina 2004–2008 (%).

	2004	2005	2006	2007	2008
Tuntematon	29	21	29	40	26
Tuttu	9	12	11	12	19
Ei voi sanoa	17	20	22	7	18
Asiakassuhde	22	15	22	13	16
Naapuri	13	12	8	11	15
Ei tiedossa	8	19	7	17	6
Työtoveri	3	2	1	2	1
%	100	100	100	100	100
N	558	603	706	626	1042

Suuressa osassa (38 %) pahoinpitelyrikoksia epäilty tekijä oli uhrille tuntematon (taulukko 19). Syrjintärikoksista suurin osa (85 %) sattui luonnollisesti asiakassuhteessa asianomistajan ja epäillyn välillä. Rikoksesta epäilty on merkitty tutuksi henkilöksi 10 prosentissa syrjintätapauksia. Näissä tapauksissa kyse on ollut esimerkiksi työsyryntätilanteista. Kotirauhan rikkomisesta on yleisemmin epäilty naapuria (56 %) ja tuttua henkilöä (32 %). Vahingonteoissa epäillyistä suurin osa (56 %) ei ollut tiedossa. Kunnianloukkauksissa ja laittomissa uhkauksissa ei ole yhtä selkeää tekijätahoa kuin muissa rikoksissa, vaan epäiltyjen joukossa on monia eri tahoja.

Taulukko 19. Asianomistajan suhde rasistisesta rikoksesta epäiltyyn eri rikosluokissa vuonna 2008 (%).

Epäilty	Pahoinpitely	Vahingonteko	Kunnianloukkaus	Laiton uhkaus	Koti-rauhan rikkominen	Syrjintä	Muut	Kaikki
Tuntematon	38	9	6	23	9	-	29	26
Asiakassuhde	8	11	19	13	-	85	10	16
Tuttu	17	2	27	28	32	10	15	19
Työtoveri	1	-	-	2	-	1	-	1
Naapuri	9	9	30	25	56	1	10	15
Ei voi sanoa	27	13	12	4	-	1	24	18
Ei tiedossa	-	56	6	6	3	1	12	5
%	100	100	100	100	100	100	100	100
N	527	55	155	125	34	78	68	1 042

6.2.10 Rasistisista rikoksista epäillyt vuonna 2008

Vuonna 2008 kirjatuissa rikosilmoituksissa oli yhteensä 817 rikoksesta epäiltyä. Yhdessä rikosilmoituksessa voi olla useampia rikoksesta epäiltyjä, ja sama henkilö voi olla epäiltynä yhdestä tai useammasta rikoksesta samassa tai eri rikosilmoituksissa. Kaikissa rikosilmoituksissa ei ole tietoja rikoksesta epäillyistä, jos tekijä on jäänyt tuntemattomaksi. Rikoksesta epäillyistä henkilöistä 23 oli epäiltynä kahdessa ja kolme henkilöä kolmessa eri rikosilmoituksessa. Enimmillään yhteen rikosilmoitukseen oli kirjattu yhdeksän eri rikoksesta epäiltyä henkilöä.

Epäillyistä henkilöistä noin 83 prosenttia oli kansalaisuudeltaan suomalaisia ja 76 prosentin syntymämaa oli Suomi (taulukot 20 ja 21).

Venäjän ja Somalian kansalaiset olivat seuraavaksi useimmin epäiltyinä rasistisesta rikoksesta. Tyypillisesti tällaisissa tapauksissa on ollut kyse tappelutilanteesta, joka on saanut alkunsa ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin kohdistuneesta nimittelystä, ja jossa pahoinpitelyitä on tehty puolin ja toisin.

Taulukko 20. Rasistisista rikoksista epäiltyjen kansalaisuudet vuonna 2008.

Kansallisuus	N	%
Suomi	676	83
Venäjä	24	3
Somalia	20	2
Afganistan	9	1
Iran	9	1
Turkki	8	1
Viro	8	1
Irak	5	1
Muut	58	8
Yhteensä	817	100

Taulukko 21. Rasistisista rikoksista epäiltyjen syntymämaat vuonna 2008.

Syntymämaa	N	%
Suomi	625	76
Somalia	30	4
Ruotsi	16	2
Iran	14	2
Venäjä	14	2
Neuvostoliitto	13	2
Turkki	9	1
Viro	9	1
Muut	87	11
Yhteensä	817	100

Kuten aikaisempinakin vuosina, myös vuonna 2008 valtaosa rasistisista rikoksesta epäillyistä oli miehiä (79 %). Epäiltyjen iän mediaani oli 25 vuotta, eli puolet heistä oli alle 25- ja puolet yli 25-vuotiaita. Suurin epäiltyjen ikäluokka oli 15–24 -vuotiaat, joita oli noin 40 prosenttia kaikista epäillyistä tekijöistä (taulukko 22). Tämä ikäluokka oli yleisin sekä naisilla että miehillä.

Taulukko 22. Rasistisista rikoksista epäiltyjen sukupuoli ja ikä vuonna 2008.¹⁰

Ikäluokka	Miehet		Naiset		Kaikki	
	N	%	N	%	N	%
Alle 15-vuotiaat	49	8	18	11	67	8
15–24 -vuotiaat	261	41	56	35	317	40
25–34 -vuotiaat	144	23	31	19	175	22
35–44 -vuotiaat	90	14	19	12	109	14
45–54 -vuotiaat	48	8	24	15	72	9
Yli 55-vuotiaat	41	6	13	8	54	7
Yhteensä	633	100	161	100	794	100

Sekä naiset että miehet olivat useimmiten epäiltynä pahoinpitelyrikoksesta. Näistä epäiltyjä oli 60 prosenttia miehistä ja lähes puolet naisista (taulukko 23). Naiset olivat useammin epäiltynä kunnianloukkauksesta, kun taas miehille tyypillisempiä tekoja olivat vahingonteot. Vain yksi nainen oli epäiltynä vahingonteosta.

¹⁰ Rikoksesta epäiltyjä henkilöitä oli yhteensä 817, mutta vain 794 epäillyn ikä oli merkitty rikosilmoitukseen.

Taulukko 23. Rikosloukat rasistisesta rikoksesta epäillyn sukupuolen mukaan vuonna 2008.

Rikosloukka	Miehet		Naiset		Kaikki	
	N	%	N	%	N	%
Pahoinpitely	388	60	83	49	471	58
Vahingonteko	25	4	1	1	26	3
Kunnianloukkaus	57	9	42	25	99	12
Laiton uhkaus	63	10	15	9	78	10
Kotirauhan rikkominen	12	2	10	6	22	3
Syrjintä	24	4	14	8	38	5
Muut	77	12	6	4	83	10
Yhteensä	646	100	171	100	817	100

Nuorimmat ikäluokat olivat yleisimmin epäiltyinä pahoinpitelyrikoksesta (taulukko 24). Mitä vanhemmasta ikäluokasta on kyse, sitä harvinaisempia pahoinpitelyepäilyt ovat. Jakauma on hyvin samankaltainen kuin rikosten asianomistajilla; myös pahoinpitelyn uhriksi joutuminen oli yleisempää nuoremmille ikäluokille (ks. taulukko 17). Vanhemmat ikäluokat, 45–54 ja yli 55-vuotiaat, olivat nuoria yleisemmin epäiltyinä kunnianloukkauksesta, kotirauhan rikkomisesta, laittomasta uhkauksesta ja syrjintärikoksesta.

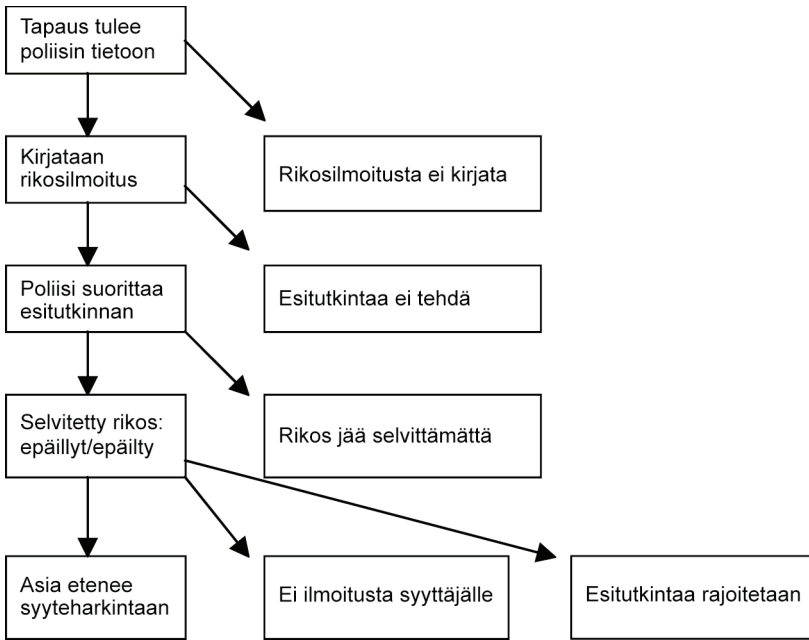
Taulukko 24. Rikosloukat rasistisesta rikoksesta epäillyn iän mukaan 2008 (%)

Rikosloukka	Alle 15 v.	15–24 v.	25–34 v.	35–44 v.	45–54 v.	Yli 55 v.	Kaikki
Pahoinpitely	66	70	62	52	29	28	59
Vahingonteko	1	4	4	3	1	-	3
Kunnianloukkaus	13	5	8	15	24	31	11
Laiton uhkaus	3	4	14	14	18	15	9
Kotirauhan rikkominen	3	2	2	1	8	9	3
Syrjintä	-	2	2	7	11	13	4
Muut	13	13	9	8	8	4	10
%	100	100	100	100	100	100	100
N	67	317	175	109	72	54	794

6.2.11 *Epäiltyjen rasististen rikosten eteneminen syyteharkintaan*

Tässä viimeisessä rasistisia rikoksia käsittelevässä luvussa tarkastellaan edellisvuosien tapaan rikosepäilyjen esitutkinnan tilaa ja etenemistä syyteharkintaan. Syyttäjien ja tuomioistuinten päätöksiä ei kuvata, sillä eri viranomaisten rekisterien yhdistäminen on hankalaa, eikä sitä ole tutkimukselle varatussa ajassa mahdollista tehdä. Rasistisia piirteitä sisältävien rikosepäilyjen etenemisestä rikosprosessissa on tehty paikallinen tutkimus Poliisiammattikorkeakoulussa vuonna 2008 (Peutere 2008). Tutkimuksen kohteena olivat rikosepäilyt, jotka tulivat poliisiin tietoon Helsingissä vuonna 2006.

Kuviossa 7 on havainnollistettu rikosprosessin vaiheita syyteharkintaan asti. Rikosilmoituksen kirjaamiskynnys on matala. Esitutkintaviranomaisen tulee kirjata rikosilmoitus tapahtumasta, jota rikoksen uhri tai muu tapauksesta ilmoittava henkilö pitää rikoksena. Esitutkinnan aloittamisen kynnys on korkeampi kuin rikosilmoituksen vastaanottamisessa. Esitutkinta aloitetaan, jos on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Esitutkinnassa on keskeistä selvittää, onko poliisiin tietoon tullut teko rikos ja kuka tai ketkä ovat asianomistajia ja rikoksesta epäiltyjä. Esitutkinta voidaan jättää tekemättä, jos kyseessä olevasta rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuudessaan pidettävä vähäisenä. Edellytyksenä on myös se, ettei asianomistajalla ole asiassa vaatimuksia. Myös syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä tietyissä tilanteissa päättää, että esitutkintaa ei toimiteta tai että se lopetetaan. Asianomistajan suostumuksesta voidaan yksinkertaisissa ja selvissä asioissa suorittaa suppea esitutkinta, jos rikoksesta ei ole odotettavissa suurempaa rangaistusta kuin sakkoa. Tällöin asia voidaan ratkaista ilman syyteharkintaa niin, että epäillylle henkilölle annetaan sakkoa. (Helminen ym. 2005.)

Kuvio 7. Rikosprosessin eteneminen poliisilta syyttäjälle. (Lähteenä käytetty: Helminen ym. 2005).

Taulukossa 25 tarkastellaan tässä tutkimuksessa kuvattujen, rassistisia piirteitä sisältävien rikosepäilyjen esitutkinnan tilaa. Edellisvuosien selvitysten tapaan tarkasteluun on valittu vain vuonna 2008 ensimmäisen kuuden kuukauden aikana ilmoitetut rikokset, sillä niiden kohdalla on todennäköisintä, että esitutkinta on jo päättynyt. Kaikista alkuvuonna (1.1.–30.6.2008) ilmoitetuista, epäillyistä rassistista rikoksista esitutkinta oli saatu päätökseen 72 prosentissa maaliskuuhun 2009 mennessä. Esitutkinta oli vielä käynnissä (avoin juttu) 13 prosentissa rikosepäilyjä ja 14 prosentissa tutkinta oli keskeytetty. Tutkinnan keskeyttäminen tarkoittaa, ettei rikosta yritetä aktiivisesti selvittää. Jos asiassa ilmenee myöhemmin jotain uutta, voidaan rikos ottaa uudelleen tutkittavaksi.

Tarkastelujaksolla ilmoitettiin yhteensä 545 rikosta, joista vajaa puolet oli pahoinpitelyiden yrityksiä ja eriasteisia pahoinpitelyitä. Näistä kolme neljäsosaa oli saatu tutkinnaltaan päätökseen. Eniten tutkinnan keskeytyksiä on ollut vahingontekorikoksissa, joista noin puolesta ei ole saatu riittävää selvyyttä. Tyypillisesti näissä tapauksissa rikoksesta epäillyt henkilöitä ei ole saatu selville ja tutkinta on jätetty vastaisen varaan. Syrjintärikoksista yhdenkään tutkintaa ei ollut keskeytetty, mutta 14 prosenttia oli vielä avoimena.

Taulukko 25. Epäiltyjen rasististen rikosten esitutkinnan tila rikosluokkien mukaan (%) (1.1.2008–30.6.2008 ilmoitetut jutut).

	Pahoinpitely	Vahingonteko	Kunnianloukkaus	Laiton uhkaus	Koti-rauhan rikkominen	Syrjintä	Muut	Kaikki
Avoin juttu	13	14	8	13	35	14	14	13
Tutkinta keskeytetty	12	52	8	7	12	-	20	14
Tutkinta päättynyt	75	33	83	80	53	86	66	72
%	100	100	100	100	100	100	100	100
N	264	42	72	56	17	35	59	545

Kun esitutkinta on saatu päätökseen, juttu lähetään pääsääntöisesti syyttäjälle syyteharkintaan. Asiaa ei lähetetä syyttäjälle, jos esitutkinnassa on käynyt ilmi, ettei tapaus täytä minkään rikoksen tunnusmerkkejä. Asiaa ei lähetetä syyttäjälle myöskään silloin, jos ketään ei voida panna syytteeseen tai muuta vaadetta esittää. Näin menetellään, jos esimerkiksi rikoksesta epäilty on alle 15-vuotias, asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia ja kyseessä ei ole virallisen syytteen alainen rikos, tai jos syyteoikeus on vanhentunut. (Helminen ym. 2005.)

Tarkastelujakson rikosepäilyistä 394:n esitutkinta oli saatu päätökseen. Näistä yhteensä 65 prosenttia oli edennyt syyttäjälle syyteharkintaan (taulukko 26). Osuus on hieman pienempi kuin edellisenä vuonna, jolloin 73 prosenttia rikosepäilyistä oli edennyt syyttäjälle. Pahoinpitelyrikosten kohdalla syyttäjälle edenneiden tapausten osuus on 77 prosenttia, eli suunnilleen sama kuin edellisenäkin vuonna. Muissa rikosluokissa osuus on pienempi ja vaihtelee 36–72 prosentin välillä.

Yllättävää on se, että tutkinnaltaan päättyneistä syrjintätapauksista vain 37 % (n=30) oli edennyt syyteharkintaan. Edellisenä vuonna (2007) vastaava osuus oli 72 % prosenttia (n=29), ja sitä edellisenä 95 % (n=62). Kehitys näyttää menneen siihen suuntaan, että yhä useamman syrjintärikoksen tie päättyy esitutkintaan. Koska syrjintä on virallisen syytteen alainen rikos, pitäisi syyteharkinta pääsääntöisesti tehdä vaikka rikoksen asianomistaja ei niin vaatisi. Osassa tapauksia poliisi on todennut, ettei kyseessä oleva tapaus täytä syrjintärikoksen tunnusmerkkejä, osassa esitutkintaa oli rajoitettu esimerkiksi teon vähäisyyden vuoksi. Ei rikosta-päätös oli tehty esimerkiksi tapauksessa, jossa asianomistajia oli syrjitty etnisen taustansa vuoksi eräissä myymälässä. Ilmoituksen tietojen mukaan rikoksesta epäilty myyjä oli kertonut poliisille, että asianomistajat olivat tulleet liikkeeseen myymään lupaa kysymättä omia tuotteitaan, minkä myyjä oli pyytänyt lopettamaan.

Taulukko 26. Rikosepäilyiden eteneminen syyteharkintaan rikosluokittain vuonna 2008 (%) (1.1.2008–30.6.2008 ilmoitetut jutut).

Syyttäjälle	Pahoinpitely	Vahingonteko	Kunnianloukkaus	Laiton uhkaus	Kotirauhan rikkominen	Syrjintä	Muut	Kaikki
Ei	23	64	52	36	67	63	28	35
Kyllä	77	36	48	64	33	37	72	65
%	100	100	100	100	100	100	100	100
N	197	14	60	45	9	30	39	394

6.3 Uskonnolliseen taustaan perustuvat viharikokset

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli kartoittaa, minkä verran poliisin tietoon tuli vuonna 2008 rikosepäilyä, joiden syynä oli uhrin uskonnollinen vakaumus. Koska uskonnolliseen taustaan perustuvilla viharikosepäilyillä ei ole omaa luokitusta poliisin tietojärjestelmässä, on tapauksia etsitty ainoastaan erilaisten hakusanojen avulla (ks. liite 2). Hakusanoilla aineistosta löytyi yhteensä 53 sellaista rikosilmoitusta, jossa teon ainakin osittaisena syynä oli uhrin uskonnollinen vakaumus. Näistä ilmoituksista viisi oli merkitty rasismikoodilla. Ilmoitusta lukemalla saattoi kuitenkin päätellä, että jutussa oli kyse ennemminkin uhrin uskonnolliseen kuin etniseen tai kansalliseen taustaan perustuvasta rikoksesta.¹¹

Suurimassa osassa rikosilmoituksia tekojen kohteena olivat muslimit. Tällaisia tapauksia oli aineistossa yhteensä 17. Muiden kuin islaminuskon edustajiin kohdistuneista rikoksista oli tehty vain yksittäisiä rikosilmoituksia. Näiden tapausten uhreista suurin osa edusti jotakin kristinuskon suuntausta. Kaikkiaan 16 ilmoituksesta ei voinut päätellä, minkä uskonnon edustaja rikoksen uhri on ollut.

6.3.1 Rikosilmoitusten kuvailua

Koska uskonnolliseen taustaan perustuvia viharikoksia tilastoidaan nyt Suomessa ensimmäistä kertaa, kuvaillaan rikosilmoituksia ensin niiden sisältämien tapahtumatilanteiden mukaan (taulukko 27)¹². Näin saadaan

¹¹ Lisäksi luvussa 6.2 kuvatuista rasistisia piirteitä sisältävistä jutuista 5 oli sellaisia, joihin liittyi rasismin ohella vihamielisyyttä uhrin uskonnollista vakaumusta kohtaan. Uhri oli esimerkiksi rikosilmoituksen mukaan maininnut, että epäily oli loukannut hänen ”ihonväriään ja uskontoaan”

¹² Katso muuttujan luokituksesta liite 4.

kuvaa siitä, minkälaisia tapaukset oikein ovat. Lukumääräisesti ilmoituksia on myös niin vähän, ettei niitä ole mielekästä kuvailla yhtä yksityiskohtaisesti esimerkiksi rikosnimikkeiden mukaan kuin rasistista rikollisuutta edellisissä luvuissa.

Kaikista rikosilmoituksesta suurimmassa osassa oli kyse sanallisista loukkauksista tai uhkauksista (23), yksisuuntaisista pahoinpitelyrikoksista (12) ja omaisuusrikoksista (11). Joukossa oli vain yksittäisiä molemminpuolisia tappelutilanteita, sanallisesta provokaatiosta tehtyjä pahoinpitelyjä ja syrjintäjuttuja.

Myös niistä rikosilmoituksista, joissa kohteena olivat muslimit, suurin osa (10) sisälsi sanallisia loukkauksia ja uhkauksia (taulukko 27). Esimerkiksi yhdessä tapauksessa ravintolan omistaja oli tehnyt rikosilmoituksen häneen kohdistuneesta kunnianloukkauksesta ja uskonrauhan rikkomisesta. Ravintolan ikkunaan oli muun muassa liimattu muslimeita halventavia pilapiirroksia. Toisessa tapauksessa tuntematon mies oli huudellut tappouhkauksia kadulla ulkomaalaistaustaisille naisille ja nimitellyt heitä muun muassa ”islamilaiksi huoriksi”. Kaksi tappelutilannetta oli saanut alkunsa muslimeihin kohdistuneista herjauksista, kuten esimerkiksi kommentista, että Suomessa tulisi elää maan tavalla. Yhdessä vahingontekotapauksessa oli rikottu moskeijan ikkuna ja töhritty teksti ”muslim genocide”.

Taulukko 27. Rikosilmoitusten tapahtumatilanteet epäillyissä uskonnolliseen taustaan perustuneissa viharikoksissa vuonna 2008.

Tapahtumatilanne	Muslimeihin kohdistuneet	Ei tietoa mikä uskonto	Yksittäiset uskonnot	Kaikki uskonnot
Sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät	10	9	4	23
Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	2	7	3	12
Omaisuusrikokset (esim. vahingonteot)	1	-	10	11
Tappelut, molemminpuolisia rikoksia	3	-	-	3
Syrjintäjutut	1	-	1	2
Sanallisesta provokaatiosta tehty rikos	-	-	2	2
Yhteensä	17	16	20	53

Rikosilmoituksissa, joista uhrin edustama uskonto ei käynyt tarkemmin ilmi, yhdeksässä tapauksessa oli kyse sanallisista loukkauksista ja uhkauksista ja seitsemässä yksisuuntaisista pahoinpitelyistä. Sanallisia loukkauksia ja uhkauksia oli kuvattu esimerkiksi toteamalla että ”epäilty oli arvostellut asianomistajan uskonnollista taustaa ja halventanut muiden kuullen”. Muissa jutuissa epäiltyjen kerrottiin loukkaaneen asianomistajaan kunniaa kommenteilla, kuten ”perkeleen uskovaiset” ja ”hullut uskovaiset”. Pahoinpitelytapauksissa teon syynä on mainittu olleen esimerkiksi, ettei epäilty ”hyväksy” asianomistajan uskontoa tai ei ”pidä siitä”.

Suurin osa yksittäisiin, mainittuihin uskontoihin kohdistuneista rikosepäilyistä oli omaisuusrikoksia. Rikosilmoituksia oli tehty esimerkiksi kristilliseen kouluun kohdistuneesta tuhotyöstä, vapaaseurakunnan tiloihin tehdystä vahingonteosta ja raamatun polttamisesta ortodoksikirkon portailla. Näissä omaisuusrikoksissa ei käy ilmi, että epäilty edustaisi itse jotakin muuta uskontokuntaa kuin mihin on vahingon teon kohdistanut. Osassa vahingontekotapauksia epäilty ei edes ollut tiedossa. Kolmessa rikosilmoituksessa asianomistaja kertoi kokeneensa uhkailua muslimeiden taholta sen vuoksi, että oli itse kääntynyt pois islaminuskosta. Esimerkiksi eräessä rikosilmoituksessa kerrottiin, että muslimit solvaavat asianomistajaa ja hänen lapsiaan ”syntisiksi ja saastaisiksi” ja yrittävät kääntää asianomistajan lapsia muslimeiksi. Yksi syrjäntäilmoitus oli tehty siitä, ettei henkilöä palkattu kirkon töihin sen vuoksi, että hän oli itse eronnut kirkosta.

6.3.2 Rikosepäilyjen tapahtumapaikat, asianomistajat ja epäillyt

Taulukossa 28 on esitetty uskonnolliseen taustaan perustuneiden epäiltyjen viharikosten tapahtumapaikat. Yleisimmät tapahtumapaikat olivat uskonnolliset paikat, kuten kirkot ja moskeijat. Yleisiä paikkoja olivat myös uhrin asunto sekä julkinen ulkoilmapaikka, kuten tie, katu tai tori. Internetissä ilmoitettiin tapahtuneen kaksi rikosta; toisessa oli kyse kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja toisessa loukkaavasta sähköpostiviestistä. Yhdeksässä ilmoituksessa tapahtumapaikka ei ollut tiedossa, tai sitä ei voitu luokitella mihinkään taulukossa 28 mainituista paikoista. Tähän luokiteltiin esimerkiksi tilanteet, joiden kerrottiin kestäneen pidemmän aikaa, ja joissa ei ollut yhtä selkää tapahtumapaikkaa.

Taulukko 28. Uskonnolliseen taustaan kohdistuneiden epäiltyjen viharikosten tapahtumapaikat vuonna 2008.

Tapahtumapaikka	N
Uskonnollinen paikka (esim. kirkko, moskeija)	14
Uhrin asunto	11
Tie, katu, tori tai muu julkinen paikka	9
Muu paikka / ei tiedossa	9
Koulu tai koulualue	2
Internet	2
Baari, ravintola, tanssipaikka	2
Uhrin asuintalon piha tai porraskäytävä	1
Muu piha tai porraskäytävä	1
Muu asunto	1
Julkinen kulkuväline	1
Muu julkinen rakennus	0
Yhteensä	53

Rikosilmoituksissa, joissa teon syy liittyi uhrin uskonnolliseen vakaukseen, oli yhteensä 54 luonnollista henkilöä asianomistajana. Heistä noin puolet oli naisia (28). Suurimmalle osalle asianomistajia rikoksesta epäilty oli ennestään tuttu henkilö (32). Tekijä oli tuntematon 12 asianomistajalle ja 10 tapauksessa epäilty ei ollut tiedossa. Epäiltyjä henkilöitä ilmoituksissa oli mainittuna yhteensä 39. Heistä suurin osa oli miehiä (33) ja 35–54 -vuotiaita (22). Sekä epäillyistä että asianomistajista suurin osa oli Suomen kansalaisia.

6.4 Uhrin seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen rikoksen syynä

Aineistosta löytyi suuri joukko sellaisia rikosilmoituksia, joissa on käytetty seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä herjauksia. Pelkästään hakusanalla ”homo” löytyi tarkasteluvuonna poliisiasian tietojärjestelmästä yhteensä yli 400 rikosilmoitusta. Vaikka ”homottelua” esiintyi sadoissa rikosilmoituksissa, löytyi aineistosta vain 23 sellaista rikosilmoitusta tapauksista, joiden syynä voitiin tulkita olleen uhrin oletetun seksuaalisen tai sukupuolisen suuntautumisen. Näissä tapauksissa joko rikoksen uhri tai poliisi oli esittänyt tästä epäilyksensä tai sen pystyi muista tiedoista päättämään. Seuraavassa kuvaillaan näitä tapauksia tarkemmin. Lopuksi tarkastellaan niitä rikosilmoituksia, joita ei luokiteltu varsinaisiksi vi-

harikoksiksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjä kohtaan, mutta joihin liittyi homofobista nimittelyä. Tällainen nimittely voi ylipäättään halventaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä, vaikka sen suoranaisena tarkoituksena ei olisi loukata vähemmistön edustajaa.

6.4.1 Rikosilmoitusten kuvailua

Koska epäiltyjä viharikoksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan oli niin vähän, on niitä luontevinta kuvailla rikosilmoituskohtaisesti tapahtumatilanteiden mukaan. Suurimmassa osassa rikosilmoituksia kyse oli yksisuuntaisesta pahoinpitelystä uhria kohtaan (10) sekä sanallisista loukkauksista ja uhkauksista (7) (taulukko 29).

Taulukko 29. Seksuaaliseen tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvien epäiltyjen viharikosten tapahtumatilanteet vuonna 2008.

Tapahtumatilanne	N
Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	10
Sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät	7
Tappelut, molemminpuolisia rikoksia	3
Syrjintäjutut	2
Omaisuusrikokset (esim. vahingonteot, varkaudet)	1
Sanallisesta provokaatiosta tehty rikos	0
Yhteensä	23

Useimmista rikosilmoituksista käy ilmi, että teon uhri kuuluu seksuaaliseen tai sukupuoliseen vähemmistöön. Osassa tämä tulee esille rikosilmoituksen selostusosassa, joka on tutkinnan päätyttyä julkinen asiakirja, tietyin julkisuuslaissa olevin rajoituksin. Näissä tapauksissa uhri itse tai joku asianosaisista on kertonut poliisille, että epäilee rikoksen syynä olleen esimerkiksi uhrin homoseksuaalisuus. Esimerkiksi eräässä jutussa naispariskunta kertoi tutun henkilön uhanneen heitä hakkaamisella ja ”solvanneen heidän seksuaalista suuntautumistaan”. Osassa ilmoituksia poliisi on kirjannut uhrin seksuaalisesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta tutkintamuistioon, joka ei tule missään vaiheessa julkiseksi. Näissä ilmoituksissa kyse on voinut olla poliisin omasta epäilyksestä teon syyllä.

Muutamassa tapauksessa teon syy on päätelty rikosilmoituksessa kuvatusta tapahtumien kulusta. Esimerkiksi eräässä pahoinpitelytapauksessa tuntematon mies oli kysynyt ravintolassa ilmoittajalta tämän seksuaa-

lisesta suuntautumisesta. Kun uhri oli kertonut olevansa homoseksuaali, oli tuntematon mies lyönyt häntä. Toisessa tapauksessa mies oli joutunut pahoinpitelyrikoksen kohteeksi ravintolan ulkopuolella. Uhri kertoi, että tullessaan ulos ravintolasta, oli tuntematon mies lyönyt ja potkinut häntä, sekä nimitellyt ”homoksi”. Epäilty myönsi pahoinpitelyn, ja kertoi syyksi sen, että uhri oli ”lääppinyt” häntä ravintolassa. Kolmannessa tapauksessa kahta poikaa oli pahoinpidelty kotibileissä sen jälkeen, kun he olivat halanneet.

Osassa tapauksia teon syy on päätelty siitä, mitä epäilty oli sanonut rikostilanteessa. Esimerkiksi eräs tappelutilanne oli saanut alkunsa siitä, että yksi epäillyistä oli sanonut ”vihaavansa homoja”. Yksi näistä 23 rikosilmoituksesta on sellainen, jossa rikoksen syynä voitiin selvästi päätellä olleen henkilön oletetun sukupuolisen suuntautumisen. Kyseessä oli pahoinpitely, jonka yhteydessä epäillyt olivat nimitelleet uhria ”transuksi” ja kysyneet, onko tämä ”mies vai nainen”.

Aineistosta löytyi tarkasteluvuonna kaksi sellaista rikosilmoitusta, jossa asianomistajia oli syrjitty seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Toisessa kyse oli ravintolassa ja toisessa majoituksen varaamisen yhteydessä tapahtuneesta syrjinnästä. Molemmissa asianomistajat epäilivät syrjinnän syyksi sitä, että he ovat parisuhteessa saman sukupuolen edustajan kanssa.

6.4.2 Rajatapausten kuvailua: homofobisia piirteitä sisältävät tapaukset

Tässä luvussa kuvaillaan kaikkia niitä rikosilmoituksia, joihin liittyi herjauksia homoseksuaalisuutta kohtaan. Rikosilmoituksista ei voi päätellä, onko niissä kyse viharikollisuudesta vai jostain muusta ilmiöstä. Ilmoituksia oli yhteensä 442 ja niiden kirjo oli hyvin suuri – osassa tapauksia teon motiivina on hyvinkin voinut olla epäillyn ennakkoluulot uhrin oletettua tai todellista seksuaalista tai sukupuolista suuntautumista kohtaan. Osassa taas on esimerkiksi ”homoteltu” muun nimittelyn yhteydessä, sanaa on siis käytetty haukkumasananana muiden joukossa. On myös mahdollista, että joissakin tilanteissa nimittelyn uhriksi on joutunut esimerkiksi poika tai mies, jonka jollakin tavalla on katsottu rikkovan perinteistä miehen roolia käyttäytymällä vaikkapa liian naismaisesti.

Suurimmassa osassa (43 %) näitä tapauksia kyse oli sanallisista loukkauksista ja uhkauksista (Taulukko 30). Rikosilmoituksia oli tehty esimerkiksi seuraavanlaisista tapauksista:

*Kaksi tuntematonta miestä oli pysäyttänyt ilmoittajan kadulla. He olivat huutaneet ilmoittajalle uhkauksia kuten, ”perkeleen **homo**” ja ”pitäisi tappaa”. Asianomistaja kertoi kokeneensa henkensä olevan vaarassa ja kunniaansa loukatun.*

*Koulun rehtori oli saanut työsähköpostiinsa viestin, jossa hänet uhattiin ampua. Viestissä luki muun muassa ”vitun paska rehtori saatana **homo**”.*

*Ilmoittajan kunniaa oli loukattu ravintolassa baaritiskillä. Häntä oli nimitelty kovaäänisesti ”**hintiksi ja homoksi**”.*

*Koulukaverit ovat useaan otteeseen haukkuneet 13-vuotiasta poikaa. Häntä on nimitelty muun muassa ”**homoksi**” sekä ”**nörtiksi**” ja ”**äitiin nussijaksi**”*

Osassa kunnianloukkaustapauksia asianomistaja on kokenut nimittelyn loukkaavaksi sen vuoksi, että hänet on näin ”leimattu” homoksi, vaikka ei sitä ole. Silmiinpistävää aineistossa oli myös se, että samasta, miesten välistä pornografiaa sisältävästä internet-sivustosta oli vuoden aikana tehty 27 rikosilmoitusta. Kyseiselle sivustolle saadaan näkyviin mitä tahansa tekstiä sen mukaan, mitä kirjoitetaan selaimen osoiteriville. Rikosilmoituksia oli tehty siitä syystä, että asianomistajalle oli lähetetty linkki sivulle siten, että hänen oma nimensä näkyy sivulla olevien kuvien yhteydessä.

Taulukko 30. Tapahtumatilanteet rikosilmoituksissa, joihin sisältyi nimittelyä homoseksuaalisuutta kohtaan vuonna 2008.

Tapahtumatilanne	N	%
Sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät	189	43
Omaisuusrikokset (esim. vahingonteot)	126	29
Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	68	15
Sanallisesta provokaatiosta tehty rikos	34	8
Tappelut, molemminpuolisia rikoksia	25	6
Syrjintäjutut	0	-
Yhteensä	442	100

Loukkausten ja uhkausten lisäksi seuraavaksi yleisimpiä ovat omaisuusrikokset, kuten vahingonteot. Näitä oli 29 prosenttia ilmoituksista. Tyyppillisiä olivat tapaukset, joissa asianomistajan autoa oli vahingoitettu ja töhritty. Autoa oli esimerkiksi naarmutettu yön aikana ja sen kylkeen oli kirjoitettu teksti ”homo”. Useimmiten tekijöistä ei ole ollut mitään tietoa. Osassa tapauksissa sama teksti oli sotkettu ilmoittajan kodin seinään, koulurakennukseen tai muihin julkisiin rakennuksiin. Joissakin tapauksissa oli kirjoitettu ainoastaan sana ”homo”, toisissa taas jotain muuta sen lisäksi. Esimerkiksi kouluista on tehty vahingontekoilmoituksia töhrystä, kuten ”reksi on homo” tai ”pekka on homo”.

Kaikkiaan 15 prosentissa tapauksista oli kyse yksisuuntaisista pahoinpitelyrikkoksista, joiden yhteydessä uhria on nimitelty esimerkiksi ”homoksi” tai ”hintiksi”. Pahoinpitelytilanteita on kuvattu rikosilmoituksissa muun muassa seuraavilla tavoilla:

*Mies kertoi olleensa ravintolassa viettämässä iltaa tyttöystävänsä kanssa, kun heidän luokseen tuli vanha tuttu. Ilmoittaja oli yrittänyt tervehtiä tuttua, mutta tämä oli alkanut nimitellä häntä ”**homoksi** ja naistenhakkaajaksi” ja sen jälkeen pahoinpidellyt ilmoittajan.*

*Kaksi naista oli istunut illalla ravintolan ulkopuolella kun tuntematon seurue oli kävellyt heidän ohitse. Seurueesta yksi mies oli alkanut naiset nähtyään nimitellä heitä mm. **lesboiksi**. Toinen naisista oli ihmetelty ääneen, miksi heitä haukutaan, vaikkeivät ole tehneet mitään. Tämän jälkeen nimittelijä alkoi pahoinpidellä naista. Kun nainen sai kysyttyä, miksi hän tekee näin, oli pahoinpitelijä vastannut ”koska olet idiootin näköinen”.*

*Poikaa on kiusattu henkisesti ja fyysisesti koulussa koko lukukauden ajan. Häntä on potkittu, lyöty sekä nimitelty erilaisilla haukumasanoin, kuten ”**homo**, rillipää ja nörtti”.*

Yksisuuntaisten pahoinpitelyiden lisäksi 8 prosentissa tapauksista on ollut kyse provokaation seurauksena tehdystä pahoinpitelystä ja 6 prosentissa ilmoituksista joukkotappelusta. Rikosilmoitus oli tehty esimerkiksi kouluaihana sattuneesta pahoinpitelystä, jota oli edeltänyt osapuolten välinen sanaharkka. Todistajien mukaan lyömistä ennen oli ollut molemminpuolista kiinnikäymistä ja epäiltyä oli nimitelty muun muassa homoksi. Tappelutilanteesta on esimerkkinä ilmoitus, jossa kerrottiin kahden toisilleen tuntemattoman miehen välisestä käsirysystä, jossa molemmat olivat saaneet vammoja. Tappelu oli saanut alkunsa siitä kun toinen osapuoli oli nimitellyt toista ”hintariksi”.

6.5 Uhrin vammaisuus rikoksen syynä

Hakusanoilla löytyi yhteensä 28 rikosilmoitusta tapauksista, joissa teon ainakin osittaisena syynä voitiin päätellä olleen uhrin vammaisuus. Koska myös näitä tapauksia on niin vähän, kuvaillaan ilmoituksia niiden tapahtumatilanteiden mukaan. Sen jälkeen kuvaillaan rajatapauksina pidettäviä ilmoituksia. Niissä rikoksen uhrilla kerrottiin olevan jokin vamma, mutta teon syy ei kuitenkaan käynyt ilmi.

6.5.1 Rikosilmoitusten kuvailua

Suurimmassa osassa tapauksia (10) rikosilmoitus oli tehty vammaisiin henkilöihin kohdistuneista sanallisista loukkauksista ja uhkauksista (taulukko 31). Esimerkiksi eräässä ilmoituksessa sairaseläkkeellä olevaa henkilöä oli nimitelty internetissä kehitysvammaiseksi ja kehoitettu menemään töihin. Toisessa tapauksessa naista oli nimitelty ”rullislemmäksi” sen vuoksi, että hän joutuu käyttämään pyörätuolia. Rikosilmoitus oli myös tehty miehestä, joka oli loukannut asianomistajien kunniaa huutamalla heille julkisella paikalla ”kehitysvammaiset hirteen”.

Syrjinnästä on tehty yhdeksän rikosilmoitusta. Yhdessä näistä näkövammaista henkilöä ei ole päästetty ravintolaan opaskoiran kanssa, ja toisessa taksi ei ole ottanut kyytiin pyörätuolia käyttävää miestä. Ilmoitus oli tehty myös terveyskeskuksesta, jossa asianomistajaa oli hänen kertomansa mukaan syrjitty vammaisuutensa takia eikä päästetty mukaan liikuntaryhmään.

Pahoinpitelyrikoksista oli tehty kuusi rikosilmoitusta. Yhdessä näistä kerrottiin, että koululaista oli kiusattu henkisesti ja fyysisesti koulussa pidemmän aikaa. Oppilaat olivat nimitelleet häntä muun muassa ”vammaiseksi ja läskiksi”. Ilmoituksesta kävi ilmi, että oppilaalla oli aikaisemman vamman vuoksi joitakin rajoitteita koulussa liikuntatunnilla. Toisessa ilmoituksessa mies oli joutunut pahoinpitelyn kohteeksi ostoskeskuksessa. Ennen pahoinpitelyä epäilty oli kutsunut häntä ”yhteiskunnan elätiksi”.

Taulukko 31. Vammaisiin henkilöihin kohdistuneiden epäiltyjen viharikosten tapahtumatilanteet vuonna 2008.

Tapahtumatilanne	N
Sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät	10
Syrjintäjutut	9
Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	6
Sanallisesta provokaatiosta tehty rikos	2
Tappelut, molemminpuolisia rikoksia	1
Omaisuusrikokset (esim. vahingonteot, varkaudet)	0
Yhteensä	28

6.5.2 Rajatapausten kuvailua

Poliisin tietojärjestelmästä löytyi hakusanoilla 218 rikosilmoitusta, joissa rikoksen uhrilla kerrottiin olleen jokin vamma. Varsinaisiksi viharikoksiksi näitä tapauksia ei kuitenkaan voi luokitella, sillä teon motiivista tai

esimerkiksi uhuriin kohdistuneista herjauksista ei ollut ilmoituksissa mainintaa. Osassa ilmoituksessa tuli kuitenkin esiin, että uhri oli epäiltyyn nähden heikommassa asemassa tai riippuvainen epäillystä henkilöstä. Osassa uhrin vammaisuus tuli rikosilmoituksessa esille muista syistä.

Näistä rajatapauksista suurin osa (59 %) oli yksisuuntaisia pahoinpitelyrikoksia (taulukko 32)¹³. Tähän lukuun on laskettu myös ilmoitukset heitteillepanoista. Heitteillepanosta oli kyse esimerkiksi rikosilmoituksessa, jossa vanhempien epäiltiin laiminlyöneen kehitysvammaisen lapsensa lääkitsemisen ja jättäneen tämän avuttomaan tilaan. Ilmoituksista 17 % ei sisältänyt fyysistä väkivaltaa, vaan sanallisia loukkauksia ja uhkauksia uhria kohtaan. Esimerkiksi eräässä ilmoituksessa miehen epäiltiin uhanneen liikuntavammaista tuttavaansa tappamisella. Uhri oli todennut, ettei olisi pystynyt pakenemaan, mikäli epäilty olisi toteuttanut uhkauksensa.

Noin 12 % tapauksista sisälsi seksuaalirikosepäilyjä. Esimerkiksi eräässä ilmoituksessa epäiltiin, että henkilökohtainen avustaja oli raiskannut cp-vammaisen naisen hänen omassa asunnossaan. Uhri kertoi, ettei pystynyt vammansa vuoksi estämään tapahtunutta. Noin 9 % tapauksista sisälsi pelkästään omaisuusrikoksia. Eräässä näistä lievästi kehitysvammaisen naisen kerrottiin joutuneen ryöstön kohteeksi kadulla. Toisessa tapauksessa näkövammaiselta mieheltä oli varastettu metroasemalla rahaa. Ilmoituksen mukaan tuntemattomat miehet olivat huijanneet rahat uhrilta esiintymällä lipuntarkastajina.

Taulukko 32. Tapahtumatilanteet rikosilmoituksissa, joiden asianomistajan kerrottiin olleen vammaisen henkilö (2008).

Tapatumatilanne	N	%
Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos (myös heitteillepanot)	128	59
Sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät	37	17
Seksuaalirikokset	27	12
Omaisuusrikokset (esim. vahingonteot)	19	9
Tappelut, molemminpuolisia rikoksia	5	2
Syrjintäjutut	2	1
Sanallisesta provokaatiosta tehty rikos	0	-
Yhteensä	218	100

¹³ Muuttujan luokitusta on kuvattu liitteessä 4. Lisäksi tässä on eroteltu omaksi luokakseen seksuaalirikokset.

7 TULOSTEN VERTAILUA RUOTSIN VIHARIKOKSIIN

Tilastointimenetelmän kehittämisessä apuna ovat olleet Ruotsin kokemukset laajemmasta viharikosten tilastoinnissa. Ruotsissa on jo pidempään kartoitettu rasististen rikosten ohella myös muiden poliisin tietoon tulleiden viharikosten määriä. Ruotsissa rikosilmoituksia poimitaan vastaavalla tavalla kuin Suomessa erilaisten hakusanojen avulla ja lopullinen päätös tapauksen luokittelusta viharikokseksi tehdään rikosilmoituksen sisältämän, vapaamuotoisen kuvauksen perusteella. Koska tilastointimenetelmät ovat niin samankaltaisia Suomessa ja Ruotsissa, on mielenkiintoista tehdä maiden välistä vertailua. Vertailu on kuitenkin vain pintapuolista, sillä tämän tutkimuksen puitteissa ei ole ollut mahdollista perehtyä tarkemmin maiden välisiin eroihin ja yhtäläisyyksiin sekä niihin tekijöihin, jotka rikoksesta ilmoittamiseen voivat vaikuttaa.

Taulukossa 33 on esitettyä Suomessa ja Ruotsissa vuonna 2008 poliisin tietoon tulleiden viharikosten määrät. Molempien maiden osalta kyse on rikosilmoitusten, ei yksittäisten rikosnimikkeiden määristä, joten luvut ovat siinä suhteessa vertailukelpoiset. Taulukosta havaitaan, että Ruotsissa rasistisia piirteitä sisältäviä rikoksia tuli poliisiin tietoon vuonna 2008 yli viisi kertaa enemmän kuin Suomessa. Ero vaikuttaa ymmärrettävältä, sillä Ruotsissa ulkomaalaistaustaisen väestön määrä on paljon suurempi kuin Suomessa.

Uskonnolliseen taustaan perustuvia viharikoksia tuli Ruotsissa poliisin tietoon vuonna 2008 myös selvästi enemmän kuin Suomessa. Yksittäisenä ryhmänä voidaan vertailla islaminuskoisten kohtaamia viharikoksia ja suhteuttaa tämä arvioihin muslimiväestön määrästä molemmissa maissa. Ruotsissa muslimeiden määräksi arvioidaan noin 350 000 henkilöä, Suomessa noin 40 000 (ks. arvioista Klingspor ym. 2008, 21; Otterbeck & Bevelander 2006, 8; Martikainen 2008). Karkean arvion mukaan Ruotsissa olisi siis tullut vuonna 2008 poliisin tietoon 8 rikosta jokaista kymmentätuhatta kyseisen uskonnon edustajaa kohden, kun Suomessa luku on 4. Näin tarkasteltuna ero ei vaikuta enää niin suurelta.

Seksuaalivähemmistöjen kohdalla ero viharikosten määrässä on suurin maiden välillä. Yksi syy tähän eroon on rikosilmoitusten luokittelukriteereissä. Tässä tutkimuksessa viharikokseksi ei luokiteltu tapauksia, joissa uhria oli nimitetty ”homoksi” tai vastaavaksi, mutta joista ei muulla tavoin käynyt ilmi teon syytä. Ruotsissa sen sijaan luokittelukriteerit ovat tässä asiassa väljemmät ja viharikoksia on tilastoitu enemmän.

Luokitteluerojen lisäksi olisi vaikea sanoa syytä sille, miksi Ruotsissa olisi enemmän viharikoksia seksuaalivähemmistöjä kohtaan kuin Suomessa. Ruotsissa lakia on muutettu paljon aikaisemmin sallivammaksi homoseksuaaleja kohtaan kuin Suomessa. Ruotsissa homoseksuaalisuus

on ollut rikos vuoteen 1944 asti, Suomessa vuoteen 1971 asti. Toisaalta tässä suhteessa suvaitsevaisempi ilmapiiri voi vaikuttaa siihen, että Ruotsissa tapauksista ilmoitetaan herkemmin poliisille kuin Suomessa. Samalla myös poliisille kerrotaan, mistä teko on voinut johtua. Seksuaalivähemmistöjen kohtaaman piilorikollisuuden osuus voi siten olla Suomessa suurempi kuin Ruotsissa.

Toisaalta, jos vertailukohtaksi otetaan Suomessa poliisin tietoon tulleet tapaukset, joihin sisältyi pelkästään homoseksuaalisuuteen liittyvää nimittelyä, ei eroa koko väestömäärään suhteutettuna enää ole. Molemmissa maissa rikoksia olisi vuonna 2008 tullut poliisin tietoon noin 1 jokaista 10 000 asukasta kohden. Nämäkin luvut eivät ole täysin vertailukelpoiset. Kaikkia pelkästään nimittelyä sisältäviä tapauksia, joita Suomessa oli yhteensä 442, ei olisi Ruotsin luokittelukriteereiden mukaan välttämättä tilastoitu viharikoksiksi.

Taulukko 33. Poliisin tietoon tulleet viharikokset Suomessa ja Ruotsissa vuonna 2008.

Viharikosluokka	Suomi	Ruotsi
Rasistiset / muukalaisvihamieliset rikokset	755	4224
Uskonnolliseen taustaan kohdistuneet rikokset (joista muslimeihin kohdistuneita / islamofobisia)	53 (17)	602 (272)
Seksuaalisen suuntautumisen vuoksi tehdyt rikokset (pelkästään nimittelyä sisältävät ilmoitukset)	22 (442)	1055 ¹
Sukupuolisen suuntautumisen vuoksi tehdyt rikokset	1	14
Vammaisiin henkilöihin kohdistuneet rikokset	28	Ei tilastoida
Yhteensä	859	5895

¹ Näistä Ruotsissa tilastoiduista tapauksista 99 prosentissa oli homofobinen motiivi ja yhteensä noin yhdessä prosentissa heterofobinen tai bifobinen motiivi.

8 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Suomessa on yli kymmenen vuoden ajan seurattu poliisin tietoon tulleen rasistisen rikollisuuden määriä ja piirteitä. Nyt seuranta on laajennettu koskemaan myös muita sellaisia rikoksia, joiden syynä on uhrin kuuluminen tiettyyn viiteryhmään. Näitä rikoksia kutsutaan usein käsitteellä viharikos. Viharikosta määritellään useilla eri tahoilla, kuten lainsäädännössä ja eri tieteenaloilla, eikä käsitteestä ole yhtä yhteisesti sovittua määritelmää. Vaihtelua on etenkin sen suhteen, mitkä ryhmät voivat joutua viharikoksen uhriksi. Tässä tutkimuksessa viharikos on määritelty henkilöä, ryhmää, omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehdyksi rikokseksi, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakau- musta, seksuaalista tai sukupuolista suuntautumista tai vammaisuutta kohtaan.

Suomen rikoslaissa ei ole määritelty rikosnimikkeittä rasistinen rikos tai viharikos. Tästä syystä aikaisempien vuosien rasistisen rikollisuuden seuranta on perustunut osittain poliisin käyttämiin rasismi-luokituksiin, osittain muihin keinoihin, kuten hakusanoihin. Tilastointimenetelmän kehittämisen lähtökohtana ovat olleet juuri aikaisemmat Poliisiammatti- korkeakoulussa tehdyt rasistisen rikollisuuden selvitykset. Lisäksi apuna on käytetty Ruotsin kokemuksia laajemmasta viharikosten tilastoinnista.

Rasismi-luokituksen lisäksi poliisilla ei ole käytössään viharikosluo- kitusta. Keskeisessä osassa tilastointia ovat siksi olleet erilaiset hakusa- nat. Hakusanoilla on etsitty valtakunnallisesta poliisiasian tietojärjestel- mästä rikosilmoituksia sellaisista tapauksista, joissa teon syynä on ollut uhrin etnisen tai kansallisen taustan lisäksi uskonnollinen vakaumus, seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen tai vammaisuus. Hakueh- doilla löytyneiden ilmoitusten luokittelu viharikoksiksi on perustunut rikosilmoituksen sisältämään, poliisin vapaamuotoisesti kirjaamaan ku- vaukseen tapahtuman kulusta. Kyse on rikosepäilyistä, ei rikoksista, sillä tietoa syyttäjien tai tuomioistuinten päätöksistä tapausten suhteen ei ole.

Tarkasteluvuonna löytyi yhteensä 859 rikosilmoitusta, jotka luokitel- tiin epäillyiksi viharikoksiksi. Näistä 88 prosenttia luokiteltiin rasistisiksi rikoksiksi. Uhrin uskonnolliseen taustaan perustuvien viharikosten osuus oli 6 %, seksuaaliseen tai sukupuoliseen suuntautumiseen 3 % sekä vam- maisuuteen 3 %.

8.1 Rasistiset rikokset

Aikaisempien vuosiselvitysten tapaan tässä tutkimuksessa rasistisiksi rikoksiksi on luokiteltu pääsääntöisesti kaikki rikosepäilyt, joita uhri, poliisi tai muu asianosainen pitää rasistisina tai joihin sisältyy selviä rasistisia herjauksia. Rasististen rikosten poimintakeinoja on kuitenkin muutettu, mikä täytyy ottaa huomioon, kun tuloksia verrataan aikaisempia vuosia, 2003–2007 kuvaaviin selvityksiin. Hakuheitoja laajentamalla on pyritty löytämään poliisiasian tietojärjestelmästä aikaisempaa kattavammin rasistisia piirteitä sisältäviä rikosepäilyjä.

Tarkasteluvuonna kirjattiin yhteensä 755 rikosilmoitusta tapauksista, joihin liittyi rasistisia piirteitä. Luku on selvästi suurempi kuin aikaisempina vuosina. Kasvu ei johdu pelkästään tilastointimenetelmän muutoksesta, sillä ilmoituksista 606 oli sellaisia, jotka olisivat tulleet tilastoiduksi myös aikaisempina vuosina käytetyllä menetelmällä. Tämäkin on 152 ilmoitusta enemmän kuin edellisenä vuonna, jolloin ilmoituksia kirjattiin 454. Helsingissä rasistisia piirteitä sisältävien rikosepäilyjen määrä yli kaksinkertaistui.

Rikosilmoitusten määrän kasvuun voi olla monia syitä. Ne voivat liittyä sekä epäilyjen parempaan ilmituloon, että rikosten määrän todelliseen kasvuun. On mahdollista, että rasistisista rikoksista ilmoitetaan entistä useammin poliisille. Toisaalta poliisit saattavat kirjata tekojen rasistisista piirteistä entistä tarkemmin, jolloin tapaukset myös löytyvät poliisin tietojärjestelmästä. Näistä syistä huolimatta herää kysymys, miksi ilmoitusten määrä kasvoi niin paljon juuri vuonna 2008?

Vuoteen 2008 liittyi toisaalta taloudellisen taantumun syveneminen, toisaalta esimerkiksi turvapaikanhakijoiden määrän huomattava kasvu verrattuna kahteen edeltävään vuoteen (Maahanmuuttovirasto 2009). Asennetutkimusten mukaan suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin ja pakolaisiin oli kielteisintä edellisen laman ja suurtyöttömyyden aikaan 1990-luvun alussa (Jaakkola 2009). On mahdollista, että asenteet ovat jälleen kiristyneet. Vuonna 2008 lisääntyi huomattavasti myös julkinen keskustelu maahanmuuttopolitiikasta ja maahanmuuton ongelmista. Syksyllä 2008 pidettiin kunnallisvaalit, joiden aikaan mediassa saivat näkyvyyttä etenkin maahanmuuttoa vastustavien ehdokkaiden mielipiteet. Myös muu mediassa esillä ollut keskustelu keskittyi pääosin maahanmuuttoon liittyviin uhkakuviin ja maahanmuuton taloudellisiin hyötyihin ja haittoihin. (Keskinen ym. 2009; Keskinen 2009.) Tämä julkinen keskustelu on voinut osaltaan lietsoa muukalaisvihamielisyyttä ja vaikuttaa rasististen rikosten määrään.

Rasistisiksi jutuiksi luokitellut rikosilmoitukset sisälsivät yhteensä 1163 niin sanottua päärikosnimikettä, eli yhteen asianomistajaan kohdistunutta vakavinta rikosta. Kuten aikaisempinakin vuosina, yleisimpiä

rikosepäilyjä olivat pahoinpitelyt, joita oli noin kolmasosa kaikista päärikosnimikkeistä. Muut yleisimmät rikosnimikkeet olivat kunnianloukkaus (13 %), lievä pahoinpitely (11 %) ja laiton uhkaus (11 %). Yhteensä pahoinpitelyiden yrityksiä ja eriasteisia pahoinpitelyrikoksia oli vajaa puolet (46 %) päärikosnimikkeistä. Yleisimmät rasistisia piirteitä sisältävien rikosepäilyjen tapahtumapaikat olivat julkinen ulkoilmapaikka, kuten tie, katu tai tori sekä ravintolat ja niiden edustat. Kuten aikaisempinakin vuosina, suurin osa rasistisista rikoksista tehtiin illan ja yön aikana.

Suurin osa (62 %) epäiltyjen rasististen rikosten asianomistajista oli Suomen kansalaisia. Suomalaisen osuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 2003 lähtien, jolloin se oli 43 %. Tarkasteluvuonna suomalaisista asianomistajista 26 % oli syntynyt muualla kuin Suomessa. Ulkomaan kansalaisista yleisimmin uhreiksi joutuivat venäläiset, turkkilaiset ja somalit. Asianomistajista suurin osa oli miehiä (69 %). Sekä mies- että naispuolisista asianomistajista suurin osa oli 15–24 -vuotiaita. Kuten edellisenäkin vuonna, miehiin kohdistui yleisimmin pahoinpitelyrikoksia, kun taas naiset olivat tyypillisemmin uhreina syrjintä- ja kunnianloukkausrikoksissa. Rikoksesta epäillyistä suurin osa oli Suomen kansalaisia (83 %), miehiä (79 %), ja he olivat iältään yleisimmin 15–24 -vuotiaita.

Yli puolet (57 %) epäillyistä rasistisista rikoksista kirjattiin tapahtuneeksi Etelä-Suomen läänissä, missä suurin osa Suomen ulkomaalais-taustaisesta väestöstä asuu. Rikosepäilyistä vajaa kolmannes (30 %) kirjattiin Helsingissä ja 41 % pääkaupunkiseudulla.

8.2 Uhrin uskonnolliseen taustaan perustuvat viharikokset

Tarkasteluvuodelta löytyi yhteensä 53 rikosilmoitusta tapauksista, joiden syynä oli uhrin uskonnollinen vakaumus. Näistä 17 ilmoituksessa rikoksen kohteena olivat muslimit, 16 tapauksessa uhrin edustama uskonto ei käynyt ilmi ja loput 20 ilmoitusta oli tehty yksittäisten uskontojen edustajia kohtaan. Tapausten luokittelu perustui pääasiassa joko uhrin omaan näkemykseen teon syystä tai epäillyn sanomiin herjauksiin rikostilanteessa. Useimmissa rikosilmoituksissa oli kyse sanallisista loukkauksista ja uhkauksista sekä omaisuusrikoksista. Syrjinnästä uskonnollisen vakaumuksen perusteella oli tehty kaksi rikosilmoitusta. Osassa epäiltyjä rikoksia tapahtumapaikkana olivat uskonnolliset paikat, kuten kirkot ja moskeijat.

Muutamassa rikosilmoituksessa uhri näytti joutuneen rikoksen kohteeksi sekä etnisen tai kansallisen taustansa että uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi. Epäillyn kerrottiin herjanneen asianomistajaa esimerkiksi ”hänen ihonväriinsä ja uskontonsa takia”. Tällaisia tapauksia ei kuiten-

kaan ollut kovin paljon, ja suurin osa ilmoituksista voitiin kuvauksen perusteella luokitella joko etniseen tai kansalliseen taustaan tai uskontoon perustuviksi viharikoksiksi.

8.3 Uhrin seksuaaliseen tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvat viharikokset

Uhrin seksuaalisen tai sukupuolisen suuntautumisen perusteella tehtyjen rikosepäilyjen luokittelu oli rikosilmoitusten sisältämien tietojen perusteella hankalaa. Määrittelyn mukaan viharikoksiksi oli tarkoitettu luokitella tapaukset, joiden syynä on uhrin oletettu tai todellinen seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen. Vaikka useissa sadoissa rikosilmoituksissa esiintyi homoihin kohdistuvaa nimittelyä, vain harvassa tapauksessa kävi ilmi, että epäilty olisi olettanut uhrin kuuluvan seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Tästä syytä tutkimuksessa viharikokseksi on luokiteltu vain ne tapaukset, joista tämä oletus käy jollakin tavalla ilmi. Erikseen on kuvattu ilmoituksia, joihin liittyi pelkästään nimittelyä, yleisimmin ”homottelua”.

Tarkasteluvuodelta löytyi 23 rikosilmoitusta viharikoksista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan. Luokittelu on useissa tapauksissa perustunut siihen, että rikoksen uhri on itse epäillyt teon syynä olevan hänen seksuaalisen suuntautumisensa. Tapauksissa suurin osa sisälsi pahoinpitelyitä sekä sanallisista loukkauksia ja uhkauksia. Ilmoituksista yksi oli sellainen, jossa uhri oli selvästi joutunut rikoksen kohteeksi sukupuolisen suuntautumisensa vuoksi, muissa tapauksissa kyse näytti olleen uhrin oletetusta tai todellisesta seksuaalisesta suuntautumisesta. Syrjinnästä oli tehty kaksi rikosilmoitusta.

Viharikoksiksi luokiteltujen tapausten lisäksi tarkasteluvuodelta löytyi 442 sellaista rikosilmoitusta, joissa esiintyi nimittelyä homoseksuaaleja kohtaan. Näistä suurin osa oli sanallisia loukkauksia ja uhkauksia; uhria oli esimerkiksi nimitelty ”homoksi tai hintiksi”. Yleisiä olivat myös pahoinpitelyt, joiden yhteydessä uhria nimiteltiin sekä vahingonteot, joissa sana ”homo” oli töhritty esimerkiksi julkisten rakennusten seinisiin, koulualueelle tai autoihin.

8.4 Uhrin vammaisuuteen perustuvat viharikokset

Rikosilmoituksia, joissa teon syynä voitiin päätellä olleen uhrin vammaisuuden, löytyi vuodelta 2008 yhteensä 28 kappaletta. Näistä suurimmassa osassa oli kyse sanallisista loukkauksista ja uhkauksista sekä syrjintätapa-

uksista. Osassa rikosilmoituksia kuvattiin, että rikos oli tapahtunut uhrin vammaisuuden takia, osassa taas teon motiivi pääteltiin uhuriin rikoksen yhteydessä kohdistuneista herjauksista.

Lisäksi tarkasteluvuodelta löytyi parisataa sellaista rikosilmoitusta, joissa uhrin kerrottiin olleen vammaainen, mutta joista ei käynyt ilmi teon syytä ja joita ei sen takia luokiteltu viharikoksiksi. Osassa näitä rikosilmoituksia kuvattiin uhrin olleen vammansa takia heikommassa asemassa epäiltyyn nähden ja kyvytön puolustautumaan.

8.5 Eri viharikosten vertailua

Tutkimuksen mukaan selvästi suurin osa (88 %) vuonna 2008 poliisin tietoon tulleista epäillyistä viharikoksista on kohdistunut kansallisiin ja etnisiin vähemmistöihin. Vain pienessä osassa tapauksia kyse on ollut uskonnollisiin ryhmiin, vammaisiin tai seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kohdistuneista rikoksista. Tulosten perusteella ei kuitenkaan voi väittää, että esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt tai vammaiset kohtaisivat Suomessa vain vähän rikoksia edustamansa viiteryhmän vuoksi. On mahdollista, että erot poliisin tietoon tulleiden tapausten määrissä kertovat osittain siitä, kuinka eri vähemmistöryhmät ylipäättään ilmoittavat kohtaamistaan rikoksista poliisille. Eroja voi olla myös sen suhteen, missä määrin rikoksen uhrin tuovat esille omaa epäilystään rikoksen syyistä rikoksesta ilmoittaessaan sekä siinä, miten poliisi on näitä asioita selvittänyt ja tottunut kirjaamaan.

Eri uhriryhmien rikosilmoitusten luokitteluun liittyy erilaisia haasteita. Rasistisia piirteitä sisältäviä rikoksia on tilastoitu jo kymmenen vuoden ajan ja rikosilmoitusten luokitteluperusteet ovat vakiintuneet. Poliisilla on ollut yhtä kauan rasismiluokitus käytössään ja myös rasistisen motiivin käsite on alkanut Suomessa vakiintumaan. Muiden viharikosten tilastoinnista ei ole Suomessa aikaisempaa kokemusta. Tämän tutkimuksen perusteella etenkin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin sekä vammaisiin kohdistuneiden viharikosten tunnistaminen rikosilmoituksen sisältämän tekstin perusteella on paljon vaikeampaa kuin rasististen rikosten. Tutkimuksen rinnalle tarvittaisiinkin sellaisia uhritutkimuksia, joissa selvitetäisiin vähemmistöjen omia kokemuksia rikosten uhriksi joutumisesta.

8.6 Tutkimuksen menetelmän arviointia

Vaikka hankkeen tarkoituksena oli kehittää viharikosten tilastointia Suomessa, sisältyy menetelmään edelleen ongelmia, joita on käsitelty yksityiskohtaisemmin luvuissa 4 ja 5. Yleisesti ottaen hakuehtojen laajentaminen on lisännyt huomattavasti manuaalisen työn määrää. Tässä hankkeessa käytiin läpi noin 6000 rikosilmoitusta, joista varsinaisiksi viharikoksiksi luokiteltiin vain noin 14 %. Aikaisempina vuosina käytössä ovat olleet suppeammat hakuehdot ja ”turhia” ilmoituksia on löytynyt paljon vähemmän.

Tutkimusta lukiessa on voinut herätä myös epäilyksiä siitä, miten luotettavaa tietoa voi saada tilastosta, joka perustuu osittain pelkästään erilaisien puhekielisten hakusanojen käyttöön. Hakusanalistasta on mahdotonta tehdä niin kattavaa, että mikään yksittäinen ilmoitus ei jäisi sen tavoittamattomiin. Toisaalta taas hakusanoja testatessa ja aineistoa luokitellessa sai sen vaikutelman, että tietyt tyypilliset ilmaisut toistuvat useissa rikosilmoituksissa. On epätodennäköistä, että tilaston ulkopuolelle on jäänyt systemaattisesti suuri joukko sellaisia ilmoituksia, joista teon motiivi olisi käynyt lukemalla ilmi, mutta joita ei olisi osattu hakusanoilla etsiä. Ilmoitukset, joissa teon motiivista on kerrottu kovin erikoisesti, lienevät yksittäistapauksia. Suuremmat ongelmat liittyvät siihen, miten hakusanoilla löytyneitä rikosilmoituksia tulkitaan ja millä perusteilla ne määritellään viharikoksiksi. Toisaalta sekä Suomen kokemukset rasismikoodista että Ruotsin kokemukset laajemmasta viharikoskoodista ovat osoittaneet, että hakusanojen avulla saadaan kattavampi kuva viharikollisuudesta, kuin tukeutumalla pelkästään siihen, miten poliisit ovat tapauksia luokitelleet.

Siinä missä tilastoinnissa viharikosten luokittelun vaikeudet ovat käsitteellisiä, täytyy käytännön työssä poliisin, syyttäjien ja tuomareiden saada enemmän selvyyttä teon motiivista, mikäli rangaistuksen koventamisperustetta aiotaan soveltaa. Oikeusjärjestelmän täytyy ratkaista, mitkä teon piirteet riittävät todisteeksi siitä, että rikoksen syynä on ollut esimerkiksi uhrin oletettu tai todellinen seksuaalinen suuntautuminen.

LÄHTEET

- Association for Chief Police Officers, ACPO (2005). Hate Crime: Delivering a Quality Service. Good Practise and Tactical Guidance. London. [verkkodokumentti]
<<http://www.chawrec.org.uk/Documents/downloads/hatecrime/Hate%20Crime.pdf>> (viitattu 7.10.2009)
- Chakraborti, Neil & Garland, Jon (2009). Hate Crime. Impact, Causes and Responses. Sage, Los Angeles.
- Dick, Sam (2008). Homophobic Hate Crime: The Gay British Crime Survey. Stonewall. [verkkodokumentti]
<http://www.stonewall.org.uk/documents/homophobic_hate_crime_final_report.pdf> (viitattu 7.10.2009)
- Ellonen, Noora (2006). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2005. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 53. Poliisiammattikorkeakoulu, Espoo.
- Federal Bureau of Investigation, FBI (2008). Hate Crime Statistics 2007. U.S. Department of Justice. [verkkodokumentti]
<<http://www.fbi.gov/ucr/hc2007/index.html>> (viitattu 10.9.2009).
- Federal Bureau of Investigation, FBI (1999). Hate Crime Data Collection Guidelines, Uniform Crime Reporting, Revised October 1999. U.S. Department of Justice. [verkkodokumentti]
<<http://www.fbi.gov/ucr/hatecrime.pdf>> (viitattu 6.10.2009)
- FRA (2009a). Annual Report 2009. European Union Agency for Fundamental Rights. [Verkkodokumentti]
<http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA-AnnualReport09_en.pdf> (viitattu 31.9.2009)
- FRA (2009b). EU-MIDIS at a glance. Introduction to the FRA's EU-wide discrimination survey. European Union Agency for Fundamental Rights. [verkkodokumentti]
<http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_GLANCE_EN.pdf> (viitattu 31.9.2009)
- FRA (2009c). EU-MIDIS. European Union Minorities and Discrimination Survey. Data in Focus Report Muslims. European Union Agency for Fundamental Rights. [verkkodokumentti]
<http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_MUSLIMS_EN.pdf> (viitattu 31.9.2009)
- FRA (2009d). EU-MIDIS Technical Report. Methodology, Sampling and Fieldwork. European Union Agency for Fundamental Rights. [verkkodokumentti]
<http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_Techn-Report.pdf> (viitattu 31.9.2009)

- Grattet, Ryken & Jennes, Valerie (2003a). The Birth and Maturation of Hate Crime Policy in the United States. Teoksessa Barbara Perry (toim.) *Hate and Bias Crime: a reader*. New York, Routledge, 389–407.
- Grattet, Ryken & Jennes, Valerie (2003b). Examining the Boundaries of Hate Crime Law. Disabilities and the “Dilemma of Difference”. Teoksessa Barbara Perry (toim.) *Hate and Bias Crime: a reader*. New York, Routledge, 281–293.
- Green, Donald P. & McFalls, Laurence H. & Smith, Jennifer K. (2003). Hate Crime: An Emergent Research Agenda. Teoksessa Barbara Perry (toim.) *Hate and Bias Crime: a Reader*. New York, Routledge, 27–48.
- Grönfors, Martti & Haavio-Mannila, Elina & Mustola, Kati & Stålström, Olli (1985). Esitietoja homo- ja biseksuaalisten ihmisten elämäntavasta ja syrjinnästä. Teoksessa Kai Sievers ja Olli Stålström (toim.) *Rakkauden monet kasvot*. Weiling+Göös, Espoo, 132–160.
- Haarni, Ilka (2006). Keskenikäistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. *Stakes raportteja 6/2006*. Valopaino Oy, Helsinki.
- Hall, Nathan (2008). Making Sense of Numbers: The Social Construction of Hate Crime in London and New York City. Teoksessa Joanna Goodey & Kauko Aromaa (toim.) *Hate Crime. Papers from the 2006 and 2007 Stockholm Criminology Symposiums*. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI). Publication series No. 57. Hakapaino Oy, Helsinki, 29–39.
- Hall, Nathan (2005). *Hate Crime*. Willan Publishing, Cullompton.
- HE 44/2002. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppoja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- Helminen, Klaus & Lehtola, Kari & Virolainen, Pertti (2005). *Esitutkinta ja pakkokeinot*. Talentum, Helsinki.
- Herek, Gregory M. (2004). Beyond “Homophobia”: Thinking About Sexual Prejudice and Stigma in the Twenty-First Century. *Sexuality Research & Social Policy. Journal of NSRC*, 1(2), 6–24.
- Herek, Gregory M. & Cogan, Jeanine C. & Gillis, Roy J. (2002). Victim Experiences in Hate Crimes Based on Sexual Orientation. *Journal of Social Issues* 58(2), 319–339.
- Honkatukia, Päivi (2005). Maahanmuuttajat väkivallan uhreina. Teoksessa Reino Siren & Päivi Honkatukia (toim.) *Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Hakapaino oy, Helsinki, 57–73.

- Irlander, Åsa & Wigerholt, Jennie (2009). Nationella trygghetsundersökningen 2008. Teknisk rapport 2009:3. Brottsförebyggande rådet (Brå), Stockholm.
- Jaakkola, Magdalena (2009). Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Jansson, Krista (2006). Black and Minority Ethnic groups' experiences and perceptions of crime, racially motivated crime and the police: findings from the 2004/05 British Crime Survey. Online Report 25/06. Home Office.
<<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs06/rdsolr2506.pdf>>
(viitattu 31.9.2009)
- Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina (2002). Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Gaudeamus, Helsinki.
- Jarman, Neal & Tennant, Alex (2003). An Acceptable Prejudice? Homophobic Violence and Harassment in Northern Ireland. Institute for Conflict Research, Belfast.
- Joronen, Mikko (2008). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2007. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 72. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.
- Kansaneläkelaitos (2008). Kelan vammaisetuustilasto 2007. Kansaneläkelaitos, tilastoryhmä, Helsinki.
<[http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Vamm_07_pdf/\\$File/Vamm_07.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Vamm_07_pdf/$File/Vamm_07.pdf?OpenElement)> (viitattu 31.9.2009)
- Keränen, Tuunia (2005a). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2003. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 39. Poliisiammattikorkeakoulu, Espoo.
- Keränen, Tuunia (2005b). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2004. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 40. Poliisiammattikorkeakoulu, Espoo.
- Keskinen, Suvi (2009). Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelu kohteena. Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, Tampere, 33–45.
- Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (2009). Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, Tampere, 7–21.
- Ketola, Kimmo (2008). Uskonnot Suomessa. Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 102. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere.

- Klingspor Klara & Molarin, Anna (2009a). Hatbrott 2008. Polisanmälningar där det i motivbilden ingår etnisk bakgrund, religiös tro, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Rapport 2009:10. Brottsförebyggande rådet (Brå), Stockholm.
- Klingspor Klara & Molarin, Anna (2009b). Hatbrott 2008. Polisanmälningar där det i motivbilden ingår etnisk bakgrund, religiös tro, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Teknisk rapport 2009:11. Brottsförebyggande rådet (Brå), Stockholm.
- Klingspor Klara & Molarin, Anna & Sporre, Tove (2008). Hatbrott 2007: En Sammanställning av anmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv. Rapport 2008:15. Brottsförebyggande rådet (Brå), Stockholm.
- Konttinen, Jukka-Pekka (2007). Vammaisten syrjintä. Teoksessa Outi Lepola & Susan Villa (toim.) Syrjintä Suomessa 2006. Ihmisoikeusliitto ry, Hakapaino, Helsinki, 66–108.
- Lehtonen, Jukka (2007). Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvä syrjintä. Teoksessa Outi Lepola & Susan Villa (toim.) Syrjintä Suomessa 2006. Ihmisoikeusliitto ry, Hakapaino, Helsinki, 18–65.
- Lehtonen, Jukka (2006). Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt Suomen kunnissa. ESR tutkimukset ja selvitykset -sarja. Työministeriö. Edita, Helsinki.
- Lehtonen, Jukka (2003). Heteronormatiivisuus ja nimittely – opiskelijoiden sukupuolien ja seksuaalisuuksien rajojen rakentamista. Teoksessa Vappu Sunnari, Jenny Kangasvuo, Mervi Heikkinen & Niina Kuorikoski (toim.) Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Oulun yliopistopaino, Oulu, 190–204.
- Lehtonen, Jukka (1999a). Homot väkivallan kohteina. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.) Homo Fennicus. Miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa. Naistutkimusraportteja 1/1999, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki, 93–108.
- Lehtonen, Jukka (1999b). Homottelu ja heteronormatiivinen kiusaaminen kouluissa. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.) Homo Fennicus. Miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa. Naistutkimusraportteja 1/1999, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki, 73–92.
- Lepola, Outi & Joronen, Mikko & Aaltonen, Milla (2007). Syrjintä etnisyyden, uskonnon, kielen tai kansalaisuuden perusteella. Teoksessa Outi Lepola & Susan Villa (toim.) Syrjintä Suomessa 2006. Ihmisoikeusliitto ry, Hakapaino, Helsinki, 109–180.
- Maahanmuuttovirasto (2009). Turvapaikanhakijat ja päätökset 2000–2008. [verkkodokumentti]
<<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=2003>>
(viitattu 15.9.2009)

- Macpherson, William (1999). The Stephen Lawrence Inquiry. The Stationary Office, London.
- Maneo (2008). Homophobia and violence against gays in public space. How can light be shed on unreported cases – can gays be better protected against attacks? Maneo Werkstatt, Berlin. [verkkodokumentti]
<<http://www.maneo-toleranzkampagne.de/werkstatt3report-en.pdf>> (viitattu 7.10.2009)
- Martikainen, Tuomas (2008). Mitä poliisiin tulisi tietää islamista? Teoksessa Arno Tanner (toim.) Poliisi ja maahanmuuttajat: Kohti kotoutumista edistävää vuorovaikutusta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 67/2008. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere, 142–157.
- McClintock, Michael & LeGendre, Paul & Posner, Michael & Aronowitz, Alexis & Dargan, Jaideep (2007a). Hate Crime Report Card Overview. December 2007. Human Rights First. [verkkodokumentti]
<<http://www.humanrightsfirst.info/pdf/071217-discrim-hc-report-card-overview-2007.pdf>> (Viitattu 16.9.2009)
- McClintock, Michael & LeGendre, Paul & Posner, Michael & Aronowitz, Alexis & Dargan, Jaideep (2007b). Hate Crimes, 2007 Survey. Human Rights First. [verkkodokumentti]
<<http://www.humanrightsfirst.info/pdf/07601-discrim-hate-crimes-web.pdf>> (Viitattu 16.9.2009)
- McMahon, Brian T. & West, Steven L. & Lewis, Allen N. & Armstrong Amy J. & Conway, Joseph P. (2004). Hate Crimes and Disability in America. Rehabilitation Counseling Bulletin 47(2), 66–75.
- McPhail, Beverly A. (2002). Gender-Bias Hate Crimes: A Review. Trauma, Violence & Abuse 3(2), 125–143.
- Mencap (2007). Bullying Wrecks Lives: The Experiences of Children and Young People with a Learning Disability. Mencap, London. Saatavilla:
<<http://www.mencap.org.uk/document.asp?id=164>> (viitattu 16.9.2009)
- Mind (2007). Another Assault. Mind's campaign for equal access to justice for people with mental health problems. Mind, London. [verkkodokumentti]
<<http://www.mind.org.uk/assets/0000/4014/Anotherassault.pdf>> (viitattu 16.9.2009)
- Mustola, Kati & Vanhala, Anna (2004a). Tutkimusmenetelmät ja -aineistot. Teoksessa: Jukka Lehtonen & Kati Mustola (toim.) "Eihän heterotkaan kerro..." Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. Työministeriö, Helsinki, 25–28.

- Mustola, Kati & Vanhala, Anna (2004b). Seksuaalivähemmistöjä koskevan kyselyn tuloksia. Teoksessa: Jukka Lehtonen & Kati Mustola (toim.) "Eihän heterotkaan kerro..." Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. Työministeriö, Helsinki, 30–57.
- Mustola, Kati (2004). Sukupuolivähemmistöjä koskevan kyselyn tuloksia. Teoksessa: Jukka Lehtonen & Kati Mustola (toim.) "Eihän heterotkaan kerro..." Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. Työministeriö, Helsinki, 58–77.
- Noponen, Tanja (2007). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2006. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 62. Poliisiammattikorkeakoulu, Espoo.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (2009). Rikollisuustilanne 2008. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 247, Helsinki.
- OSCE/ODIHR (2007). Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses. Annual Report for 2006. Organisation for Security and Co-operation in Europe: Office for Democratic Institutions and Human Rights, Varsova. [verkkodokumentti]
<http://www.osce.org/publications/odihr/2007/09/26296_931_en.pdf> (Viitattu 16.9.2009).
- Otterbeck, Jonas & Bevelander, Pieter (2006). Islamofobi - en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet. Forum för Levande Historia, Stockholm.
- Paterson, Susan & Kielinger, Vicky & Fletcher, Hazel (2008). Women's Experiences of Homophobia and Transfobia, Survey Report. Metropolitan Police Service, London.
- Perry, Barbara (2001). In the Name of Hate. Understanding Hate Crimes. Routledge, New York.
- Peutere, Laura (2008). Rasistisia piirteitä sisältävät rikosepäilyt rikosprosessissa. Tapaustutkimus Helsingistä 2006. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 73. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.
- Quarmby, Katharine (2008). Getting Away With Murder. Disabled people's experiences of hate crime in the UK. Scope, London.
- Riley, James & Cassidy, Davnet & Becker, Jane (2009). Statistics on Race and the Criminal Justice System 2007/8. Ministry of Justice, London. [verkkodokumentti]
<<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/stats-race-criminal-justice-system-07-08-revised.pdf>> (viitattu 13.10.2009)
- Sheridan, Lorraine P. (2006). Islamophobia Pre- and Post-September 11th, 2001. Journal of Interpersonal Violence 21(3), 317–336.
- Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko (2007). Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 74. Helsinki.

- Sisäasiainministeriö (2003). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2002. Poliisiosaston julkaisu 12/2003.
- Sisäasiainministeriö (2002). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2001. Poliisiosaston julkaisu 12/2002.
- Sisäasiainministeriö (2001). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2000. Poliisiosaston julkaisu 15/2001.
- Sisäasiainministeriö (2000). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 1999. Poliisiosaston julkaisu 9/2000.
- Sisäasiainministeriö (1999). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 1998. Poliisiosaston julkaisu 11/1999.
- Sisäasiainministeriö (1998). Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 1997. Poliisiosaston julkaisu 4/1998.
- Sporre, Tove & Klingspor, Klara & Wigerholt, Jennie (2007) Hatbrott 2006: En Sammanställning av polisanmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv. Rapport 2007:17. Brottsförebyggande rådet (Brå), Stockholm.
- Stahnke, Tad & LeGendre, Paul & Grekov, Innokenty & McClintock, Michael & Aronowitz, Alexis & Petti, Vanessa (2008). 2008 Hate Crime Survey. Human Rights First. [Verkkodokumentti]
<<http://www.humanrightsfirst.org/pdf/FD-081103-hate-crime-survey-2008.pdf>> (Viitattu 16.9.2009)
- The Runnymede Trust (1997). Islamophobia - a Challenge to Us All. The Runnymede Trust, London.
- Tilastokeskus (2008). Suomen tilastollinen vuosikirja. Multiprint oy, Helsinki.
- Tilastokeskus (2009). Tilastokeskuksen PX Web-tietokannat, väestöraenne.
<<http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/index.html>>
- Tomsen, Stephen (2009). Violence, Prejudice and Sexuality. Routledge, New York.
- Viemerö, Vappu (2004). Violence Against disabled women. Teoksessa Kristjana Kristiansen & Rannveig Traustadóttir (toim.) Gender and Disability Research in the Nordic Countries. Studentlitteratur, Lund, 327–345.
- Williams, Matthew L. & Robinson, Amanda L. (2004). Problems and Prospects with Policing the Lesbian, Gay and Bisexual Community in Wales. Policing and Society. 14(3), 213–232.

LIITTEET

Liite 1. Aineiston muodostaminen selvityksissä vuosina 1997–2008

- **Vuoden 1997 selvitys:** aineistoon poimittiin ilmoitukset, joissa ainakin yhden asianomistajan kansalaisuus tai syntymämaa oli muu kuin Suomi. Poiminnassa olivat mukana vain tietyt rikosnimikkeet (68 rikosnimikettä). Lisäksi aineistoon otettiin mukaan kaikki ilmoitukset, joissa oli rikosnimikkeenä tuhotyö, kiihottaminen kansanryhmää vastaan tai syrjintä. Alkuperäisen aineiston koko oli 1 276 ilmoitusta. Nämä kaikki ilmoitukset käytiin läpi.
- **Vuoden 1998 selvitys:** aineistoon poimittiin kaikki rikosilmoitukset, joissa ulkomaalainen tai ulkomaalaissyntyinen henkilö oli rikoksen uhrina (kansalaisuus tai syntymämaa muu kuin Suomi). Alkuperäisen aineiston koko oli 4 101 ilmoitusta. Kaikki ilmoitukset käytiin läpi.
- **Vuoden 1999 selvitys:** aineistoon poimittiin kaikki rikosilmoitukset, joissa ulkomaalainen tai ulkomaalaissyntyinen henkilö oli rikoksen uhrina (kansalaisuus tai syntymämaa muu kuin Suomi). Poiminnassa olivat mukana vain tietyt rikosnimikkeet. Alkuperäisen aineiston koko oli 3 547 ilmoitusta. Kaikki ilmoitukset käytiin läpi.
- **Vuosien 2000–2002 selvitykset:** aineistoon poimittiin 1) kaikki sellaiset rikosilmoitukset, joihin kirjatuissa rikosnimikkeissä todennäköisimmin esiintyy rasistisia piirteitä, ja joissa oli asianomistajana ainakin yksi henkilö, jonka kansalaisuus tai syntymämaa on muu kuin suomi; 2) kaikki rikosilmoitukset, joissa oli rikosnimikkeenä syrjintä, työsyryntä tai kiihottaminen kansanryhmää vastaan; ja 3) kaikki rikosilmoitukset, jotka poliisi oli merkinnyt rasismikoodilla. Tämän jälkeen kaikki ilmoitukset käytiin läpi. Alkuperäisen aineiston koko vuonna 2000 oli 4 090 ilmoitusta, vuonna 2001 3 762 ilmoitusta ja vuonna 2002 4 122 ilmoitusta.
- **Vuosien 2003–2004 selvitykset:** aineistoon poimittiin 1) kaikki rikosilmoitukset, jotka poliisi oli merkinnyt rasismikoodilla; 2) kaikki rikosilmoitukset, joissa oli rikosnimikkeenä syrjintä, työsyryntä tai kiihottaminen kansanryhmää vastaan; 3) rikosilmoitukset, joihin kirjatuissa rikosnimikkeissä rasistisia piirteitä todennäköisimmin ilmenee, ja joissa asianomistajana oli ainakin

yksi ulkomaalainen tai ulkomaalaissyntyinen eli hänen kansalaisuudekseen ja/tai syntymämaakseen oli kirjattu muu kuin suomi; ja 4) kaikki rikosilmoitukset, joiden selostusosassa esiintyi kirjainyhdistelmä ”rasism” tai ”rasist”. Nämä poimintaehdot olivat viimeistä lukuun ottamatta samat kuin vuosien 2000–2002 selvityksissä. Alkuperäisen aineiston koko vuonna 2003 oli 4 784 ilmoitusta ja 5 121 ilmoitusta vuonna 2004. Kaikkia ilmoituksia ei käyty läpi, vaan niiden joukosta poimittiin hakusanoilla varsinainen aineisto. Vuoden 2003 keruun uudistamisen tavoitteena oli toisaalta saada mukaan sellaisia tapauksia, jotka olisivat aikaisemmin voineet jäädä aineiston ulkopuolelle (”rasism”/”rasist”-poimintaehto raaka-aineiston poimintavaiheessa), ja toisaalta vähentää sellaisten luettavien ilmoitusten määrää, jotka saadaan valituilla poimintaehdoilla, mutta jotka eivät kuitenkaan sisällä rasismia (tämän vuoksi käytettiin hakusanoja poiminnan toisessa vaiheessa).

- **Vuosien 2005–2007 selvitykset:** aineisto muodostettiin samalla tavalla kuin vuosina 2003–2004. Alkuperäisen aineiston (raaka-aineiston) koko oli 5 441 ilmoitusta vuonna 2005, vuonna 2006 ilmoituksia oli yhteensä 5 969 ja 6 755 vuonna 2007.
- **Vuoden 2008 selvitys:** Vuonna 2008 aineiston keruutapaa on muutettu, joten tulokset eivät ole vertailukelpoisia aikaisempien vuosien selvityksiin. Selvityksen raaka-aineiston muodostavat rikosilmoitukset, jotka on poimittu poliisiasian tietojärjestelmästä seuraavilla ehdoilla. 1. Kaikki rikosilmoitukset, jotka sisältävät jonkin liitteessä 2 mainituista rikosnimikkeistä JA jonkin liitteessä 1 mainituista hakusanoista (yhteensä 216 hakusanaa). 2. Kaikki ilmoitukset, joissa asianimikkeenä on syrjintä, työsyryntä, kiskonnantapainen työsyryntä tai kiihottaminen kansanryhmää vastaan. 3. Kaikki rikosilmoitukset, joiden selostusosassa esiintyi kirjainyhdistelmä ”rasist” tai ”rasism” 4. Kaikki rikosilmoitukset, jotka poliisi on merkannut rasismikoodilla. Näillä hakuehdoilla vuonna 2008 raaka-aineiston kooksi tuli 6084 ilmoitusta, jotka luettiin läpi.

Liite 2. Hakusanat

Kursivoidut sanat ovat olleet aikaisempien vuosien (2003–2007) rasistisen rikollisuuden vuosiselvityksissä aineiston poiminnassa mukana.

*-merkki tarkoittaa sanan katkaisua

and.s tarkoittaa, että sanat ovat samassa lauseessa

text= tarkoittaa, että haku kohdistuu vain rikosilmoituksen selostusosaan (ei esim. osallisten henkilö- ja osoitetietoihin)

not sulkee pois mainitut ilmaukset

(ulkomaa ^l ai* and.s viha*)	<i>ähl</i> *	gay*
pilakuv	bapdis*	hinttari*
pilapiirro	buddha*	hintti*
<i>apina</i> *	(vapaa* ajattelij*)	homo*
ennakkoluulo*	*lestadio*	homppel*
<i>etni</i> *	*laestadi*	lepak*
fasis*	*luterilai*	lesbo*
go home	text=(^{muslim} *)	lespo*
<i>hakar</i> is*	*seurakun*	miespari*
heil	*uskovai*	naispari*
<i>hitler</i> *	adventis*	pride*
ideologi*	al gaida*	puppel*
<i>ihonväri</i> *	al qaida*	queer
<i>jew</i> *	allah*	(rekisteröi* and.s parisuh*)
<i>jutku</i> *	antistem*	(seksuaal* and.s suuntautu*)
<i>jutsku</i> *	apartheid*	(seksuaali* and.s taipumu*)
<i>juutalai</i> *	arbeit macht frei*	text=(seta*)
kinkke*	arjalai*	(sukupuol* and.s korjau*)
kinkki*	ateist*	(sukupuol* and.s suuntautu*)
kinuk*	auschwitz	(sukupuol* and.s vaihdo*)
klux	bin laden*	transihmi*
<i>kuulap</i> ä*	burkha*	transmie*
<i>laku</i> *	fatwa*	transnai*
<i>maahanmuuttaj</i> *	harhaop*	transseksu*
text=(<i>manne</i>)	helluntai*	transvest*
mannei*	hindu*	ulos kaapista
mannej*	huivi	aivovamma*
menkää sinne mistä	hunnu*	autist*
<i>mustalai</i> *	text=(huntu* not huntus)	asperger*
mustilai*	imaami*	epilep*

<i>mutakuon*</i>	text=(islam*)	text=(*invalid*)
<i>mutiai*</i>	jeesu*	text=(*invalid*)
muukalaisviha*	jehova*	*pyörätuol*
<i>nahkapä*</i>	(jumala* not jumalauta)	*rollaattor*
<i>natsi*</i>	katoli*	*rullatuol*
text=(<i>neeker*</i>)	koraani*	*sokea*
negro*	krishna*	*syndrooma*
<i>nekru*</i>	kristilli*	*syndrom*
<i>nigger*</i>	kristinusko*	(*vammai* not asennevammai*)
painua sinne mistä	kristit*	(cp* and.s vamma*)
<i>pakolai*</i>	metodis*	erityislaps*
palata sinne mistä	mormon*	heikkolahjai*
<i>pilotti*</i>	mormooni*	huonokuulo*
<i>polttopul*</i>	moske*	text=(inva*)
(molotov* koktail*)	ortodoks*	jälkeenjään*
(molotov* cocktail*)	ortodox*	kehar*
racis*	osama	kehityshäiriö*
<i>rasism*</i>	pelastusarmeija*	kuulolait*
<i>rasist*</i>	text=(profeet*)	kuulovamma*
rodullinen	text=(raamat*)	kuuro*
<i>romaani*</i>	rukou*	kääpiö
text=(romane*)	sikhi*	liikuntaestei*
text=(romani*)	sharia*	liikuntavamma*
romsk*	taliban*	lyhytkasvui*
text=(rotu*)	terrorist*	text=(mielisaira*)
ryssittel*	turbaan*	mykkä
<i>ryssä*</i>	uskonno*	näkövamma*
<i>rättipä*</i>	uskonto*	oireyhtyn*
saame*	vakaumu*	opaskoir*
<i>skin*</i>	vapaakirk*	pakkoliik*
text=(somal*)	vääräuskoi*	(psyykki* and.s saira*)
suomi suomalaisille	(ääri* and.s islam*)	(puhevi* NOT puheviest*)
svedu*	*hetero*	rajoittei*
takaisin afrikkaan	*transsu*	text=(rampa)
takaisin sinne mistä	*transu*	text=(vajaamieli*)
torakka*	bimie*	vajaaälyi*
valkolai*	binai*	text=(vajak*)
valkonaam*	biseksu*	vammanen
venakko	bi-seksu*	text=(viittomakiel*)
<i>white</i>	fag	änkyt*
vihariko*	fags	syrjintä
<i>vinosilm*</i>	fägär*	
vähemmistö*		

Liite 3. Poiminnassa mukana olevat rikosnimikkeet

Aikaisemmissa rasistisen rikollisuuden vuosiselvityksissä (2003–2007) mukana olleet rikosnimikkeet	
Hausta tässä tutkimuksessa poistetut rikosnimikkeet on ylivivattu.	
Heitteillepano Ilkivalta Julkisrauhan rikkominen Kiihottaminen kansanryhmää vastaan Kotirauhan rikkominen Kunnianloukkaus Kuolemantuottamus Laiton sikiön lähettäminen Laiton sikiön lähettäminen naisen tahtomatta Laiton sikiön lähettämisen yritys naisen tahtomatta Laiton sikiön(sä) lähettämisen yritys Laiton sikiönsä lähettäminen Laiton uhkaus Laittoman maahantulon järjestäminen Lapsen omavaltainen huostaanotto Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys Lapsensurma Lapsensurman yritys Lievä pahoinpitely Lievä vahingonteko Lähestymiskiellon rikkominen Murha Murhan yritys Pahoinpitely Pahoinpitelyn yritys Pakottaminen Pakottaminen seksuaaliseen tekoon Pakottaminen sukupuoliyhteyteen Pelastustoimen laiminlyönti Raiskauksen yritys Raiskaus Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys Surma	Surman yritys Syrjintä Tapon yritys Tappeluun osallistuminen Tappo Tuhotyö Tuhotyön yritys Tuottamuksellinen vapaudenriisto Työsyryntä (kiskonnantapainen työsyryntä) Törkeä julkisrauhan rikkominen Törkeä kotirauhan rikkominen Törkeä kunnianloukkaus Törkeä kuolemantuottamus Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö Törkeä pahoinpitely Törkeä raiskaus Törkeä tuhotyö Törkeä vahingonteko Törkeä vammantuottamus Törkeä vapaudenriisto Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys Törkeän luvattoman käytön yritys Törkeän pahoinpitelyn yritys Törkeän raiskauksen yritys Törkeän tuhotyön yritys Vaaran aiheuttaminen Vahingonteko Vammantuottamus Vapaudenriisto Väkivaltainen yksityisen kotirauhan rikkominen Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Poimintaan tässä tutkimuksessa lisätyt rikosnimikkeet

Yksittäisiä rikosnimikkeitä

Törkeän vahingonteon yritys
Vahingonteon yritys
Hautarauhan rikkominen
Uskonrauhan rikkominen
Virka-aseman väärinkäyttäminen
Virkavelvollisuuden rikkominen
Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen
Julkinen kehottaminen rikokseen

Seksuaalirikoksia

Paritus
Parituksen yritys
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön yritys
Seksuaalinen hyväksikäyttö
Seksuaalisen hyväksikäytön yritys
Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta
Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta
Törkeä paritus
Törkeän parituksen yritys

Työrikoksia

Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö
Työaikausojelurikos
Työluparikos
Työntekijöiden edustajan oikeuksien loukkaaminen
Työntekijöiden järjestäytymisvapauden loukkaaminen
Työntekijöiden järjestäytymisvapauden loukkaamisen yritys
Työnvälitysrikos
Työturvallisuusrikos

Liite 4. Muuttujien luokituksia

- **Tapahtumapaikka.** Tapahtumapaikat luokiteltiin 12 eri luokkaan: 1) uhrin asunto, 2) muu asunto, 3) uhrin asuintalon piha tai porraskäytävä, 4) muu piha tai porraskäytävä, 5) koulu tai koulualue, 6) baari, ravintola, tanssipaikka, 7) muu julkinen rakennus, 8) tie tai katu, tori tai muu julkinen paikka, 9) julkinen kulkuväline, 10) uhrin työpaikka, 11) internet ja 12) muu paikka/ei tiedossa. Uhrin asunnossa tapahtuneiksi luokiteltiin sisällä uhrin asunnossa tapahtuneet teot, ulkoapäin uhrin asuntoon kohdistuneet teot kuten ikkunan tai ovien särkemiset sekä uhrin saamat kirjeet, puhelinoimit ja tekstiviestit. Muussa asunnossa tapahtuneiksi luokiteltiin jonkun muun henkilön kuin uhrin asunnossa tapahtuneet teot. Uhrin asuintalon pihassa tai porraskäytävässä tapahtuneiksi luokiteltiin sellaiset teot, jotka olivat tapahtuneet uhrin asuintalon pihassa, parkkipaikalla, porraskäytävässä tai esimerkiksi pesutuvassa. ”Muu piha tai porraskäytävä” -luokkaan luokiteltiin vastaavasti sellaiset teot, jotka olivat tapahtuneet jonkun muun henkilön pihalla tai vieraassa porraskäytävässä. Koulussa tai koulualueella tapahtuneiksi luokiteltiin koulurakennuksessa tai koulun pihalla tapahtuneet teot. ”Baari, ravintola, tanssipaikka” -luokkaan kuuluivat näiden paikkojen sisätiloissa tai niiden edessä tapahtuneet rikokset. Muissa julkisissa rakennuksissa tapahtuneiksi luokiteltiin esimerkiksi kaupoissa, ostoskeskuksissa ja julkisissa virastorakennuksissa tapahtuneet teot. ”Tie tai katu, tori tai muu julkinen paikka” -luokkaan kuuluivat kaikki ulkona julkisella paikalla tapahtuneet rikokset, kuten kadulla, torilla, puistossa tapahtuneet rikokset. Tähän luokkaan luokiteltiin myös liikenneasemilla tapahtuneet rikokset. Julkisissa kulkuvälineissä tapahtuneiksi luokiteltiin bussissa, junassa, raitiovaunussa, matkustajalavalla tai taksissa sattuneet rikokset. ”Uhrin työpaikka” -luokkaan luokiteltiin sellaiset rikokset, jotka tapahtuivat uhrin työpaikalla. Nämä ovat pääasiassa niin kutsuttuja etnisiä ravintoloita, ja tähän luokkaan luokiteltiin myös ravintolaan ulkoapäin kohdistuneet teot kuten ikkunoiden rikkomiset ja seinien töhrimiset. ”Internet” -luokitus annettiin teoille, jotka olivat tapahtuneet internetissä. Sellaiset rikokset, joissa tapahtumapaikka ei ollut tiedossa tai joita ei voitu luokitella mihinkään edellä mainituista luokista, luokiteltiin viimeiseen luokkaan ”muu paikka/ei tiedossa”. Edellä mainituista luokista yksityistä tilaa on oikeastaan vain uhrin asunto tai muu asunto. Uskonnolliseen taustaan perustuvien viharikosten luokittelussa yhdeksi tapahtumapaikaksi on erotettu myös uskonnolliset paikat, kuten kirkot ja moskeijat.

- **Tapahtuma-aika.** Tapahtuma-aika luokiteltiin seitsemään eri luokkaan: 1) aamu, 2) päivä, 3) ilta, 4) yö, 5) ilta-yö-aamu, 6) muu aika ja 7) ei tiedossa. Aamulla tapahtuneiksi luokiteltiin klo 5.00–10.59 tapahtuneet rikokset, päivällä tapahtuneiksi klo 11.00–16.59 tapahtuneet rikokset, illalla tapahtuneiksi klo 17.00–22.59 sattuneet teot ja yöllä tapahtuneiksi klo 23.00–04.59 tapahtuneet rikokset. Luokkaan ”ilta-yö-aamu” luokiteltiin illan ja aamun välillä tapahtuneet rikokset, joiden tarkka tapahtuma-aika ei ollut tiedossa. ”Muu aika” -luokkaan luokiteltiin esimerkiksi aamun ja illan välillä tapahtuneet rikokset ja sellaiset rikokset, joita ei voitu luokitella muihin edellä mainittuihin luokkiin, ja joissa oli kyse esimerkiksi pidempään jatkuneista teoista. ”Ei tiedossa” -luokkaan jäivät sellaiset rikokset, joiden tapahtuma-aika ei ollut lainkaan tiedossa.
- **Uhrin suhde epäiltyyn.** ”Uhrin suhde epäiltyyn” luokiteltiin seitsemään luokkaan. Tuntematon -luokkaan luokiteltiin sellaiset tapaukset, joissa ilmoituksessa mainittiin epäillyn olevan uhrille tuntematon tai joissa puhuttiin epäilystä, ”joka myöhemmin osoittautui X:ksi”. Tähän luokkaan luokiteltiin myös sellaiset tapaukset, joissa voitiin muuten päätellä epäillyn olevan todennäköisesti uhrille tuntematon. Asiakassuhde-luokkaan luokiteltiin sellaiset tapaukset, joissa uhrin ja epäillyn välillä oli jonkinlainen asiakassuhde, esimerkiksi uhri oli ravintolan asiakas ja epäilty ravintolan työntekijä tai toisinpäin. Sellaiset tapaukset, joissa uhri mainitsi tuntevansa epäillyn tai ainakin tietävänsä epäillyn ulkonäöltä tai nimeltä, luokiteltiin luokkaan ”tuttu”. Myös samaa koulua käyvät nuoret luokiteltiin tähän luokkaan. Samassa työpaikassa työskentelevien tekemät rikokset luokiteltiin työtoverin tekemäksi. Luokkaan ”naapuri” luokiteltiin sellaiset tapaukset, joissa uhri ja epäilty olivat seinänaapureita tai asuivat samassa tai lähekkäisissä taloissa. Sellaiset ilmoitukset, joista uhrin ja epäillyn suhde ei käynyt ilmi, luokiteltiin luokkaan ”ei voi sanoa”. Tähän luokkaan luokiteltiin myös sellaiset tapaukset, joissa uhrin ja epäillyn suhdetta ei voitu määrittellä sen takia, että varsinaista uhria ei ollut (esim. kiihottaminen kansan ryhmää vastaan). Rikokset, joissa epäilty ei ollut tiedossa, jäivät luokkaan ”epäilty ei tiedossa”.
- **Ikäluokka.** sekä uhrin että epäiltyjen ikä luokiteltiin kuuteen luokkaan: 1) alle 15-vuotiaat, 2) 15–24-vuotiaat, 3) 25–34-vuotiaat, 4) 35–44-vuotiaat, 5) 45–54-vuotiaat ja 6) yli 55-vuotiaat.
- **Rikosluokka.** Epäiltyjen rasististen rikosten päärikosnimikkeet on jaoteltu seitsemään eri luokkaan. Pahoinpitelyn yritykset ja eriaisteiset pahoinpitelyt (lievä pahoinpitely, pahoinpitely, tör-

keän pahoinpitelyn yritys ja törkeä pahoinpitely) on yhdistetty luokkaan ”pahoinpitelyt” ja eriaisteiset vahingonteot (lievä vahingonteko, vahingonteko ja törkeä vahingonteko) yhdistetty luokkaan ”vahingonteko”. Luokkaan ”syrjintä” on yhdistetty syrjintä, työsyjintä ja kiskonnantapainen työsyjintä ja luokassa ”kunnianloukkaus” on yhdistettynä kunnianloukkaukset ja törkeät kunnianloukkaukset. Luokassa ”kotirauhan rikkominen” on yhdistettynä rikosnimikkeet kotirauhan rikkominen ja törkeä kotirauhan rikkominen. Laittomat uhkaukset ovat oma luokka ja loput päärikosnimikkeet on yhdistetty luokkaan ”muut”.

- **Rikosilmoituskohtainen tapahtumatilanne.** Rikosilmoitukset on luokiteltu kuuteen luokkaan sen mukaan, mikä niiden tilanteita kuvaa parhaiten.
 1. Yksisuuntaiset pahoinpitelyrikokset: rikoksen uhri ei ole vastannut häneen kohdistuneeseen pahoinpitelyyn. Näihin tilanteisiin voi sisältyä myös muita tekoja, kuten sanallisia herjauksia ja omaisuusrikoksia.
 2. Tappelutilanteet: kaksi tai useampia henkilöitä on pahoinpidelty toisiaan. Näihin tilanteisiin voi sisältyä myös muita tekoja, kuten sanallisia herjauksia ja omaisuusrikoksia.
 3. Sanalliset loukkaukset ja uhkaukset: yksisuuntainen sanallinen teko, johon ei sisälly fyysistä väkivaltaa, mutta voi sisältyä omaisuusrikoksia.
 4. Syrjintäjutut (syrjintä ja työsyjintä): myös ilmoitukset, jotka on kirjoitettu nimikkeellä ”muu tutkinta”, mutta joiden kuvauksen perusteella voi päätellä, että kyseessä on ollut syrjintä.
 5. Omaisuusrikokset (vahingonteot, varkaudet, ryöstöt, petokset): näihin tilanteisiin ei sisälly fyysistä väkivaltaa eikä sanallisia herjauksia tai uhkauksia, ainoastaan omaisuusrikoksia.
 6. Provokaatiosta tehty rikos: tilanne, jossa pahoinpitelyyn on syyllistytty sanallisten herjausten tai provokaation seurauksena.

SUMMARY

Studies on the number and characteristics of racist crimes reported to the police in Finland have been conducted since 1997. The statistics are based on the police reports retrieved from the national police information system using specific criteria. The purpose of this project has been to develop the system of compiling statistics on racist crime into a more extensive system of monitoring hate crime. The aim of the project was to create a research instrument that would make it possible to search offences based not only on the victim's ethnical or national background but also on the victim's religious background, disability, sexual orientation or membership of a gender minority.

The Finnish Penal Code was amended in 2003 to allow for increased punishments in racially motivated crimes. Grounds for increasing punishment include circumstances where "*the offence has been directed at a person belonging to a national, racial, ethnic or other population group due to his/her membership in such a group*". The Government Bill indicates that crimes against members of certain religious groups and sexual minorities may be considered comparable to racist crimes. Offences whose essential elements involve racism as defined in the penal code of Finland include discrimination on ethnic or national origin and ethnic agitation. Discrimination is criminalised on many grounds, involving, for example, sexual orientation or religion. The concept of hate crime itself is not defined in the Finnish penal code.

Since 1997, the police have been required to enter a 'racism code' in the report of an offence if the case has racist characteristics: i.e. if the victim has been targeted because of his/her skin colour, race or ethnic origin that differs from that of the offender. So far, the Finnish police have a code only for racist crime, not for hate crimes more broadly. Therefore the selection of suspected hate crimes from the police information system must be conducted by using search terms.

In previous reports on racist crimes the selection of the cases has been partly based on the racism code marked by the police, and partly on a search for different abusive terms. The search terms have been insulting words commonly used during racist offences (e.g. *negro*, *gipsy*). For the present study, the list of search terms has been extended to find other than racist hate crimes, too. Altogether about 200 different search terms were used, and about 6,000 police reports were selected from the police register and read through. Generally, a case was classified as a hate crime if any one of the parties involved or the police thought the offender's motivation was based on prejudice against a specific population group or if it included insults against a population group (ethnic and national groups, religious groups, people with disabilities or sexual or gender minorities).

Also, the methods used to compile racist cases from the police information system were extended, and the figures are not directly comparable to the previous reports on racist crimes.

The method described has a lot of weaknesses. Many of the police reports do not include any information on the motive for the crime or descriptions of the possible insulting words used during the offence – and therefore some cases are not found by using the search terms. In many cases the motive for the crime is very difficult to identify from the police report, and the coding system of the cases is open to various interpretations.

A total of 859 incidents reported to the police during 2008 were classified as hate crimes. Most of them (88%) included racist elements. The number of suspected racist crimes (755) was notably larger than in previous years. A partial reason for the increase is a change in the methods compiling the statistics. The proportion of hate crimes based on the victim's religion was 6%, sexual orientation 3% and disability 3%. Only one of the incidents against a person belonging to a gender minority was identified as a hate crime.

In total, 23 suspected hate crimes against sexual or gender minorities were identified. Most of these cases included assaults or verbal insults or threats. Out of the 53 cases identified as hate crimes based on religion, 17 were targeted against Muslims, and in 16 cases the victim's religion was not specified. The number of hate crimes based on the victim's disability was 28.

The 755 police reports included altogether 1,163 different offences identified as racist cases. As before, assault was the most common type of offence, making up a third of all offences. The second most common types of offences were breach of honour, petty assault and unlawful threats. More than half of the suspected offences were recorded in Southern Finland, where the majority of the population with a foreign background live.

Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia
ISSN 1455-8262

- Petri Rainiala:** Tiedottajan käyttö poliisin tiedonhankintamenetelmänä. 36/2009. 20,00 €
- Erkki Hämäläinen:** Eurooppalaistuva lainvalvonta. Euroopan unionin järjestäytyneen rikollisuuden torjuntapolitiikan toteutuminen Suomessa. 35/2009. 23,00 €
- Terhi Hakamo, Kirsi Jauhiainen, Anne Alvesalo ja Erja Virta:** Talousrikokset rikosprosessissa. 33/2009. 33,00 €
- Outi Roivainen ja Elina Ruuskanen:** Laki ja järjestys? Poliisien ja kaupunkilaisten näkemyksiä järjestyslaista sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonnasta. 32/2008. 38,00 €
- Anna Vanhala:** Piiri pieni pyörii. Poliisipäälliköiden ammatti-identiteetti ja työelämäkerrat. 31/2007. 29,00 €
- Anna-Liisa Heusala, Anja Lohiniva ja Antti Malmi:** Samalla puolella - eri puolilla rajaa. Rajaturvallisuuden edistäminen Suomen ja Venäjän viranomaisyhteistyönä. 30/2008. 43,00 €
- Kari Saari:** Poliisi ja joukkojenhallintatoiminta Suomessa. Joukkotilanteet ja niihin liittyvä poliisitoiminta suomalaisten poliisien näkökulmasta tarkasteltuna. 29/2007. 32,00 €
- Marko Viitanen:** Poliisin rikokset. Tutkimus suomalaisen poliisirikoksen kuvasta. 28/2007. 65,00 €
- Terhi Hakamo ja Anna Vanhala:** Poliisipäälliköt. Tutkimus paikallispoliisin johtamisesta. 27/2007. 29,00 €
- Tanja Noponen:** ”Ei muuta paikkaa”. Tutkimus poliisin päihtymyssuojan kanta-asiakkaista. 26/2006. 16,00 €
- Johan Bäckman:** Itämafia. Uhkakuvapolitiikka, rikosilmiöt ja kulttuuriset merkitykset. 25/2006. 26,00 €
- Marja-Liisa Laapio:** Poliisi ja perheväkivalta. Tapaustutkimus poliisin toimintakulttuurista ja viranomaisverkostosta. 24/2005. 20,00 €
- Mari Kalliala:** Poliittikkaa toisaalla. Poliittinen liike ja laiton toiminta. 23/2005. 18,00 €

Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat
ISSN 1455-8270

- Kimmo K. Kiiski:** Poliisin rooli kuolemansyynytutkinnassa. 18/2009. 20,00 €
- Johan Boucht ja Dan Frände:** Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Suomentanut Markus Wahlberg. 17/2008. 20,00 €
- Reima Kukkonen:** Keinotekoisista varallisuusjärjestelyistä ulosotossa ja velallisen rikoksissa 16/2007. 27,00 €
- Risto Honkonen & Nora Senvall:** Poliisin johtamista kehittämässä. 15/2007. 39,00 €
- Arto Hankilanoja:** Työturvallisuus ja vastuun kohdentuminen poliisihallinnossa. 10/2003. 2., Uudistettu painos 2007. 16,00 €
- Janne Häyrynen ja Tero Kurenmaa:** Arvopaperimarkkinarikokset. 14/2006. 25,00 €
- Anne Alvesalo & Ari-Matti Nuutila:** Rangaistava työn turvattomuus. 13/2006. 21,00 €
- Anne Jokinen:** Rikos jää tekijän mieleen. Muistijälkitesti rikostutkimenettel-mänä. 12/2005. 20,00 €
- Nina Pelkonen:** Kriisin ABC. Käsikirja poliisin käyttöön. 11/2005. 10,80 €
- Kimmo Himberg:** Tekninen rikostutkinta. Johdatus forensiseen tieteseen. 9/2002. 12,96 €
- Marketta Vesisenaho:** Poliisialan sanasto. Suomi-ruotsi-englanti. 8/2002. 10,80 €
- Urpo Sarala:** Poliisitoimen kehittämisen johtaminen. 7/2001. 16,35 €
- Erkki Ellonen et al.:** Etiikka ja poliisin työ. 6/2000. 14,54 €

Poliisiammattikorkeakoulun raportteja
ISSN 1797-5743

Johanna Peurala: The European Union's Anti-money Laundering Crusade. 83/2009. 10,00 €

Sanna-Mari Humppi: Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikosilmoituksissa. 82/2009. 12,00 €

Anja Lohiniva ja Vesa Muttilainen: Vakuutusala petosten kohteena. 81/2009. 8,00 €

Tuula Kekki: Taparikollisuus, huumeet ja rikoskierre. 80/2009. 12,00 €

Jussi Leppälä: Tulliselvitysrikos. Lainsäädäntöehdotuksen arviointia. 79/2009. 12,00 €

Kari Laitinen ja Milla Lumio: Terroristin synty ja terrorismin torjunta - Näkökulmia väkivaltaiseen radikalisoitumiseen. 78/2009. 16,00 €.

Vesa Huotari: Seksuaalinen häirintä poliisin perustutkintokoulutuksen aikana. 77/2009. Verkkojulkaisu.

Tuula Kekki: Huumeet ja rikostorjunta - Poliisien käsitykset huumerikollisuuden ja poliisitoiminnan muutoksista. 76/2009. 11,00 €

Sanna-Mari Humppi: Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. 75/2008. 14,00 €

Heikki Koskimaa: Poliisia pakenevien ajoneuvojen seuraaminen Suomessa 2007. 74/2009. Verkkojulkaisu

Laura Peutere: Rasistisia piirteitä sisältävät rikosepäilyt rikosprosesseissa - Tapaustutkimus Helsingistä 2006. 73/2008. 8,00 €

Mikko Joronen: Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2007. 72/2008. 15,00 €

Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi ja Heikki Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. 71/2008. 23,00 €

Anja Lohiniva: ”Mistä se oikea partneri löytyy?” Selvitys suomalais-venäläisestä viranomaisyhteistyöstä talousrikosten torjunnassa ja tutkinnassa - Suomen keskusrikospoliisin näkökulma. 70/2008. Verkkojulkaisu.

Anja Lohiniva: Venäjän talousrikostutkintaviranomaiset. 69/2008. Verkkojulkaisu.

Verkkojulkaisut ovat luettavissa osoitteessa www.polamk.fi